విశ్వసాహిత్యమాల, 71.

సాహిత్య జగత్తు

రవీంద్రనాథ టాగూరు

సారప్రధర్మమున్ విమలసత్యముఁ బాపముచేత బొంకుచేఁ
బారము పొందలేక చెడఁబాఱినదైన యవస్థ దక్షు లె
వ్వార లుపేక్షసేతు రది వారల చేటగుగాని ధర్మని
స్తారకమయ్యు సత్యశుభదాయక మయ్యును దైవముండెడిన్.

— తిక్కన

విశ్వసాహిత్యమాల - రాజమండ్రి.

ప్రథమముద్రణ 1959.

ప్రతులు వేయి.

వెల రు 2-50

మెజస్టిక్ ప్రెస్,
రాజమండ్రి.

స్వ వి ష య ము

1935 లో విశ్వసాహిత్యమాలను ఆరంభించుటలో మా ఆశయం ఆంధ్రప్రజలకు జాతీయ అంతర్జాతీయ రాజకీయాలపైనా, రాజకీయ సిద్ధాంతాలపైనా ఉత్తమగ్రంథాలను తేటతెలుగులో అందించడమే. అటుతరువాత దేశచరిత్రలు, జీవితచరిత్రలు, వైజ్ఞానిక గ్రంథాలేగాక నవలలు, కథలు, నాటకాలు, మొదలైన వాటిలో సుప్రసిద్ధమైనవి యెంచి, అనువదించి, ప్రచురించాలని నిశ్చయించాము.

విశాలాంధ్రలోని మూడున్నరకోట్ల ఆంధ్రులకు నేడు తమదేశం, తమ భాష, తమ జీవితం నూతనపంథాలో, క్రొత్త ఆశలతో అభివృద్ధి పరచుకొనేందుకు అవకాశం కలిగింది. అందులకై మంచి గ్రంథాలు ప్రచురించడం ఎంతేనా అవసరం. ఆ విధిని విశ్వసాహిత్యమాలకూడ యథాశక్తిగా నిర్వహిస్తుందని మనవి.

ప్రస్తుత విషయం. విశ్వకవి రవీంద్రుని గ్రంథాలు తెలుగులో ఎందరో ప్రచురిస్తూన్నారు. అదివరలో అనువదింపబడి, ప్రచురింపబడినవికూడ మరల మరల అనువధించి, ప్రచురిస్తూన్నారు. ఎందుకు? లాభంకోసం. సందేహంలేదు. కాని, సాహిత్యరంగంలో కేవల లాభాపేక్షయేగాక లోకకల్యాణం చేకూర్చు నుద్దేశ్యముకూడ నుండియేతీరాలి. అట్లుగాక కేవలమూ అర్థాపేక్ష మాత్రం ఉంటే గ్రంథప్రచురణ దుష్ఫలితాలకే దారితీస్తుంది.

"సాహిత్యజగత్తు"అనుపేరు యీ వ్యాసావళికి నేను ఉంచినదే. నా మిత్రులొకరు యీ వ్యాసములను వంగభాషనుంచి

అనువదించ్చి నా చేత నిడి రెండేండ్లు కావచ్చినది. ధనాభావముచే ప్రచురించలేక- కొందరు ప్రచురణకర్తలను కోరినా లాభంలేక పోయింది. వారికి కావలసినవి నవలలు, కథలు మాత్రమే. అవైనా గ్రాంథికభాషలో ఐతే లాభంలేదంటూవచ్చేరు. చివరకి నేనే ప్రచురించాలని నిశ్చయించా. గ్రంథస్థమైన భాషను నాయిష్టం వచ్చినట్లు సవరించుకొనే స్వతంత్రం ఉన్నా, యీ గ్రంథంలోని విషయాన్ని బట్టి గ్రాంథికభాషనే ఉంచాలనిన్నీ నిశ్చయించుకున్నాను. వ్రాతప్రతిలో దీనిని చదివిన మిత్రులు యెంతో మెచ్చుకున్నారు. గ్రాంథికం వ్రాయడం, అందులోనూ తప్పులు లేకుండా వ్రాయడం చాలాకష్టం. పండితకవులైన శ్రీ మల్లంపల్లి శరభేశ్వర శర్మగారు వ్రాతప్రతిని సరిచూచి, సవరించుటలో ఎంతో శ్రద్ధ వహించేరు. వారి కెంతో కృతజ్ఞుడను. నా కోరికను మన్నించి శ్రీ మధునాపంతుల సత్యనారాయణశాస్త్రిగారు "సాహిత్య జగత్తు" కు "కృతాంజలి" పేరిట పరిచయ వాక్యములను వ్రాసి యిచ్చిరి. అందుకు వారికి కృతజ్ఞుడను.

వంగభాషనుండి యీ వ్యాసముల ననువదించుటకు ఆమోదించిన శ్రీ బెజవాడ గోపాలరెడ్డి (కేంద్రప్రభుత్వపు ఉపమంత్రి) గారికిన్నీ, అనువాదకులకున్నూ నా కృతజ్ఞతాపూర్వక వందనములు. సెలవు.

రాజమండ్రి
15-11-59

మహీధర జగన్మోహనరావు
సంపాదకుడు.

కృతాంజలి

ఈ గ్రంథమునకు పీఠికాదులైన ఆధునికలాంఛనము లక్కఱ లేదని పూర్తిగా తెలిసియు వ్రాయుచున్నాను. ఇది, అది కానేకాదు. ఏతద్ గ్రంథప్రకాశకుల ప్రేమస్నిగ్ధమైన స్నేహా నురోధముముందు నాకు ఒడలు తెలియకపోలేదు. కాని, దీనికి చదువరినై యుండినపుడు నేను నిలచినది భౌతికప్రపంచమునం గాదని యిప్పుడు చెప్పుకోగలుగుచున్నాను. విశ్వఖ్యాతమైన యొకానొక 'సాహిత్యవేది' కభిముఖుఁడనై కృతాంజలి నగుట కింతకంటె నావంటి యచ్చతెనుఁగువానికిఁ దరుణము లేదు.

వంగదేశీయుఁడు సుప్రతిష్ఠావంతుఁడు నగు రవీంద్రనాథ టాగూరు సాహిత్యహృదయకలశాబ్ధినుండి చిందిన కొన్ని ఆనంద రసబిందువు లిట్లు గ్రంథాకారము నందినవి. వంగముననో, ఆంగ్ల ముననో చదివి తాను టాగూరుగారి యీ సాహిత్యవిమర్శన విధానమునకు ముగ్ధుఁడై ఒక భావుకుఁడు కొన్ని వ్యాసము లిటు లనువదించి తెలుఁగువారి కిచ్చెను. ఈ యనువాదకర్త కలమునకు యశోవాంఛామషీరసము అంటుకొనకుండుట చూడఁగా, ఈ కాల మునకు మిక్కిలి ఆశ్చర్యముగానే యుండును. పేరునకుఁగాక వస్తుతః ఆయన సహృదయత్వము మనలో నెల్ల తీరులఁ బరిమ ళించుచునే యుండును. అస్తు!

[1]

జగన్మోహనమైన కవిత్వము చెప్పి 'నోబులు' బహుమాన
మునకు రచితాంజలి యగు రవీంద్రు నంతవాని సాహిత్యసమీక్షా
దృష్టి యెట్టిదై యుండెనో తెలుఁగువాఁడు తెలిసికొనుటకు
వాంఛించును. ఆ పిపాసను తీర్చుట కీ యనువాద మావశ్యకమై
చరితార్థ మగుచున్నది. ఇందు, సాహిత్యము - సాహిత్యసామగ్రి-
సాహిత్యవిచారకుఁడు - సౌందర్యబోధము - విశ్వసాహిత్యము -
సౌందర్యము : సాహిత్యము - సాహిత్యసృష్టి - సాహిత్య
తత్త్వము - అను నెన్మిది శీర్షికలు కల వ్యాసము లున్నవి. అన్ని
వ్యాసములందును సాహిత్యవిచార మంతర్వాహిని. ఎంత యెవరు
చెప్పినను సాహిత్యానందము సహృదయ హృదయానుభవైక
వేద్యమే కాని నిర్వచనీయాంశము కాదు. ఈ మాట 'పల్లవి'
గాఁ జేసికొనియే మన ప్రాచీనాలంకారికులు సహస్రముఖముల
సంపుటములు సృష్టించి, సాహిత్యతత్త్వమును గానము చేసి
యున్నారు. వానిలో భిన్నములైన ప్రస్థానము లున్నవి. రవీం
ద్రున కా యాలంకారికవాదములతోఁ బరిచయము లేకుండుట
సంభవము కాదు. ఆయన సంస్కృతభాషలోని రామాయణమును
కాళిదాసకృతులను చదివి వెలువరించిన యానందఖేలనము విశ్వ
మోహనముగా నున్నది. ఆయన గొప్ప గడుసరిగా సాహిత్య
చర్చ చేసి చూపుచున్నాఁడు. రీతి - వృత్తి - వక్రోక్తి - ఔచి
త్యము - అలంకారము - రసము - ధ్వని ఇత్యాదులు సంస్కృత
సాహిత్యగ్రంథములలో అవిరళముగా వినిపించు పరిభాషాపద
ములు. వానిని రవీంద్రుఁడు చాల విరళముగా వాడుకొన్నాఁడు.

సత్యము - శివము - సుందరము – సంగీతము - శిల్పము - చిత్రము – రూపదక్షత - విశ్వసాహిత్యము ఇత్యాదికమైన క్రొత్త నామకరణములతో ఆయన సాహిత్యసమీక్ష నడచుచున్నది. ఆంగ్లసారస్వతపరిచయము లేనివారిలో నిది నూతనకౌతుకము రేకెత్తించుటకుఁ జేసిన పనితనమా ! అనిపించును. రవీంద్రుఁడు ప్రాచ్యభాషాగ్రంథపరిశీలనములో నెట్టి వైదుష్యము గడించుకొనెనో, ఆయన ఆర్జించుకొన్న పాశ్చాత్యవాఙ్మయపాండిత్యమును దానికీబ్బడి యగు బలము కలది యనుట లోకవిదితము. 'సౌందర్యము' ను గూర్చి ఆయన చేసిన గభీరమైన వ్యాఖ్య నూత్నరమణీయమైనది. ప్రాచ్యసాహిత్యవిమర్శకు లీ పేరితో దాని నింతగా స్తుతింప లేదు. రవీంద్రుఁడు 'రమణీయార్థప్రతిపాదక శబ్దస్వరూపము' సాక్షాత్కరింపఁ జేసికొని, సహజప్రతిభాసౌభాగ్యముతో 'సౌందర్యబోధము' ను గూర్చి పాశ్చాత్యపద్ధతిలో మంచి గొప్ప వ్యాసములు ప్రసాదించెను.

ఈ వ్యాసములలోని చాల వాక్యముల లోఁతు చూచినఁగాని యర్థము కాదు. ఆయన తన వక్తవ్యవిషయము స్పష్టముగా లేదని మరల మరల వివరించుటకు యత్నించెను. ఆయన స్వయము విశ్వకవి యగుటచే కావ్యరచనలోవలె నొక్కొక్క యూహను ఉదాహరణపురస్సరముగా నెట్లెట్లు ఉల్లేఖించిన నది పాఠకుని హృదయమునకు ఒత్తుకొనునో యట్లు వ్యాసరచనలో కవితాలీల ప్రదర్శించెను.

రవీంద్రుని సహజసనాతనహృదయమున కీ క్రిందివాక్యము లుదాహరణముగా భావింపఁగలము:

"భగవానుని యానందసృష్టి తననుండి తానే యుత్సారితమైనది. మానవహృదయసంబంధియైన యానందసృష్టి దాని ప్రతిధ్వని మాత్రమే."

"సాహిత్యము వ్యక్తివిశేషసంబంధి కాదు. అది రచయితది కాదు. అది దైవవాణి."

"వాస్తవమైన సౌందర్యము సమాహితచిత్తుఁడైన సాధకునకుమాత్రమే ప్రత్యక్షవిషయము. లోలుపుఁడైన భోగికికాదు."

"సాహిత్యము సత్యమే యానంద మని, సత్యమే యమృతమని తెలియఁజేయుచున్నది. సాహిత్య మీ యుపనిషన్మంత్రము నహరహము వ్యాఖ్యానము చేయుచున్నది. 'రసో వై సః, రసం హ్యేవాయం లబ్ధ్వానన్దీ భవతి'

ఈ మొదలగు వాక్యములు రవీంద్రుని యంతస్సత్త్వమును పట్టి చూపించుచున్నవి. సరియ. ఇట నొక ప్రసంగాంతరమునకు మన్నింప వేఁడుచున్నాను.

మన తెలుఁగుదేశమును చూచుకొన్నచో నేఁ డీ దేశము ప్రశాంతముగా నున్న దనుటకు వీలు లేదు. ఈ యప్రశాంతి రాజకీయ మని నా యభిప్రాయము కాదు. సాహిత్యప్రపంచమునకు సంబంధించినదే. సాహిత్యమునకును రాజకీయసంబంధము ఏ యత్కించిత్తో సోకుటవలననే యీ యశాంతి యేర్పడె నని

మెవరేని అనినచో, అదియు సులువుగాఁ డ్రోచివై చుటకు వీలు లేని యాలోచనమే. "మా రచనలు ఏల సాహిత్యమున చేరవు? ప్రాచీనకవుల గ్రంథము లన్నియు ఉత్తమసాహిత్య మనుటకు అవకాశ మున్నదా? బంధములలో బిగింపబడుటయే సాహిత్య లక్షణమా? భావాంబరవీథివిశ్రుతవిహారిణి యగు భారతిని నియమశృంఖలములతో బంధించుట ఆనందపుఁ గూటిలో మట్టి కొట్టుట కాదా!" అని, ఈదృశమైన యుద్ఘోషము తెలుఁగు నాట పత్రికలలో ఉపన్యాసవేదికలమీద మనము వినుచున్నాము. ఈ యన్నింటికి సప్రమాణసమాధానములు విద్వాంసులు చెప్పక పోవుట లేదు. పై వారు వినకపోవుటయును లేదు. కాని, అన్య సంస్కారవాసితములై వికసించు వారి మానసముల కది పట్టుట లేదు. అది వారి దోషము కాదు. వారినిగూర్చి రవీంద్రుని మందలింపు ఎట్టి దనఁగా? "సౌందర్యము ననుభవింప నెంతువేని భోగలాలసతను దమించి, శుచివై శాంతచిత్తుఁడవు కావలసి యున్నది." — "ప్రథమ వయస్సునందు బ్రహ్మచర్యపాలన మొనర్చి జీవితమును వికసింపజేసికొన వలయును." ఇట్టి కఠోరోప దేశములు చేసినంత మాత్రమున రవీంద్రుని 'శుష్కవేదాంతి' యని యెవ్వరును అనఁజాలరు గదా!

సాహిత్య మనఁగా నేమి? హిత మనఁగా విధి; అదియే విహితము. సహిత మనఁగా విధిసహితము. తద్ధర్మమే సాహిత్యము. అది బ్రహ్మకంఠోద్గతమైన ఓంకారము కాక మఱేమగును! ప్రణ వానందమే సాహిత్యానందముగా వివర్తించుచున్నది. దీనినే

రవీంద్రుఁ డిటులు కవిత్వములో వ్రాసెను. "సమస్త విశ్వవ్యాప్తముగా నున్న తత్త్వమువలెనే గానమునం దొక తత్త్వ మున్నది. అందుకే అది 'ఓం' ను ఆశ్రయించుకొని నిలిచిపోవును. ఈ గానమును నేను విందును, వినకపోదును. దాన్ని ప్రత్యక్షముగా నెవరైన స్వీకరింతురు. అది అమృతస్యందియై శాశ్వతమైనది."

వేదము లనాదిసాహిత్యము. పురాణములు- శాస్త్రములు సాహిత్యాంతర్గతములు. పురాణసాహిత్యము – శాస్త్రసాహిత్యము- కావ్యసాహిత్యము- ఇత్యాదికమైన వ్యవహారము అర్థము లేకుండ జనించినది కాదు. శ్రీనాథుఁడు "వేదపురాణశాస్త్రపదవీ నదవీయసి యైన పెద్దముత్తైదువ" అని యాదిమశక్తి నభివర్ణించెను. ఆమెయే శబ్దశక్తి. ఆ శక్తి వేదపురాణశాస్త్రసాహిత్య పారిజాతప్రసవములోని సౌరభము. ఆమె చరణాబ్జస్పర్శభాగ్యము అసాహిత్యస్థలమునకు పట్టదు. సాహిత్యశబ్దార్థ మంత అణుసూక్ష్మము. తరువాత శబ్దార్థసహితత్వము సాహిత్య మనియు మనవారు చెప్పిరి. ఈ శబ్దమునకు వ్యుత్పత్తి యెట్లు చెప్పినను 'హితము' దానినుండి తొలఁగింపరానిది. హితము మంగళార్థకము, దానిలో పథ్య మున్నది. దానిలో నియతి యున్నది. 'నియతి' శబ్దమునకు 'యినుపసంకెల' యను నర్థము చెప్పు మేధావులకు రవీంద్రుఁడుకూడ నమస్కారము చేయును.

అనపేక్షితవిస్తరముగా సాహిత్యమునుగూర్చి నే నిట కలుగజేసికొనను. మన దేశమున ఈనాఁడు కొందఱు కావించు ప్రశ్నములకీ గ్రంథము సమాధానము. సహృదయులకీ గ్రంథము

రమణీయమైన కావ్యము. కావ్యముగా నేను చదువుకొంటిని. మరలఁ జదువుకొందును. రవీంద్రుఁడే చెప్పినట్లు "కావ్యమునకుఁగాని చిత్రమునకుఁగాని సమాప్తియందే సమాప్తి లేదు."

చివర నొకమాట.

ఈ 'సాహిత్యజగత్తు' విశ్వసాహిత్యమాలలో పరిమళము వీడని, వాడని కుసుమరాజము. 'విశ్వసాహిత్యమాలా' ప్రకాశకులు, సాహిత్యభోజనులు, సహృదయులు, బహుగ్రంథరచయితలు నగు శ్రీ మహీధర జగన్మోహనరావు గారు నాచే నీ కొలఁది మాటలు పలికించి 'రవి' ముందు కాగడా పట్టించినారు.

రాజమహేంద్రవరము
వికారి : దీపావళి
1—11—1959

మధునాపంతుల
సత్యనారాయణశాస్త్రి.

విషయసూచిక

సాహిత్య సామగ్రి

కేవలము స్వాత్మానందముకొఱకైన రచన సాహిత్యము కాదు. కవిత్వమునుగూర్చి యనేకుల కనేకాభిప్రాయము లున్నవి. విహంగ మెట్లు స్వకీయోల్లాసమునకై గాన మొనర్చునో, లేఖకుని రచనోచ్ఛ్వాసమును నట్లే యాత్మగతప్రయోజనమాత్రమనియు - పాఠకు లిక చెవులు రిక్కించుకొని దాని నాలకింపదగి యున్నా రను భావ మొకటి. విహంగగానమునందు సైతము తత్సమాజాపేక్షితలక్ష్య మసలు లేనే లేదని విస్పష్టముగ చెప్పఁజాలము. లేకున్న లేకుండుగాక. దీనిని పురస్కరించుకొని తర్కించుట వాంఛనీయము. కాని లేఖకుని ప్రధానలక్ష్యముమాత్రము పాఠక సమాజమే. అందువలననే యది కృత్రిమ మనదగియున్న దనుట పొసగనిది. మాతృత్వము కేవలము సంతానముకొఱకైనను నది స్వతఃస్ఫూర్త మనుటలో నాటంక మేమున్నది ?

నీరవకవిత్వము, ఆత్మగతభావోచ్ఛ్వాసము నను నీ రెండు కొఱమాలిన మాటలు కొన్నికొన్ని తావులందు ప్రచలితముగ నున్నవి. కాష్ఠమును మండింపజాలని దాని నగ్ని యనుట కూడని దైనట్లే అంతరిక్షమువైపు దృష్టి నిగిడ్చి యాకసమువలెనే నిశ్శబ్దముగ నుండువానిని కవి యనుటకూడ నట్లే యసంగతమైనది. ప్రకాశనమే కవిత్వము. మనస్సునం దేమి యున్నదో యేమి లేదో యోచించుటయుం దితరులకు లాభనష్టములు రెండును లేవు.

'మిష్టాన్న మితరే జనాః' అను నుడియున్నది. భాండారమున నిలువయున్న నాహారపదార్థ మెంతయో ఊహించి గణించు టలో నితరులకు సుఖ మేమున్నది? వారికి వలయునది యిష్ట మైన మృష్టాన్నము.

సాహిత్యక్షేత్రమున నాత్మగతభావోచ్ఛ్వాసమును నట్టిదే. రచన రచయిత స్వకీయమునకు కాదనునది గమనింపదగిన విష యము. దానిని పురస్కరించుకొనియే విచారణ చేయవలసి యున్నది. మన మనస్సునం దొక స్వాభావికప్రవృత్తి యున్నది. అనేకమానసములందు తన్నుతా ననుభూత మొనర్చుకొనవలయు నను నది వ్యాప్త మగుటకును స్థాయిత్వము నందుటకును సర్వ ప్రాణులయందును నిరంతరమైన ప్రయత్న మొకం డున్నదనుట ప్రకృతిలో మనము దర్శించుచున్న విషయము. జీవి సంతానము ద్వారా తన్నుతా నెంత బహుగుణితముగ నొనర్చుకొని యెంత యవకాశము నాక్రమించుకొనునో తన జీవనాధికార మంత యెక్కువ విస్తృత మగుచున్నట్లు భావించుకొనును. తన యస్తిత్వ మును తా నంతయధికముగ సత్య మొనర్చుకొనుచున్నట్లెంచును.

మానవుని మనోభావమునందు సైత మట్టిదే యొక యత్న మున్నది. భేద మేమన, ప్రాణియొక్క యధికారము దేశకాలము లందు; మనోభావముయొక్క యాధిపత్యము మనఃకాలములందు. మనోభావముయొక్క ప్రయత్నము చిరకాల మనేకమనస్సులను స్వాయత్త మొనర్చుకొనుటకై యున్నది.

కేవల మీ యాకాంక్షను పురస్కరించుకొని ప్రాచీన కాలమునుండి ఎన్ని యింగితములు, ఎన్ని భాషలు, ఎన్ని లిపులు, ఎన్ని శిలాశాసనములు ! చెట్ల బెరడులపై, కాగితములపై, కుంచెలతో, గడ్డపారలతో, కలములతో నెంత ప్రయాసము ! ఎడమవైపునుండి కుడివైపునకు, కుడివైపునుండి యెడమవైపునకు, పైనుండి క్రిందికి, ఒకవైపునుండి మరియొకవైపునకు నెన్ని విధములైన పోకడలు ! నే నేది యోచించితినో అనుభవించితినో యది నశించదు. అది మనస్సునుండి మనస్సునకు, కాలమునుండి కాలాంతరమునకు నాలోచింపఁబడి, యనుభూతవిషయమై ప్రవాహితమై పోవుచుండును. నా యిల్లువాకిలి, నా గృహోపకరణములు, నా మనశ్శరీరములు, నా సుఖదుఃఖవిషయములు, అన్నియు నశించును– కాని కేవలము నేను భావించినది, యవబోధ మొనర్చుకొనినది, చిరకాలము మానవభావనను, బుద్ధిని ఆశ్రయించుకొని ప్రపంచమున నిలిచిపోవును.

మధ్యఆసియాయందలి గోబిమరుభూమియొక్క వాలుకాస్తూపమునుండి విలుప్తమానవసమాజమునకుఁ జెందిన విస్మృత ప్రాచీనకాలమునాటిదైన జీర్ణలిఖితగ్రంథము బయటపడినప్పుడు, ఆ యర్థముకాని భాషలోని యపరిచితాక్షరములలో నెట్టి వేదన ప్రకటమగును ! ఏ పురాకాలమందలి యే సజీవచిత్తప్రయత్నము నేడు మన మనస్సులందు ప్రవేశలాభమునందుటకై వ్యగ్రత నొందుచున్నదో కదా ! వ్రాసినవా డేమో లేడు. వ్రాయబడిన

కాలమునందలి ప్రపంచము లేదు. కాని మానవమానసమునందలి భావముమాత్రము సుఖదుఃఖములమధ్య లాలితమగుటకు యుగయుగాంతరములవరకు వచ్చి తన పరిచయము నీయఁజాలకున్నది. హస్తద్వయముఁ జాచి ముఖములవైపు లక్షించుచున్నది.

జగత్తునం దశోకచక్రవర్తి సర్వశ్రేష్ఠుడు. ఆయన తన యుపదేశములను చిరకాలము శ్రుతిగోచరము లగునట్లు చేయఁ గోరెను. వాని నాయన శిలలపై చెక్కించెను. శిల లెన్నటికి నశించవని, కదలవని, యనంతకాలపథపార్శ్వమున నచలముగ నిలిచి నవనవయుగముల పథికశ్రేణి కొరకే ప్రబోధమును చిరకాలమువరకు నావృత్తిచేయుచుండు నని భావించెను. శిలల కాయన సంభాషించు భారము నొసఁగెను.

శిలలు కాలాకాలములనుగూర్చిన విచారణ సలుపక నాయనభాషను మోసికొనుచు వచ్చినవి. ఎక్కడి యశోకచక్రవర్తి! ఎక్కడి పాటలీపుత్రము! ధర్మజాగరితమైన భారతవర్షము యొక్క యా గౌరవదినము లెచ్చట! కాని శిలలుమాత్ర మా కాలమునందలి యా యుపదేశములను విస్మృతాక్షరములలో అప్రచలితమైన భాషలో నేటికిని యుచ్చరించుచున్నవి. ఎంతకాల మరణ్యములలో రోదించినవి! అశోకుని యా మహావాణికూడ నెన్ని వందలయేండ్లు మానవహృదయమును మూగవానివలె కేవలము సంకేతములద్వారమున నాహ్వానించినది! మార్గమునఁ బడి రాజపుత్రు లేగినారు; మొగలులు పయనించినారు; పఠాను లరిగినారు. ఆయా మార్గముల ఖడ్గములు విద్యుత్తులవలె క్షిప్ర

వేగమున ప్రళయాఘాతముల నొనర్చి మరలినవి. వా రెవరును నా వాణి యింగితమును పాటించలేదు. సముద్రాంతరముల నున్న నే క్షుద్రద్వీపమునుగూర్చి యశోకు డెన్నడును కల్పనఁ గూడ చేసియుండలేదో, ఆయన శిల్పులు శిలాఫలకముల పై నాయన యనుశాసనముల నుత్కీర్ణ మొనర్చుచుండిన సమయ మున నే ద్వీపమునందలి భాషాప్రస్తరస్తూపమున నరణ్యాచారు లైన ద్రావిడులు తమ పూజావేగమును స్తంభిత మొనర్చు చుండిరో, ఆ ద్వీపమునుండి సహస్రవర్షముల తదుపరి యొక వైదేశికుడు వచ్చి యా మూకేంగితపాశమునుండి యా భాష నుద్ధరించెను. చక్రవర్తియైన యశోకుని యాకాంక్ష యిన్ని శతా బ్దములకు తరువాత నొకానొక వైదేశికుని సాహాయ్యమున సార్థక మొనర్పఁబడినది. ఆ యాకాంక్ష వేరేమియు కాదు. తా నెంతటి సామ్రాట్టు కానిమ్ము. తన కేది యిష్టమో ఏది యనిష్ట మో, తన దృష్టియం దేది మంచిదో యేది చెడ్డదో, దానిని సామాన్యపథికునికిఁగూడ తెలియజేయువలయును. ఆయన మనస్సు నందలి భావము లన్నియు నిన్ని యుగములనుండి సర్వమానవుల మనస్సుల యాశ్రయము నభిలషించి పథప్రాంతమున నిలచి యున్నవి. చక్రవర్తియైన యా యేకాగ్రమగు నాకాంక్షవైపు మార్గగాములలో నెవ రే నొకరు చూచుచున్నారు, వేరొకరు చూడక యే యేగుచున్నారు.

ఇట్లనుటలో నశోకుని యనుశాసనములను నేను సాహిత్య మనుచున్నా నని కాదు. మానవహృదయమునందలి యొకానొక

ప్రధానాకాంక్ష యిందు ప్రమాణిత మగుచున్నది: మన మొక మూర్తిని నిర్మాణించుచున్నాము, చిత్రమును గీయుచున్నాము, కవిత నల్లుచున్నాము, ప్రస్తరమందిరమును నిర్మించుచున్నాము. దేశదేశములందు చిరకాలాగతముగ అవిరామముగ నిట్టి యొకానొక యత్న మొనర్పబడుచునే యున్నది. దీని భావము మరే మియు కాదు. మానవహృదయము మానవహృదయమున నమరత్వమును కాంక్షించుచున్నదన్న మాట.

ఏది చిరకాలీనమానవహృదయమున నమరత్వసిద్ధి నభిలషించుచున్నదో యది సాధారణముగ క్షణకాలీనమైన మన ప్రయోజనమునుండి, ప్రయత్నమునుండి యనేకవిధములుగ పార్థక్యమును వహించును. మనము వత్సరమాత్రప్రయోజనము నాశించి ధాన్యము, యవలు, గోధుమ మొదలైన యోషధీ బీజములను నాటుచున్నాము. కాని యరణ్యమును ప్రతిష్ఠింప నెంచినచో వనస్పతిబీజములను సమకూర్చుకొనవలసియుండును.

సాహిత్యమునం దట్టి చిరస్థాయిత్వమునకైన యత్నమే మానవునికి ప్రియమైన క్రియ. అందుచేతనే దేశహితైషులైన విమర్శకు లెంతయో యుత్తేజనము నిచ్చుచున్నారు. సారవంతమైన సాహిత్య మభావమగుచున్నది; కేవలము నాటకము-నవల-కావ్యములతో దేశ మాక్రమింతమగుచున్న దని వాపోవుచున్నారు. అయినను రచయితలకు చైతన్య మొదవుటలేదు. సారవంతమైన సాహిత్యమునం దుపస్థితమైన ప్రయోజనము లభిం

చును. కాని యప్రయోజనకరమగు సాహిత్యమునం దస్థాయిత్వ మున కవకాశము లేదు.

జ్ఞానవిషయము ప్రచారితమగుచో దాని యాశయము సఫలీకృతమై ముగిసిపోవును. మానవవిజ్ఞానసంబంధముగ నూతనావిష్కారముతో పురాతనావిష్కార మాచ్ఛన్నమైపోవుచున్నది. నాడు పండితుని కేది యగమ్యమో నే డది బాలునికైనను క్రొత్తవిషయ మగుటలేదు. నూత్నవేషమున విప్లవమును తెచ్చి పెట్టుచున్న సత్యమే పురాతనవేషమున నంత యుద్రేకమును కలిగించుటలేదు. నే డే తత్త్వము లన్నియు మూఢునికైనను మపరిచితములు కావో ఒకానొక కాలమున నవి పండితునికైనను దురవగాహములుగ నుండెను. ఇదియే లోకమునం దాశ్చర్య మొదవించును.

కాని హృదయభావవిషయము ప్రచారవశమున పురాతనము కానేరదు. జ్ఞానవిషయ మొకమారు తెలిసికొన్నచో మరి తెలియనక్కరలేదు. నిప్పు వేడిగ నుండును, సూర్యుడు గుండ్రముగ నున్నాడు, జలము తరళము; ఈ విషయము లొకపర్యాయము తెలిసికొన్నచో నంతటితో సరి, రెండవమా రీ విషయమును తిరిగి చెప్పు నగత్య ముండదు. కాని భావవిషయము నెన్నిమా ర్లనుభవించినను శాంతి కలుగదు. సూర్యుడు ప్రాగ్దిశ యం దుదయించు నను విషయ మిక మన మనస్సు నాకర్షింపం జాలదు. కాని సూర్యోదయసౌందర్యము జీవసృష్ట్యారంభమునం దుండి నేటివరకును మన కనూనానందము నొసంగుచునే యున్నది.

ఇంత యేల! ఎంత ప్రాచీనకాలమునుండి, ఎంత లోకపరంపరపై యనుభూతి ప్రవాహితమగుచు, నెంత గభీరతను పొందుచుండునో యది యంతగా సహజముగ మనల నావిష్టమొనర్చుకొన జాలును.

మానవు డీ కారణమున నే విషయము నేని చిరకాలము మానవదృష్టియం దుజ్జ్వలమైన నవీనభావముతో నమరమొనర్చి నిలుపఁగోరు నేని యతడు భావవిషయమునే యాశ్రయింపవలసి యుండును. కనుకనే సాహిత్యమున ప్రధానాలంబనము జ్ఞానవిషయము కాదు, భావవిషయము. అదియుఁగాక జ్ఞానవిషయమును భాషాంతరీకరింప వచ్చును. మూలరచననుండి దాని నుద్ధరించి యన్యభాషలో నివిష్ట మొనర్చుచో పలుతావులందు దాని యౌజ్జ్వల్యము వృద్ధిగాంచును. ఆ విషయమును తీసికొని లోకు లనేకభాషలందు నానావిధములుగ ప్రచార మొనర్పఁజాలుదురు. ఈ రీతిని దాని యుద్దేశ్యము సఫల మగుచుండును.

కాని భావవిషయసంబంధమున నీ పద్ధతి వర్తించదు. అది తా నాశ్రయించిన మూర్తినుండి మరి యెడబాటును పొంద జాలదు. జ్ఞానవిషయమును ప్రమాణీకరింపవలయును. భావవిషయము సంచరింపఁజేయ దగినది. అందులకై పలువిధములైన యాభాసేంగితములు, పలురకములైన ప్రతారణకళ యవసర మగును. దానిని కేవలము తెలియఁజెప్పిన చాలదు. దానిని సృష్టించి గ్రహించవలసియున్నది.

ఈ కళాకౌశలపూర్ణమైన రచన భావమునకు దేహము వంటిది. ఈదేహమునందు భావప్రతిష్ఠ యొనర్చుటలోనే సాహిత్య

కారుని పరిచయము లభించునది. ఈ దేహప్రకృతిఘటనము ననుస రించియే, దాని కాశ్రితమైన భావము మానవుని యాదరమును చూరగొనును. దీని శక్తి ననుసరించియే యది హృదయము నందును, కాలమునందును వ్యాప్తిని పొందజాలును.

ప్రాణవస్తువు కేవలము దేహముపై నిర్భరపడియుండును. జలమువలె దాని నొక పాత్రనుండి వేరొక పాత్రలోనికి పోయ జాలము. దేహప్రాణము లొకదాని నొకటి గౌరవాన్వితమొనర్చి యేకాత్మభావమున బ్రకాశించును.

భావము, విషయము, తత్త్వము మానవసాధారణమైనది. దాని నొకడు బహిర్గత మొనర్చినిచో కాలక్రమమున వేరొకడు బాహిరిలజేయును. కాని రచన కేవలము రచయితకు స్వవిష యము. అది యొకని కెట్లు సంభవమో యదేరీతిని వేరొకనికి సంభవముకాదు. అందుచే రచయిత తన రచనయందే యదార్థ రూపమున సజీవుడై యుండును. భావమునందు కాదు, విషయము నందును కాదు.

రచనయందు భావము, భావప్రకాశోపాయము రెండును సమ్మిశ్రితములై యుండును. ఉపాయముమాత్రము విశేషించి రచయితదే యనవలయును.

'దీర్ఘిక' యనినంతనే నీరు, త్రవ్విన జలాధారము రెండు నొకసారి యవబోధ మగును. కాని కీర్తి దేనిది? జలము మాన వుని సృష్టి కాదు, అది చిరంతనము. ఆ జలమును విశేషభావ

మున సర్వసాధారణముగా నుపయోగించుకొరకు సుదీర్ఘకాలము రక్షణయొనర్చు నుపాయ మేదియో, అదియే కీర్తిమంతుఁడైన మానవుని స్వయంకృషి. భావ మట్లే మనుష్యసాధారణమైనది. కాని దానిని విశేషమూర్తిత్వముతో సార్వజనీనముగ విశేషానంద కరసామాగ్రిగ నొనర్చు రచనావిశేషమే రచయితకీర్తికి నిదానము.

పర్యవసానమున భావమును తా ననుభవించి సర్వుల కంద జేయుటే సాహిత్యము. ఇదియే లలితకళ. అంగారము జలము నందు, స్థలమునందు, గాలియందు, నానాపదార్థములందు సర్వ సాధారణముగ లభించునదే. చెట్టుచేమలు నిగూఢమైన శక్తితో విశేషాకృతిలో దానిని స్వాధీన మొనర్చుకొనును. అందుచే నవి సుదీర్ఘకాలము విశేషముగ సర్వులకు భోగద్రవ్యములై వర్ధిల్లును. వానినుండి సౌందర్యము, ఛాయ, స్వాస్థ్యము వికీర్ణము లగుచుం డును. దీనివలన తేలిన దేమన మానవసామాన్యమైన వస్తువునే విశేషభావమున స్వీయ మొనర్చుకొని యదేపద్ధతిలో తిరిగి దానిని విశేషించి జనసాధారణ మొనర్చుటయే సాహిత్యము యొక్క యుద్యమము.

కావుననే జ్ఞానవిషయము సాహిత్యమునుండి స్వయము గనే విడివడిపోవును. ఆంగ్లభాషయందు మనము 'ట్రూత్' అను దానికే సంస్కృతమున 'సత్యమ్' అను నామ మున్నది. అనగా బుద్ధి కధిగమ్యమైన విషయమును వ్యక్తివిశేషత్వవర్జిత మగున ట్లొనర్చుటయే యత్యన్త మవసరమైనది. సత్యము సంపూర్ణముగ

వ్యక్తి నిరపేక్షము, శుద్ధము, నిరంజనము. భూమ్యాకర్షణశక్తి నా కొక తీరు, వేరొకనికి మరొక తీరు కానేరదు. దానిపై హృదయమైచిత్రికిఁ జెందిన నూత్న వినూత్న వర్ణచ్ఛాయలు పడునవకాశము లేదు.

ఏ యే విషయములు అన్యహృదయముల సంచరించుటకై ప్రతిభాశాలియైనవాని హృదయమున, స్వర, వర్ణేంగితముల నర్థించునో, ఏది యట్టివాని హృదయమున సృష్టింపఁబడక పోయినచో నన్యహృదయములందుఁ బ్రతిష్ఠింపబడజాలదో యదియే సాహిత్యముయొక్క సామగ్రి. అది ఆకారప్రకారములందు, భావమునందు, భాషయందు, స్వరఛందములందు మిళితమైమాత్రమే జీవింపఁజాలును. అది మానవునికి పూర్తిగా స్వీయమైనది. అది యావిష్కారము కాదు. అనుకరణమును కాదు. అది సృష్టి. అందుచే నది యొకపర్యాయము ప్రకాశితమగుచో దానికి రూపాంతరము నవస్థాంతర మొనర్చుట పొసగని విషయము. దాని ప్రత్యేకాంశపై దాని సమగ్రత పూర్తిగ నాధారపడియుండును. ఎచ్చట దానికి వ్యత్యయము కనఁబడునో యచ్చట సాహిత్యాంశమునం దది హేయమైన దనవలయును.

సాహిత్య విచారకుడు

ఇంటియందు కూర్చుండి యానందముతో నవ్వ నవ్వు డును, దుఃఖముతో నేడ్చ నప్పుడును, ఇంకను కొంచె మెక్కు వగ నవ్వ టవసర మని కాని, ఏడ్చుటయందు కొంచెము తూకము తక్కువ యైన దని కాని, మనస్సునం దీ విషయచర్చ యుదయిం చనే యుదయించదు. కాని యితరుల సమక్షమున నానందమును గాని దుఃఖమును గాని ప్రదర్శింపవలసిన యవసర మొదవినప్పుడు మనస్సునందలి భావము సత్యమైనదైనను, బహిఃప్రకాశము సంపూర్ణముగ తదనుగుణ్యముగ నుండకపోవచ్చును.

ఇంత యెందుకు - తల్లియైనను రోదనధ్వనితో గ్రామము నకు నిద్రాభంగమగున ట్లేడ్చుటలో నామె పుత్రశోకమును మాత్రమే ప్రకటించుటలేదు. పుత్రశోకముయొక్క గౌరవమును ప్రకటించుటకుఁగూడ నభిలషించుచున్నది. తనకై తాను సుఖ దుఃఖములను ప్రకటించుకొన నక్కఱలేదు. ఇతరులకొఱకై వానిని ప్రకటింపవలసివచ్చును. అందుచే శోకప్రకాశమున కెంతటి రోదనము స్వాభావికమో, శోకప్రమాణమున కంతకంటె స్వరము నతిశయింపజేయకున్న కుదురదు.

దీనిని కృత్రిమ మని యెగురఁగొట్టినచో నన్యాయమగును. శోకప్రమాణము శోకప్రకాశమున కొక స్వాభావికాంగము, నా పుత్రునియొక్క విలువ నా దృష్టిలోనే యెక్కువ. అతని విచ్ఛేద మెంత వేదనాకరమో పృథ్వియం దికనెవ్వరికిని తెలియదు. అతని

యభావమునందు సైతము పృథ్వియందలి జను లెల్లరు నత్యం తము స్వచ్ఛందచిత్తములతో ఆహారనిద్రల ననుభవించుచున్నారు. కచేరీలకు వెళ్లివచ్చుచున్నారు. శోకాతురురాలైన తల్లి కామె పుత్రుని విషయమున జగత్తునకుఁగల యీ యవజ్ఞాభావ మాఘాత మిచ్చుచుండును. అప్పు డామె తన శోకప్రాబల్యమున నీ దుర్యోగ ప్రాచుర్యమును విశ్వము సమక్షమున ఘోషించి, యామె పుత్రుని గౌరవాన్వితుని చేయ వాంఛించుచున్నదా యన్న ట్లుండును.

శోక మెంతవరకు స్వీయమో యంతవరకు సంయమ ముండును. ఇతరులకొరకైన ఘోషలో విశేషించి యవధుల నతిక్రమించును. పరుల యనుభూతిశూన్యమైన మనస్సులను తన శోకముద్వారమున విచలిత మొనర్చుటకైన స్వాభావికేచ్ఛలో తన యత్న మస్వాభావికోద్యమము నవలంబించును. కేవలము శోకమే కాదు. మన హృదయభావములలో నించుమించు చాల వర కీ రెండుభాగము లున్నవి - ఒకటి స్వీయము, రెండవది పర కీయము. మన భావములను సర్వసాధారణముగ నెల్లర భావము లుగ పరిణమింపజేయఁజాలినచో నదియొక సాంత్వనము లభిం చును. దానియం దొకగౌరవ మున్నది. నే నే విషయమున విచలితుడనో నీ వా విషయమున నుదాసీనుడవగుచో నాకు రుచించదు. అనేకుల సమక్షమున ప్రమాణితముకానిచో సత్య ప్రతిష్ఠ జరుగకుండుటయే దీనికి హేతువు. నేనుమాత్రి మాకస

మును పసుపురంగుగ చూచి మిగిలిన పలువు రట్లు చూడజాల నిచో దానియందు నా వ్యాధిమాత్రమే తెలియనగుచున్నది. అది నా దౌర్బల్యసూచకము.

నా హృదయవేదనతో పృథ్వియం దెంత యెక్కువమంది సమవేదన ననుభవింతురో నా వేదనయందలి సత్య మంత ప్రతిష్ఠిత మగును. నేను దేని నైకాంతికముగ ననుభవించుచున్నానో యది కేవలము నా దౌర్బల్యము, వ్యాధి. అది నా వెఱ్ఱితనముకాదు, సత్య మను సంగతిని జనసామాన్యముయొక్క హృదయమున ప్రమాణిత మొనర్చి, నే నధికమైన సాంత్వనమును, సుఖమును పొందుదును.

ఏది నీలమో, దాని నీలిమమును పదిమందిలో ప్రచార మొనర్చుట కఠినము కాదు. కాని ఏది నాకు సుఖమో దుఃఖమో, ప్రియమో అప్రియమో, అది పలువురకు ప్రతీత మొనర్చుట దురూహము. ఆ స్థితియందు స్వీయభావమును ప్రకటించినంత మాత్రమున ముక్తి లేదు. స్వీయభావము నితరులకుఁగూడ యదార్థముగ ననుభూత మగునంతగా ప్రకాశింపజేయవలసి యుండును.

ఇచ్చటనే ప్రసారావసర మేర్పడుచున్నది. దూరమున నుండి యే దేని వస్తువును చూపించవలసినచో దానిని కొంచెము పెద్దదిచేసి చూపించు టావశ్యకము. గొప్పదైన సత్యానురోధము వలననే యట్లు చేయవలసియున్నది. లేనియెడల వస్తు వే నిష్పత్తిలో

చిన్నదిగ కనిపించునో యా నిష్పత్తిలోనే మిథ్యాభిభూతమగును. దానిని పెద్దదిగా నొనర్చియే సత్యనంతముగా చూపించవలసి యున్నది.

నా సుఖదుఃఖములు నాయెడల నవ్యవహితములు. వే రొకరియెడ నవ్యవహితములు కావు. నానుండి నీవు దూరముగ నున్నావు. ఆ దూరత్వమును గణించి నా మాటను నీకు కొంచె మెక్కువధ్వనితో చెప్పవలసియుండును.

సత్యరక్షాపూర్వకమైన, యీ పెద్దదిగ నొనర్చి చూపించు సామర్థ్యమునందే సాహిత్యకారుని యథార్థపరిచయము మనకు లభించుచున్నది. ఏది యెట్లున్నదో సరిగ నట్లే లిపిబద్ధ మొన ర్చుట సాహిత్యము కానేరదు. కారణ మేమన ప్రకృతిలో నేను దర్శించునది నాకు ప్రత్యక్షవిషయము. నా యింద్రియములు నాకు దాని సాక్ష్యము నొసంగును. సాహిత్యమున నగుపించునది ప్రాకృతికమయ్యును ప్రత్యక్షవిషయము కాదు. అందుకే సాహి త్యమునం దా ప్రత్యక్షాభావమును పూరణ మొనర్పవలసి యున్నది.

ప్రాకృతికసత్యమునకును సాహిత్యకసత్యమునకును నిచ్చ టనే యంతర మారంభ మగుచున్నది. సాహిత్యజనని యెంతగా రోదించునో ప్రాకృతికమాత యంతగా రోదించదు. అట్లని సాహి త్యమునందలి తల్లియొక్క రోదనము మిథ్యకాదు. ప్రథమతః ప్రాకృతరోదన మెంతో ప్రత్యక్షమై యాకారమున, నింగితమున,

కంఠస్వరమున, నాల్గువైపులగల దృశ్యములో, శోకసంఘటనయం దలి నిశ్చయప్రమాణమున, మనకు ప్రతీతి, సమవేదన, యుద్రేకము నొదవించుటలో విలంబన మొనర్చదు. ద్వితీయతః, ప్రాకృతజనని తన శోకమును సంపూర్ణముగ వ్యక్తమొనర్పఁ జాలదు. ఆమె కంతటి సామర్థ్యము లేదు. ఆమె యవస్థయు నట్టిది కాదు.

అందుచేతనే సాహిత్యము కేవలము ప్రకృతికి దర్పణము కాదు. సాహిత్యమే యననేల? ఏ కళయు ప్రకృతికి యథాతథ మైన యనుకరణము కాదు. ప్రకృతియందు మనము ప్రత్యక్షము ననుభవింతుము. సాహిత్యమునందును, లలితకళలందును నప్రత్య క్షము మనకు ప్రతీయమాన మగును. అందుచే నిచ్చట నొకదాని కొకటి దర్పణమై యే కార్యమును నిర్వహింపఁజాలదు.

ఈ ప్రత్యక్షాభావవశమున సాహిత్యమునందు ఛందో బంధమును, భాషారూపముల ననేకప్రకారములైన కళాకౌశల మును నవలంబించవలసి యున్నది. ఈ రీతిగ రచనావిషయము బాహిరమున, కృత్రిమమై, అంతరమున ప్రాకృతముకంటె నధిక తరమైన సత్యమై యలరారుచున్నది.

ఇచ్చట 'నధికతరసత్యము' అని వ్యవహరించుటలో విశే షమైన తాత్పర్య మున్నది. మానవుని భావసంబంధముగా ప్రాకృతసత్య మావేష్టితము, మిశ్రితము, భగ్నము, ఖండము, క్షణికము నై యున్నది. సంసారతరంగములు క్రమాగతముగ

పొంగుచున్నవి, క్రుంగుచున్నవి - చూచుచుండగనే యొకదాని మస్తకముపై నొకటి వచ్చిపడుచున్నది. అందు ప్రధానాప్రధానముల విచారణ లేదు. సామాన్యము, అసామాన్యము పెనవేసుకొని పయనించుచున్నవి. ప్రకృతియందలి యీ విశాలరంగస్థలమున మానవుని భావాభినయమును మనము దర్శించునప్పుడు అనేకము మినహాయించి, ఎన్నుకొని, అన్వేషించి, పూరించి, కల్పనచే ననేకమును నిర్మించుకొనుచుందుము. మనకు పరమాత్మీయుడైనవాడుసైతము తన సర్వస్వముతో సమగ్రముగ మనకు పరిచితుడుకాడు. స్మృతినై పుణ్యము కలిగిన మన సాహిత్య రచయితవలె తనయందలి యధికాంశము నాతడు మన యవగాహమున కావలనుంచును. అతనియందలి అల్పానల్పాంశములన్నియు నొకవేళ సమానముగ నిష్పాక్షికముగ మన స్మృతిపథమున సంచరించుచో నా స్తూపమునందలి యసలైన వ్యక్తిత్వమంతరించును. అంతను రక్షించుకొన జ్ఞాతుమేని మన యాత్మీయుని మనము యదార్థముగఁ జూచుకొనఁజాలము. వర్జనీయాంశములను వర్జించి, గ్రహణీయములను గ్రహించుటయే పరిచయమున పరమార్థము.

విషయమును కొంచెము వివరించవలసి యున్నది. మనము ఆత్మీయునియందుసైతము మొత్తముమీఁద కొంతభాగమునే దర్శించుచుందుము. అతని జీవితమునం దధికాంశము మన కగోచరము. మన మాతని ఛాయకాము. మన మాతని యంతర్యామి కూడ కాము. అతనియం దనేకములను మనము చూడలేదు.

ఆ శూన్యముపైననే మన కల్పన పనిచేయును. వ్యవధానమును పూరించుకొని మనము మనస్సునం దొకానొక పూర్ణచిత్రమును రచించుకొందుము. ఏ వ్యక్తివిషయమున మన కల్పన నడవదో, ఎవని వ్యవధానము మనకు వ్యవధానమాత్రముగనే నిలిచి పోవునో, ఎవనియందలి ప్రత్యక్షగోచరాంశములుమాత్రమే మనకు ప్రకటితములో, అప్రత్యక్షాంశములు మన కస్పష్టములు నగోచరములో యతనిని మన మెరుఁగము. మన కతనితోటిదైన పరిచయ మత్యల్పమైన దన్నమాట. ప్రపంచమునందలి మానవులలో నత్యంతాధికసంఖ్యాకు లిట్లే మనకు ఛాయాసదృశులుగను, అసత్యప్రాయులుగను నుందురు. వారియం దనేకులను మనము న్యాయవాదులుగ నెఱుఁగుదుము, దుకాణదారులుగ నెఱుఁగుదుము - మనుష్యులనుగ నెఱుఁగము. అనగా మనతో వారికిఁగల బహిర్విషయసంబంధమునే యన్నిటికంటె ప్రముఖముగ మన మెఱుఁగుదుము - వారియం దంతకంటె నున్నతమైన దేదో యది మన యం దెట్టి ప్రశ్రయమును పొందదు.

మనకుఁ దెలియఁజేయఁ దలచుకొన్న దానిని సాహిత్యము సంపూర్ణముగ తెలియజేయును. అనగా స్థాయీభావమును రక్షించి, అవాంతరమును వర్జించి, అల్పము నల్పముగ, అధికము నధికముగ నొనర్చి, వ్యవధానమును పూరించి, పృథగ్విషయము లను సంశ్లేషించి నిలుపును. ప్రకృతియందలి యపక్షపాతప్రాచుర్యమునందు మనస్సు దేనిని నిర్వహింపనెంచునో సాహిత్య మదియే యొనర్చుచుండును. మనస్సు ప్రకృతికి దర్పణము కాదు. సాహి

త్యమును ప్రకృతికి దర్పణము కాదు. మనస్సు ప్రాకృతవస్తువులను మానసికములనుగా నొనర్చును, సాహిత్య మా మానసిక వస్తువులను సాహిత్యకములనుగా నొనర్చును.

రెండిఁటి కార్యప్రణాళికయు నించుమిం చొకేరకమైనది. రెండిఁటికిని కొన్ని విశేషకారణములనుబట్టి పరిభేదము కలిగినది. మనస్సు దేనిని నిర్మించినను నది తన యవసరముకొరకు, సాహిత్యము దేనిని నిర్మించినను యది సర్వుల యానందముకొరకు. స్వప్రయోజనమునకైనచో నొకటిరెండు సంకేతముల నేర్పరచుకొన తీరిపోవును. ఎల్లరకొరకైనచో నాద్యంతము సుసంబద్ధముగ నుండునట్లు చూడవలసియున్నది. అంతేగాక దాని నెల్లరకు దృష్టిగోచరమగు తావునం దుంచి సర్వులకు సంపూర్ణముగ నందుబాటులో నుండునట్లు చేయవలయును. మనస్సు సాధారణముగ ప్రకృతిలోనుండి సంగ్రహణ మొనర్చును. సాహిత్యము మనస్సునందుండి సంచయ మొనర్చును. మనోవస్తువును బాహిరమున ప్రకటింపవలయు ననినచో సృజనశక్తి విశేషముగ నుండవలయును. ఈ రీతిని ప్రకృతినుండి మనస్సులోనికి, మనస్సునందుండి సాహిత్యములోనికి నేది ప్రతిఫలిత మగుచున్నచో యది యనుకరణమునకు దూరగమ్యమైనది.

వాస్తవమైన సాహిత్యమునందు మనము మన కల్పనలను, మన సుఖదుఃఖములను, కేవలము వర్తమానమునందే కాదు, చిరంతనకాలమునంధు ప్రతిష్ఠింప వాంఛింతుము. అందుచే నంతటి సువిశాలక్షేత్రముతో దానికి పరిణామసామంజస్యమును సంపా

దింపవలయును. క్షణికమునుండి యుపకరణముల సంగ్రహించి చిర కాలముకొఱకు నిర్మాణించునప్పుడు క్షణకాలసంబంధియైన కొలత బద్దతో పని సాగదు. అందుచే ప్రచలితకాలముతో సంకీర్ణప్రపంచముతో యున్నతసాహిత్యపరిమాణమునకు గల ప్రభేద మట్లే నిలిచిపోవును. అంతర్వస్తువును బహిర్వస్తువుగ, భావవిషయమును భాషయందు; స్వవిషయమును విశ్వమానవవిషయముగ, క్షణిక విషయమును సార్వకాలికముగ నొనర్చి నిల్పుటయే సాహిత్యము యొక్క పరమాశయము.

జగత్తుతో మనస్సునకుఁ గల సంబంధ మెంతటిదో మన స్సుతో సాహిత్యకారునియొక్క ప్రతిభకుఁగల సంబంధ మంతటిది. ఈ ప్రతిభకు విశ్వమానవమానస మని నామకరణ మొనర్చినచో నష్టములేదు. జగత్తునుండి మనస్సు విషయసంగ్రహణ మొనర్చుచున్నది. అదే మనస్సునుండి విశ్వమానవమనస్సు తిరిగి స్వవిషయమును,నిర్వాచన మొనర్చుకొని స్వీయప్రయోజనమునకై నిర్మాణించుకొని గ్రహించుచున్నది.

విషయ మించుక యస్పష్ట మగుచున్నదివలె నున్నది. ఇంకను పరిస్ఫుట మగున ట్లొనర్చుటకు యత్నింతును.

మన మాంతర్యమున రెండంశముల యునికి ననుభవింప గలము. ఒకటి యస్తిత్వము, రెండవది మానవత్వము. నా గృహము సచేతనమైన దగుచో నది తనయందలి ఖండాకాశము, దానితోబాటు పరివ్యాప్తమైన మహాకాశము, యీ రెండిఁటిని ధ్యానములో నుపలబ్ధి యొర్చుకొనఁజాలెడిది. మనయందలి స్వీయత్వమానవత్వములుకూడ నట్టివే. ఆ రెండిటి నడుమ దుర్భే

ద్యమైన కుడ్యము నిర్మింపఁబడినచో నాత్మ యంధకూపమధ్యమున వసింపవలసివచ్చును. యదార్థమైన సాహిత్యకారుని యంతఃకరణమున స్వీయత్వమానవత్వములమధ్య నేదైన వ్యవధాన ముండుచో నది కల్పనాసంబంధమైన స్వచ్ఛమగు గాజుతలుపువంటిది. దానిలో నుండి పరస్పరము తెలిసికొనుటకును పరిచయమునకును వ్యాఘాత మెన్నటికిని కలుగదు. ఈ యద్దము దూరవీక్షణాణువీక్షణాల కను వైన రీతి నుపకరించును. ఇది యదృశ్యమును దృశ్యముగ, దూరము నంతికముగ నొనర్చును.

సాహిత్యకారునియందలి మానవత్వమే సృజనకర్త. రచయిత యస్తిత్వము నది తనదిగా జేసికొనును. క్షణికము నది శాశ్వతముగా దిద్దును. ఖండమున కది పూర్ణత్వము నొసఁగును. జగత్తుపై మనస్సంబంధమైన కార్ఖానా యున్నది. మనస్సుపై విశ్వమనస్సంబంధియైన కార్ఖానా - దాని యుపరితలమునుండి సాహిత్యోపలబ్ధి.

మనోరాజ్యవిషయమున సత్యసంధానము క్లిష్ట మని తొలుతనే వచించియుంటిని. నలుపును నలుపుగా ప్రమాణీకరించుట సహజము. సర్వుల కది యట్లే యగుపించును. కాని మంచిని మంచిగా ప్రమాణీకరించు టంత సహజము కాదు. కారణమేమన నిచ్చట పలువురి సాక్ష్య మొకే రీతిగ నుండునని చెప్పుట కష్టము. ఇందనేక చిక్కు లున్నవి. బహుసంఖ్యాకులకు మంచిదైనదే నిజమునకు మంచి దనవలయునా ? విశిష్టసంప్రదాయానుగతమైన దానిని మంచి దనవలయునా ?

విజ్ఞానవిషయమును వీడి మాట్లాడినచో ప్రాకృతవస్తుసంబంధమున నెక్కువమందికి నలువుగా నగుపించిన వస్తువు నిజముగ నలువే యనుట యుచితముగ నుండును. ఇది పరీక్షితమైన విషయము. ఇచ్చట మతభేదమున కవకాశమేలేదు. ఎక్కువ సాక్ష్యసంగ్రహణ మొనర్చుటలో విశేషప్రయోజనము నిందులేదు. మంచి దెన్నడును మంచిదే కాని యెంతవరకు మంచి యను విషయమున నెంత యభిప్రాయానైక్య మొదవునో, యా సంబంధముగ నెట్టి సాక్ష్యసేకరణ మొనర్చవలయునో నిర్ధారించు టతిక్లిష్టమైనది.

ఎందువలన నన సాహిత్యకారుల కృషి కేవలము వర్తమానకాలముకొఱకే గాదు. చిరకాలసంబంధియైన మానవసమాజము వారికి లక్ష్యము. వర్తమానభవిష్యత్తులకై రచింపబడిన దాని విషయమున వలయునంతమంది సాక్షులు కేవల వర్తమానమునందే యెట్లు సమకూడెదరు ?

తత్కాలీనమై, తత్థ్సానికమైనదే ప్రజాబాహుళ్యము యొక్క దృష్టియందు సర్వప్రధానస్థాన మాక్రమించుచున్నట్లు కనిపించుచున్నది. ఒక కాలమునందలి సంఖ్యాబాహుళ్యమును మాత్రమే గణించి సాహిత్యవిమర్శ కుద్యమించినచో నది యవిమర్శగా పరిణమించు సంభావన లేకపోలేదు. కావున వర్తమానకాలము నతిక్రమించి యనంతభవిష్యమువైపునకే సాహిత్యలక్ష్యమును నివేశింపఁజేయవలసియున్నది.

కాలభేదము ననుసరించి విచిత్రముగ మానవవిద్యాభావ యవస్థాపరివర్తనములు జరుగుచున్నను, ఏ రచన లన్నియు

తమ మహిమను రక్షించుకొనుచు వచ్చినవో వాని కగ్నిపరీక్ష జరిగిపోయినది. మనస్సు మనకు సహజముగ గోచరించునది కాదు. కొలదికాలమునకే యాబద్ధమొనర్చి చూచినచో నవి క్రొమగతిచాంచల్యమునందు దాని నిత్యానిత్యతను గ్రహింప గల్గు టసాధ్యము. అందుచే సువిపులమైన కాలమునకుఁ జెందన పరిదర్శనశాలయందే మనుష్యుని మనోవస్తువును పరిశీలించిచూడ వలసియున్నది. ఇట్లుగాక వాస్తవముగ నవధారణమున కనువగు నన్యోపాయము కానరాదు.

కాని కార్యనిర్వహణమున కుపాయము లేనిచో సాహిత్యమునం దరాజకత సంభవించును. జడ్జికోర్టులోని తీర్పు హైకోర్టులో విపర్యస్త మగుననున దేమియులేదు. సాహిత్యమునందు నట్లే. జడ్జికోర్టులో వ్యవహారము పూర్తి కాదు. అప్పీలుసంబంధ మైన శేషమీమాంస యతిదీర్ఘకాల సాపేక్షము. అంతవరకు విమర్శ మొత్తముమీఁద నొకవిధముగ జరుగుచునేయుండును. అది యవిమర్శయైనను యుపాయాంతరము లేదు.

సాహిత్యమున స్వీయరచనయం దొక్కొక్కని ప్రతిభ యెట్లు సార్వకాలికప్రతినిధిత్వమును వహించి శాశ్వతసింహాసమున నధివసించునో విమర్శకుని ప్రతిభయు నట్లే. ఒక్కొక్కని పరిశీలనాశక్తి స్వభావసిద్ధముగ నసామాన్యమై వెలుఁగొందును. క్షణికము, సంకీర్ణము నైనది వారిని మోసగించలేదు. ఏది శాశ్వతమో, ధ్రువమో దానిని వా రిట్టే గ్రహింపజాలుదురు. సాహిత్యమునందలి నిత్యవస్తువుతో పరిచయలాభమును పొంది,నిత్యతా

లక్షణములను తెలిసియు వా రశ్రమమున నంతఃకరణముతో మిశ్రణ మొనర్చుకొనిరి. స్వభావముచేతను, అభ్యాసవశమునను వారు సార్వకాలికవిమర్శకపదము నధిష్ఠించుటకు యోగ్యులై వెలసినారు.

ఇక విమర్శన వృత్తిగా కలవారును గలరు. వారి విద్య పుస్తకగత మైనది. వారు సారస్వతప్రాసాదముయొక్క ద్వార దేశమున నుపవిష్టులై యరచుట, తర్జనభర్జనముల నొనర్చుట, లంచములు పట్టుట, ముష్టియుద్ధ మొనర్చుట మొదలైన కార్య ములకు సిద్ధ మగుదురు - అంతఃపురముతో వారికి పరిచయము లేదు. వారు శకటవాహనములను, గడియారపు గొలుసును చూచియే మోహితు లగుదురు. కాని సరస్వతి కాత్మీయులైన యంతఃపురచారణశీలురు సహజవేషములతో దీనులవలె తల్లిని సమీపింతురు. ఆమె వారల నంకమునఁ జేర్చుకొని మస్తకా ఘ్రాణ మొనర్చును. వా రప్పుడప్పు డామె వసనాంచలములపై కొంచెము ధూళినిక్షేపముఁగూడ చేయవచ్చును. ఆమె దానిని చిరునగవుతో దులిపివేసుకొనును. ఈ ధూళి పడుచున్నను దేవి యనుగ్రహపూర్ణముగ నెవరిని యంకమునఁ జేర్చుకొనునో ద్వారసంచారులు వారి నెట్లు గుర్తింపఁజాలుదురు! వారు దుస్తు లనే యెఱుఁగుదురు. మానవుల నెఱుఁగరు. వా రుత్పాతమును సృష్టింపగలరు. విచారణ చేయవలసిన భారము వారిపై లేదు. సారస్వతేయుల నాహ్వానించి అభ్యర్థించి తీసికొనిరావలసిన భార మెవరిపై నున్నదో వారును సరస్వతీదేవి సంతానమే. వారింటి మనుష్యులు. కనుకనే వారి కింటిమనుష్యుల మర్యాద తెలియును.

—ంంః౦ం—

సౌందర్య బోధము

ప్రథమవయస్సునందు బ్రహ్మచర్యపాలన మొనర్చి నియమసంయమములతో జీవితమును వికసింపజేసికొనవలయును. భారతవర్షమునందలి యీ ప్రాచీనమైన యుపదేశమునుగురించి ప్రస్తావించిన యనేకుల మనస్సులందదది కఠోరసాధనగ ననిపించును. దీనివలన మానవుడు బలిష్ఠుడగును, కాకున్న వాసనాశృంఖలములనుండి ముక్తుడైన యొక గొప్పసాధుపురుషుడు కావచ్చును. కాని యీ సాధనయందు రసస్థాన మెచ్చట నున్నది ? సాహిత్యమేమైపోయినది ? చిత్రసంగీతము లేమైనవి ? మానవుని సమగ్రముగా తయారుచేయవలె ననిన సౌందర్యచర్చను వదలివేసినచో పొసగదు.

ఇది సమంజసమైన మాట. సౌందర్యము కావలసినదే కదా ! ఆత్మవికాసమే సాధనకు లక్ష్యము. వస్తుతః, విద్యాభ్యాసకాలమున బ్రహ్మచర్యపాలనము శుష్కసాధన కాదు. క్షేత్రమును మరుభూమి నొనర్చుటకై వ్యవసాయదారుడు కష్టించడు. అతడు నాగలిచే భూమిని బ్రద్దలుచేయు నప్పుడు, కలుపు తీసి గడ్డిని, గుల్మములను పెరికివేసి క్షేత్రమును శూన్య మొనర్చునప్పుడు భూమిపై నత్యాచారము జరుగుచున్నట్లజ్ఞాని భావించవచ్చును. కాని సస్యశ్యామల మొనర్చుటకుమాత్రము ప్రాతిపదిక యిదియే. అట్లే వాస్తవమునకు రసగ్రహణాధికారి కావలయునన్నచో ప్రథమమున కఠినవ్యవసాయ మవసరమగును. రసమార్గమునందే

మార్గమును విస్మరింపఁజేయు ననేకవిఘ్నము లున్నవి. ఆ మార్గము నందలి విపత్తుల నన్నిఁటి నతిక్రమించి పూర్ణలాభము పొందగోరు వానికి నియమసంయమముల యావశ్యకత యెంతయైన గలదు. రసముకొరకే యీ నీరసతను స్వీకరింపవలసియున్నది.

ఉపలక్ష్యములో లక్ష్యము మరుగునఁబడిపోవుటయందే మానవుని దురదృష్టము గోచరించుచున్నది. గానము నేర్చుకొన నెంచును. శిష్యుడై కూర్చొనును. ధనవంతు డగుటకు వాంఛించును. రూకలను పోగుచేయుటలో కృపాపాత్రు డగును. దేశహితము నభిలషించును. సంస్థలలో తీర్మానము చేయించి కృతార్థుడై న ట్లెంచుకొనును. అట్లే యుపలక్ష్యములైన నియమసంయమములు చరమలక్ష్యముయొక్క స్థానము నాక్రమించుకొని కూర్చున్నరీతిని మనము తరచు గమనించుచున్నాము. నియమమే పరమప్రయోజనము, పుణ్యావహ మని భావించువారు నియమలోభమున లుబ్ధులైపోయెదరు. నియమలోలుపత యరిషడ్వర్గమునకు సప్తమశత్రువును సమకూర్చును.

ఇది మానవుని జడత్వమున కొక లక్షణము. సంచయమొనర్ప నారంభించినచో మానవు డింక నాగిపోఁజాలఁడు. విదేశములందు కొంద రున్మత్తులవలె దేశవిదేశములందు ముద్రింపఁబడిన తపాలాబిళ్ళలను ప్రోగుచేయుదురట! వాని సంధానమునకై చేయు కర్చున కంతులేదట. ఈ సంగ్రహణప్రభంజనముచే నాహతులై కొందరు చైనాపాత్రలను, కొందరు పురాతనపాదరక్షలను సంపాదించుటలో వెతలఁబడుచున్నారు. ఉత్తరమేరువున

ఖచ్చితముగ కేంద్రస్థానమున నొక ధ్వజమును పాతిరావలయును. అదికూడ నిట్టిదే యొక వ్యాపారము. అచ్చట హిమక్షేత్రము తప్ప మరేమియు లేదు. కాని మనస్సు నివృత్త మగుటలేదు :- ఎవ రా మేరువు కేంద్రబిందువున కెన్నిమైళ్ళు సమీపమున కేగు చున్నారు ? వారిని గూర్చి యోజించు నిషాలో కూర్చొని యుండువారు కొందరు. ఎవ డెన్ని యెక్కువ యడుగు లధిరోహించగల్గిన నంత గొప్పగా భావించుచున్నాడు. ఈ శూన్యలాభమునకై తాను బలియగును. ఇచ్ఛలేని కూలీల నెందరినో బలిపెట్టును. ఐనను యుద్ధ్యమవిరమణముమాత్ర మొనర్పడు.

అపవ్యయము, క్లేశము నెంత యెక్కువో ప్రయోజనహీనమైన సంచయమును పరిణామహీనజయలాభగౌరవములు నంతటివే యనిపించుచున్నవి. నియమపాలనాలోభము క్లేశపరిమాణమును కొలిచి యానందించుచున్నది. కఠినశయ్యపైఁ బరుండ నారంభించి నేలపై పరుపుఁ బరుచుకొని తదుపరి కంబళమునుమాత్రము పరచుకొని, ఆ పిమ్మట కేవలము నేలమీఁదనే పండుకొను లోభము క్రమముగ పెరుగనారంభించును. కృచ్ఛ్రసాధనయే లాభ మని భావించిన తుదకు ఆత్మహత్యకు దిగి యురిత్రాడు బిగించుకొనవలసివచ్చును. ఇది మరేమియు కాదు, నివృత్తినే ప్రచండప్రవృత్తిగ నొనర్చుకొని, కంఠమునఁ దగుల్చుకొనిన యురిత్రాటిని త్రెంపివేసుకొను యత్నమునందే త్రాడు బిగుసుకొనిపోయి చచ్చుట వంటిది.

కావున నియమపాలనమే కేవలము లోభనీయ మగుచో నిఁక కఠోరతను ప్రచుర మొనర్చుకొని స్వభావమునుండి సౌందర్య బోధమును చూర్ణ మొనర్చుకొని విరజిమ్ముట యగును. అందు సందేహ మేమియులేదు. కాని పూర్ణత్వలాభమునై పుననే దృష్టి నుంచి సంయమచర్చనుగూడ సక్రమపద్ధతిలో సంయత మొనర్చి యుంచుకొనఁజాలినచో మనుష్యత్వమునందలి యే భాగమునకు నాఘాతము కలుగదు. మీదుమిక్కిలి పరిపుష్టిని కలిగించును.

పర్యవసాన మేమన పునాది గట్టిగ నుండవలయును. లేనిచో నదియాశ్రయము నీజాలదు. ధారణ చేయవలసినది, ఆకృతి నొసఁగ వలసినది కఠినముగ నుండును. మానవశరీర మెంత మెత్తనిదైనను గట్టి యెముకలపై నది నిర్మాణింపబడకుండినచో నది యొక ముద్దయై యుండెడిది. అట్లే జ్ఞానమునకైన పునాదియు కఠినము గనే యుండును. ఆనందమునకైన పునాదియు కఠినమే. జ్ఞానము యొక్క పునాది కఠినముకానిచో, బలిష్ఠముకానిచో నది కేవల మసంబద్ధమైన స్వప్నముగ పరిణమించెడిది. ఇక యానందము యొక్క పునాది బలముగ నుండకున్నచో నది నితాంతము భ్రమాత్మకమైన మాదకత యైపోయెడిది.

ఈ కఠినమైన పునాదియే సంయమము. దీనియందు యోచన యున్నది. బలమున్నది, త్యాగ మున్నది. నిర్మమమైన దృఢత యున్నది. ఇది దేవతవలె నొకచేతఁ వరమును ప్రసాదించును, వేరొక చేతితో సంహార మొనర్చును. ఈ సంయమమును నిర్మించు వయస్సెంత దృఢమైనదో, వికలమొనర్చు వయస్సు

గూడ నంత దృఢమైనదే. సౌందర్యమును పూర్ణముగ ననుభవింప వలయు ననిన నీ సంయమ మెంతేని ప్రయోజనకారి యగును. ప్రవృత్తి యసంయతముగ నుండిపోయినచో శిశు వన్న పు కంచమును చేత నుంచికొని అంటుపదార్థముల నోంటికి రాచు కొనియు, నేలపై విరజిమ్మియు విపరీతముగ వర్తించును. అత్యల్ప భాగమైన యాహారముమాత్రమే యతని యుదరమునఁ జేరును. భోగసామగ్రిని తీసికొనిన మన యవస్థయు నట్లేయగును. మనము దానిని కేవలము మన శరీరములకు పూసికొందుము, అనుభవింపఁ జాలము.

సౌందర్యమును సృష్టించుటయు నసంయతకల్పనావృత్తి సంబంధమైన కర్మ కాదు. ఇంటికి చిచ్చుపెట్టి సంధ్యాదీపము నెవ్వడును వెలిగించడు. దివ్వెను వెలిగించుటకు తావన్మాత్రమైన యగ్ని చాలును. ఆ వెలుగు నింటికి సమకూర్చుటకగ్నిపై మన కధికార ముండవలయును. ప్రవృత్తిసంబంధమునకు యీ విష యము వర్తించును. ప్రవృత్తి నొకేసారిగ పూర్తిగ రగుల్కొల్పితి మేని, యే సౌందర్యమున కౌజ్వల్యము నొసఁగుట దానికి ప్రయో జనమో యది యా సౌందర్యమును మంటబెట్టి బూదియొనర్చి వదలును. పుష్పాపచయమునకై పోయి వానిని చిదిమి ధూళి ధూసరిత మొనర్చుటవంటి దగును.

ఇది పరమసత్యమైన విషయము. ప్రపంచమునందు క్షుధిత ప్రవృత్తి యాకువేసుకొని కూర్చున్న చోటునకు సన్నిహితముననే యొకానొక సౌందర్యయోజనమును మనము దర్శించగలము.

ఫలము కేవలము మన క్షుధానివారణకుమాత్రమే కాదు. అది రుచిలో సువాసనలో దర్శనీయతలో సుందరముగ నుండవలయును. ఇంచుకేని సౌందర్యము దానియం దభివ్యక్తముకానిచో దానిని కేవలము మనము పొట్టకక్కుఱతికై మాత్రమే తినగలము. మన యావశ్యకత యింతటిదైనను కేవల ముదరపూరణవిషయమే గాక సౌందర్యభోగమువైపునుండి కూడ నది మన కానందము నీయవలయును. ఇది మనకు ప్రయోజనాతిరిక్తమైన లాభము.

అవసరమును మించి పొందుట, అనగా సౌందర్యము మన మనస్సుల నేవైపునకుఁ బ్రసరింపఁజేయుచున్నది ? క్షుధాతృప్తి యం దాసక్తియే పరమాత్మస్వరూపమై కూర్చుండక, దాని పాశమునుండి కొంచెము విడివడి యుందుమేని సౌందర్యము యొక్క మహిమను మనము దర్శింపఁజాలుదుము. చండీస్వరూపిణియైన క్షుత్తు అగ్నిమూర్తియై ఘోషించుచున్నది. 'నీవుభుజించి తీరవలయును. దీనికిమించి మఱేమియు లేదు' అని. వెంటనే సౌందర్యలక్ష్మి మందహాసవదనముతో సుధాసేచన మొనర్చును. అత్యుగ్రమైన ప్రయోజనీయతయొక్క యారక్తనేత్రముల యభ్యంతరమునుండి కడుపుకక్కుర్తి నధఃకరించి పైయంతస్థున నానందభోజనమునకై యామె మనోహరమైన యత్న మొనర్చుచున్నది.

అనివార్యప్రయోజనమునందు మానవుని కొకానొక యవమాన మున్నది. కాని సౌందర్యము ప్రయోజనాతీతమైన దగుటచే నది యా యవమానమును దూరీకృత మొనర్చును. క్షుధాతృప్తికి

వెనువెంటనే సౌందర్యము సర్వదా యొకానొక యుచ్చతరభావ మును లగింపఁజేయుచున్నది. గనుకనే యొకనా డసంయతులై మూర్ఖులుగ నున్నవారే నేడు మానవులై వర్ధిల్లినారు. ఇంద్రియ ప్రామాణ్యమును మాత్రమే స్వీకరించినవారు ప్రేమప్రామాణ్య మును స్వీకరించినారు. నే డెంత క్షుధార్తులమైనను మనము కేవ లము పశువులవలె రాక్షసులవలె నేదోయొక రీతిగ భుజింప నాయ త్తులము కాజాలము. శోభనత రక్షింపఁబడని-చో మనకు భుజించుట యందలి ప్రవృత్తి కూడ నశించును. శోభనత భోజనప్రవృత్తిని మంజుల మొనర్చి మించినది.

మనము పసిపిల్లలను లజ్జింపజేయుటకై 'ఛీ - ఛీ' ఫలానా లోభివలె తినుచున్నాడందుము. అట్లు భుజించుట చూచుట కేహ్య ముగ నుండును. సౌందర్యము మన ప్రవృత్తిని సంయత మొనర్చి నది. జగత్తుతో మనకుఁగల సంబంధమును ప్రయోజనమాత్రము గనే గాక యానందసంబంధముగఁ బరిణమింపఁజేసినది. ప్రయో జనముమాత్రమే లక్ష్య మగుటలో మన దైన్యము, దాసత్వము గోచరించును. ఆనందసంబంధములో మనకు ముక్తి లభించును.

ఇందు విదితమైన దేమన, సౌందర్యము పరిణామమునందు మానవుని సంయమమువైపునకే యాకర్షించుచున్నదని. మాన వుని కది యొసఁగు నమృతపానముద్వారా నతడు క్షుధాప్రాబల్య మును దినదినమును జయించగలుగుచున్నాడు. అసంయమమునవ జ్ఞార మని పరిత్యజించుట కెవ్వని మనస్సంగీకరించెడిది కాదో యతడే

దానిని సౌందర్యహీన మని బుద్ధిపూర్వకముగ త్యజించుట కిచ్ఛ గించుచున్నాడు.

సౌందర్య మెట్లు మనలను క్రమక్రమముగ శోభనతవైపు నకు సంయమము వైపునకు నాకర్షించివేయుచున్నదో, సంయ మము నట్లే మన సౌందర్యానుభవముయొక్క గభీరతను వృద్ధి పొందింపఁజేయుచున్నది. విశుద్ధభావమునందు నివిష్టుల మగుట తెలియనిచో మనము సౌందర్యముయొక్క నిభృతస్థానమునుండి రసస్థితిని జెందలేము. పతిపరాయణ యగు సతియే ప్రేమయొక్క యథార్థసౌందర్యోపలబ్ధి నందజాలును. కాని స్వైరిణి కది సాధ్యమా? సతీత్వమే యచంచలమైన సంయమము. తన్మూలము ననే ప్రేమయొక్క నిగూఢమైన రసలాభమును గభీరముగ పొంద సాధ్యమగును. సౌందర్యప్రియత్వమునందు సతీత్వసంయమము లేనిచో నేమగును? అది కేవలము సౌందర్యమునకు బాహిరముగ చంచలమై సంచరించుచుండును. మత్తతనే యానందమునుగ భ్రమించును.

వాస్తవమైన సౌందర్యము సమాహిత చిత్తుడైన సాధకు నికి మాత్రమే ప్రత్యక్షవిషయము, లోలుపుడైన భోగికి కాదు.

పౌష్యరాజు ఋషికుమారుఁడైన నుదంకునితో ననినాడు. 'అంతఃపురములోని కేగుము' అచ్చట పట్టమహిషిని చూడగలవు, అని. ఉదంకు డంతఃపురములోని కేగెను. కాని పట్టమహిషి కని పించలేదు. అశుచియైనవానికి సతి కనబడెడిది కాదు. ఉదంకుఁ డా సమయమున నశుచియై యుండెను.

విశ్వమునందలి సౌందర్యమహిమల యంతఃపురమున విరాజమానయగు లక్ష్మీసతి మన సమ్ముఖముననే యున్నది. కాని మనము శుచిగా నుండనిచో చూడఁజాలముకదా! మనము విలాసములలో మునిగితేలుచు, భోగమత్తతలో నున్మత్తుల రీతిని సంచరించునప్పుడు విశ్వాంతర్యామియు తేజోమూర్తియునైన లక్ష్మీసతి మన దృష్టియందుండి యంతర్ధాన మగుచుండును. ఇది ధర్మనీతి ప్రచారమునకై చెప్పు మాటకాదు. ఆనందదృష్టితో చెప్పుచున్న విషయము. ఆంగ్లభాషయందు 'ఆర్ట్' అనుదాని దృష్ట్యా చెప్పుచున్నాను. మన శాస్త్రములందునైతము కేవలము ధర్మబుద్ధితో కాకున్నను సుఖముకొఱకైన సంయతుఁడు కావలయు నని చెప్పఁబడియున్నది. అనగా నీ యిచ్ఛ చారితార్థ్యము జెందవలె నను కొందువేని దానిని నీవు శాసింపవలయును. సౌందర్యము ననుభవింప నెంతువేని భోగలాలసతను దమించి శుచివై శాంతచిత్తుడవు కావలసియున్నది. ప్రవృత్తిని నిగ్రహింపనేర మేని మన మిక ప్రవృత్తిచారితార్థ్యమునే సౌందర్యబోధముయొక్క చారితార్థముగ భ్రమపడెదము. సౌందర్యబోధమునుగూర్చిన యుద్బోధనకై మాత్రమే బ్రహ్మచర్యావశ్యకతనుగూర్చి చెప్పవలసి వచ్చినది.

సందేహించువారు దీనిని కవిత్వముగ నెగురగొట్టుదురు, వా రనున దేమన 'ఇదిగో! ప్రపంచమును మన మనుదినము చూచుచున్నాము. కళాకౌశలము కల్గినవారెల్లరు సౌందర్యసృష్టి యొనర్చియున్నారు. వారందరు సంయతమనస్కులేనా ?' యని.

వారి జీవితచరిత్రము మనకు పఠనీయము కాదే! అందుచే కవిత్వము నటుంచి యదార్థసత్యమునుగూర్చి యాలోచించవలసి యున్నది. వక్తవ్య మేమన వాస్తవమునందు మన కెంత విశ్వాస మేల నని! అది ప్రత్యక్షగోచర మగుటవలన. కాని పలుతావులందు మానవుల విషయమున మనము దేనిని వాస్తవ మని భావించుచున్నామో యందధికభాగ మప్రత్యక్షమైనది. కొంచెము చూచితిమిగదా యని యంతను చూచినట్లు తలంతుము. ఇందువలన మానవనిర్మితమైన వాస్తవవస్తువును తీసికొని యొకడు తెలుపనిన చో మరియొకడు మట్టిరం గనినను పరవాలేదేమో కాని, దాని నతడు కేవలము నలు పనినచో చేయవలసిన దేమి? నెపోలియన్‌ను కొందరు దేవత యందురు, కొందరు దానవు డందురు. అక్బరునుగూర్చి కొంద రుదారప్రజాహితైషి యనుచుండగా కొంద రతనినే హిందూప్రజానీకమునెడల సర్వానర్థదాయకు డందురు. వర్ణభేదమే హిందూసమాజమునకు రక్ష యని కొంద రనుచుండ, అదియే యనర్థహేతు వైన దని మరికొంద రందురు. ఉభయపక్షములవారును యదార్థ ప్రమాణమునే యొనర్తురు.

వస్తుతః మానవనిర్మితవ్యవస్థయం దొకేచోట మన మనేక విపరీతపద్ధతులను చూడగలము. మానవుడు చూడగల్గిన యంశములయందలి వైపరీత్యముల కాతడు చూడజాలని యంశములం దొక నిగూఢసమన్వయ మున్నది. అందువలన సిసలైన సత్యము ప్రత్యక్షముమీఁదనే తేలియాడుచున్న దనజాలము. అది యప్ర

త్యతకుమునందే మునిగియున్నది, కనుకనే దానినిగూర్చి యింత తర్కము, యిన్ని వర్గములు.

కళానై పుణ్యముతోపాటు సుగుణసంపదయు గలిగినవారి విషయమునందు సైతము మనము వైపరీత్యమును దర్శించినప్పుడు వాస్తవసత్యమునుగూర్చి గర్హించి హఠాత్తుగా విరుద్ధమైనమాట నని కూర్చొనజాలము. సౌందర్యసృష్టి దౌర్బల్యమునుండి, చంచలతనుండి, అసంయమము నుండి జరుగు ననున దత్యంతస్వాభావ విరుద్ధమైన మాట.

సత్యమే తానై సాక్ష్య మొసఁగినను, మనము 'సాక్షులందు హాజరుకాలేదు. అసలైన సాక్షి తప్పించుకొనిపోయినా' డందుము. ఒకానొక బందిపోటుముఠా గొప్పయున్నతి నందుచున్న దన్నచో, యీ వాస్తవికతను పురస్కరించుకొని దస్యువృత్తియే ధనాన్నత్యమున కుపాయమని సిద్ధాంతీకరింపజాలముకదా. ప్రమాదవిరహితముగ మన మనగలిగిన దేమన, దొంగలయం దాపాతతః లభించిన ట్లగుపించిన యున్నతికి వారియందలి యైక్యతయే హేతువని. అనగా నా దళమునం దొకరిపై నొకరికి గల ధర్మరక్షయే యీ యున్నతికి దారితీసినది. కాని, యీ యున్నతి యవనతిగా పరిణమించినచో యీ యైక్యతాభావమునే నష్టమునకు హేతువనజాలము. అప్పుడు మన మిక నితరులయెడల వారి యధర్మాచరణమే వారికి పతనహేతువైన దని తీర్మానింతుము. ఒకడు వ్యాపారమునం దెంతో గడించి భోగవిలాసములలో నంతయు వమ్మొనర్చినచో నపవ్యయముచేయగలిగినవారే సముపార్జన చేయఁజాలినవా

రందుమా ? - ధనార్జన యొనర్చు విషయమున నా వ్యక్తి కొక యంచనా యుండె ననియు, అం దితరులకంటె నీవ్యక్తికి సంయమమును వివేచనయు నధికముగ నుండెననియు, అపవ్యయముచేయు వేళ నతని నిర్లక్ష్యము లక్ష్యముదృష్టి నతిక్రమించిన దనియు నందుము.

కళానిష్ణాతులైన గుణసంపన్నులును నెచ్చట యోగ్యులో నచ్చట వారు తపస్వులే. ఆచోట యథేచ్ఛాచరణము వర్తింపఁజాలదు. అచ్చట సాధనాసంయమము లుండనే యున్నవి. నూటికి నూరుపాళ్ళు ధర్మము నాచరింప జాలినవారు లోకమునం దెచ్చటనో గాని యుండరు. ఏ కొంచెమో భ్రష్టత వచ్చియేపడును. మన మెల్లరము క్షుద్రత్వమునుండి పూర్ణత్వము వైపున కగ్రసరుల మగుచుండుటయే దీనికి హేతువు. ఎవ్వరమును చరమస్థానమునకు వచ్చి నిలిచినవారముకాము. లోకమునం దేదేని శాశ్వతమైన గొప్పవిశేషమును మనము నిర్మింతుమనిన నది మన యంతరమునందలి ధర్మబుద్ధిసహాయముననే సంఘటించును. భ్రష్టత నుండి కాదు. గుణవంతులై కళారచన యొనర్చినవారైనను వారి చరిత్రనే యందు ప్రదర్శించినారు. జీవిత మే యంశమున భ్రష్టతఁ జెందినదో యచ్చట నదియే ప్రకటమైనది. నిర్మించుటలో సంయమమవసరమగును. నష్ట మొనర్చుట కసంయమము చాలును. ధారణ యొనర్చుటకు సంయమము కావలయును. మరచిపోవుట కసంయమము చాలును.

ఇచట నొక విశేషమును గమనించవలసియున్నది. మానవునియందు సౌందర్యవికాససామర్థ్యము చరిత్రయం దసంయమమును పెనవైచుకొనియుండగల్గు టాలోచ్యము. పులియు నావు నొకే తీరమున జలముఁ గ్రోలుటను చూచుచున్నాముగదా! పులి పూర్తిగా పులి, ఆవు పూర్తిగా నావైనప్పు డది పొసఁగని విషయము. పసితనమున నవి రెండు నొకే తావునం దాడుకొనవచ్చును. పెరిగి పెద్దదైన తరువాత పులియు చంగున పైకురుకును, ఆవును పరుగెత్తిపోయి తప్పించుకొన యత్నించును.

ఇట్లే సౌందర్యజ్ఞానముయొక్క పరిణతభావ మెన్నడును ప్రవృత్తివిక్షోభితచిత్తముయొక్క యసంయమస్థితితో నొకే క్షేత్రమున మనఁజాలదు. అవి పరస్పరము విరోధులు. ఎందువలన నన, దానికిని హేతు వున్నది. విశ్వామిత్రుడు విధాతతో ప్రతిద్వంద్వితవహించి వేరొక జగత్తును సృజించెను. అది తనక్రోధముతోనైన సృష్టి. అందుచే నా జగత్తు విధాతృజగత్తుతో కలియలేదు. దానిని స్పర్థించి యాఘాతము కలిగించుచుండెను. అది యసంబద్ధము నతిరిక్తము నైపోయెను. చరాచరములతో నది శ్రుతి కలుపుకొనజాలకపోయెను. తుదకది వేధించి, వేధింపఁబడి నశించిపోయెను.

మన ప్రవృత్తి యుగ్రమై నిల్చినచో విధాతృసృష్టికి విరుద్ధముగ తానే సృష్టి యొనర్చు నన్నట్లుండును. అప్పుడును దానికి శ్రుతి కుదురదు. మన క్రోధము, మన లోభము, మనచుట్టూ ననేక వికారములను సృష్టించి, అల్పము నధికముగను, యధికము నల్పమైనదిగను పరిణమించున ట్లొనర్చును. క్షణకాలీనమైనది

సార్వకాలికమునవలె తోచును. సార్వకాలికమైనది కంటికే కాన రాదు. మనకు లోభనీయమైన దానిని మన మెంతటి యసత్యముగఁ జిత్రించుకొందు మనిన, జగత్తునందలి మహాసత్యములను గూడ నది యాచ్ఛన్న మొనర్చివేయు నంతగ. సూర్యచంద్రనక్షత్రములు దానిముందు మ్లానములగును. ఇచ్చటనే మన సృష్టి విధాతృసృష్టితో విరోధము వహించును.

నది ప్రవహించుచున్నది. దానియందలి ప్రతి యలయు స్వతంత్రముగ తల యెత్తుచున్నను నన్నియు కలిసి యొకే సముద్రమువై పునకు గాన మొనర్చుచు నరుగుచున్నవి. ఏదియు దేనికి నడ్డుపడుట లేదు. కాని నదియందొక సుడి యేర్పడెనేని యాసుడి యొకచోటనే నిలిచి యున్మత్తునివలె తిరుగుచుండును. గమించుట కాటంకము నొదవించి ముంచివేయుటకు యత్నించును. నది గతి యందంతయు, నభిప్రాయమునం దంతయు వ్యాఘాతమును కలుగ జేయును. అది స్థిరముగ నుండనుజాలదు, ముందున కేగను జాలదు.

మనయందే ప్రవృత్తియైన యున్మత్తమై విజృంభించువో నదియు మనలను నిఖిలమువైపునకైన ప్రవాహమునుండి వెనుకకు లాగి యొకే కేంద్రముపైన త్రిప్పుచు నాహాత మొనర్చుచుండును. మనచిత్త మా కేంద్రముచుట్టును బంధింపఁబడి దానియందే సమస్తమును విసర్జించి తదన్యము నంతను నష్ట మొనర్పనెంచును. ఈ యున్మత్తతయందే కొంద రొకరకమైన సౌందర్యమును దర్శింతురు. ఇంత యెందుకు? ఐరోపీయసాహిత్యమునం దీ ఘూర్ణనప్రవృత్తికి జెందిన బృందనృత్యముయొక్క ప్రళయోత్సవమున కంతము లేదు.

శాంతియులేదు. దానియందే వారి కధికసుఖ మున్న దనిపించును. కాని దీనిని మన మభ్యాసముయొక్క సంపూర్ణత యనజాలము. ఇది స్వభావవికృతి. సంకీర్ణపరిధియం దేది హాస్యాస్పదోహారముగ భాసిల్లునో నిఖిలముతో జోడించి చూచిన దాని సౌందర్యము నందు వైరుధ్యము దృగ్గోచరమగును. పానశాలయందలి త్రాగు బోతులు, విశ్వమును విస్మరించి స్వీయసభనే వైకుంఠధామముగ తలంతురు. కాని యప్రమత్తులైన చుట్టును గల దర్శకలోకముతో సరిపోల్చి చూచినచో దాని బీభత్స మవగత మగును. మన ప్రవృత్తియం దుత్పాత మెప్పుడు ఘటిల్లునో యప్పు డొక యస్వాభావికదీప్తిలాభ మొదవినను విశాలవిశ్వమున నుపలక్షించి చూచితిమేని దానియందలి వికృతి వెంటనే మన కన్నులకుఁ గట్టును. ఈ రీతిని స్థిరభావముతో నే వ్యక్తి, గొప్పదానితో క్రొద్ది దానిని, సమగ్రమైన దానితో ప్రత్యేకమైన దానిని పోల్చిచూచు కొనజాలడో, నతఁ డుత్తేజననే యానందముగను, వికృతినే సౌందర్యముగను భ్రమించును. అందుచేత సౌందర్యమును పూర్ణముగ ననుభవించుటకు చిత్తశాంతి కావలయును. అది యసంయమముచే పొందరానిది.

సౌందర్యముయొక్క పరిపూర్ణత యే వైపునకు ప్రసరించినదో చూడవలసియున్నది. అసభ్యజాతి దేనిని సుందరముగ నాదరించినదో, సభ్యజాతి దానిని దూరమున వదలివేయును. అసభ్యమానవుని మనస్సు వర్తించు సంకీర్ణక్షేత్రమునందు మాత్రమే సభ్యమానవుని మనస్సు సంచరించుట లేదు. బాహ్యాభ్యంతరము

లందు, దేశకాలములందు సభ్యజాతియొక్క జగత్తు విపులమైనది. దాని యంగప్రత్యంగములు విచిత్రమైనవి. అందువలననే సభ్యా సభ్యజాతుల స్వరూపనిర్ణయము నందు పరిమాణమాపకము గాని తులామాపకము గాని యొక్కటే కాజాలదు.

చిత్రకళ నెఱుఁగని వ్యక్తి చిత్రపటమునందలి వర్ణముల తారళ్యమును, ఆకృతిని జూచి ముగ్ధుడగును. అత డా చిత్రమును విపులక్షేత్రమునుండి చూచుటలేదు. ఇచ్చట నాతని యింద్రియగాంభీర్యము నాకర్షించి నిలుపునంతటి మహోన్నతమైన విచారబుద్ధి లేదు. తొలుతనే యతని నాహ్వానించు వస్తువునకు తాను వశుడై పోవును. రాజ్మందిరమునందలి సింహద్వారమునం దుండు ద్వారపాలకుని బిరుదపట్టమును, సవరించుకొనిన గడ్డమును చూచి యతనినే సర్వప్రధానమైన వ్యక్తిగ భావించి యతడు ముగ్ధుఁడగును. ద్వారము నధిగమించి సభాప్రవేశ మొనరించు ప్రయోజన మాతని దృష్టికే రాదు. కేవలము గ్రామీణుడుతప్ప నంత పొఱపాటు జెందడు. ఎక్కువైన ఘనత యతనియందు లేకుండుటచేతనే యతని యాధిక్య మంత హఠాత్తుగా కంటబడు నన్న విషయ మాత డెఱుఁగడు. రాజునందలి ఘనత కేవలము చక్షుర్గోచరవిషయమే కాదు. దానిని యోచించి మరియు దర్శించవలసి యున్నది. రాజుగారి యాధిక్యమునం దొక శక్తి, శాంతి, గాంభీర్యము నున్నవి.

వివేచనాశీలుడు చిత్రపటమునందలి చిత్రవిచిత్రవర్ణసంయోజనమును చూచినంతనే ముగ్ధుడు కాడు. అతడు ముఖ్యమైన

దానితో గౌణమునకును, కేంద్రముతో పరిసరములకును, సమ్ముఖమైన దానితో తిర్యఙ్ముఖమైనదానికిని గల యొకానొక సామంజస్యము నన్వేషించుచుండును. చిత్రవిచిత్రవర్ణములు నేత్రాకర్షకములు కావచ్చును. కాని సామంజస్యసుషమను దర్శించుటకు మనస్సు కావలయును. అందులకు గభీరదర్శన మవసరము. అట్టి దర్శనమునం దానందమును గభీరతర మగును.

ఈ హేతువువలన వివేచనాశీలురు క్షుద్రమైన బాహ్యవస్తువుల లాలిత్యమునకు ప్రశ్రయ మీయ నిచ్ఛగింపరు. వారి సృష్టియం దొకానొక కఠోరత కావనగుచున్న ట్లుండును. వారి స్థైర్యమునందు సందేహమునకు స్థానము లేదు. వారియం దాకస్మికముగ బహిర్వ్యక్తమగు రిక్తత నవలోకించి సామాన్యులు వారినుండి దూరముగ నుండగోరెదరు. కాని యీ నిర్మలమైన రిక్తతయందలి గభీరతరైశ్వర్యమే విశిష్టజనుల చిత్తముల కానందము నొసగును.

కేవల నేత్రదృష్టినే గాక, మనోదృష్టితోకూడ లక్షించినచో మనము సౌందర్యము నతిశయముగ దర్శింపజాలము. ఈ మనోవీక్షణము నార్జించుకొనుట కెంతో సాధన యవసరము.

మనస్సునందును ననేకయరము లున్నవి. బుద్ధికి హృదయమును జోడించినచో జ్ఞానక్షేత్ర మింకను విస్తరిల్లును. ధర్మబుద్ధి కూడ యొనగూడిన నింకను యెంతో విషయము నయనగోచర మగును. ఆధ్యాత్మికదృష్టి వికసించినచో దర్శనక్షేత్ర మింకను నిరవధికమై విరాజిల్లును. అందువలన నే చూపు మనస్సుపై నెక్కువ

యధికారము వహించునో యా చూపునందే మన మెక్కువ తృప్తిని జెందుదుము. కుసుమసౌందర్యముకంటె మానవ సౌందర్యము మనల నధికముగ నాకర్షించును. కారణ మేమన మానవ వదనమున మన కాకృతియొక్క సుషమయే కాదు. దానియందు చేతనాదీప్తి, బుద్ధిస్ఫూర్తి, హృదయలావణ్యము నున్నవి. అది మన చైతన్యమును, బుద్ధిని, హృదయమును స్వాధీన మొనర్చుకొని కూర్చొనును. అవి మనలో నంత శీఘ్రముగ వివర్ణమగుట కిచ్చగింపవు.

ఇక మానవోత్తములు, ఈశ్వరుని మంగళరూపప్రకాశ స్వరూపులైనవారు, మన మానసములను మనకే యంతుపట్ట నంతగా నాకర్షింతురు. మానవదుఃఖవిమోచనమునకై రాజ్య త్యాగ మొనర్చి నిర్గమించిన రాజపుత్రునియందలి మనోహరత్వము మానవుని కెన్ని కావ్యములం దెన్ని చిత్రరచనలయం దాభిముఖ్యమును గలుగజేసినది !

సౌందర్యచర్చ, ధర్మనీతివిషయములోనికి దిగుచున్న దని సందేహమనస్కులైన వారిచ్చట నభియోగము తేవచ్చును. ఈ రెంటిని కలిపి మలిన మొనర్చు నగత్య మేమి? మంచి దెట్లును మంచిదే. సుందర మెన్నడును సుందరమే. మంచి మన మనస్సుల నొకవిధముగ నాకర్షించును. సుందరము మఱొకవిధముగ నాకర్షించును. రెండిటి యాకర్షణప్రణాళికలందు భిన్నత్వ మున్నది. గనుకనే భాషయందు వానికి వేరువేరు నామము లొసగబడినవి. మంచిదానియందలి ప్రయోజనీయత మనల నాకర్షించును.

సుందర మైనది మనల నేల ముగ్ధుల నొనర్చుచున్నదో యది మన మెరుగము.

మంగళకరమైనది మనకు మంచి నిచ్చును గనుక దానిని మంచి దందు మనుటలో సమగ్రత లేదు. మంగళకరమైనది మన ప్రయోజనమును సాధించి యిచ్చును, అది సుందరము నగును. అనగా ప్రయోజనసాధనను మించి దానియం దొక యహేతుక మైన యాకర్షణ యున్నది. నీతికోవిదులు జగత్ప్రయోజనము దృష్టినుండి నీత్యుపదేశ మొసఁగి శుభప్రచార మొనర్ప యత్నింతురు, కవు లిక మంగళకరమైనదానియందలి యనిర్వాచనీయతను లోకముముందు ప్రకాశింపఁజేయుదురు.

మంగళకరమైనది సుందరమగుట మన ప్రయోజనమును సాధించిపెట్టు ననికాదు. పాదరక్షలు మనకు ప్రయోజనకరములు, వస్త్రములు మనకు ప్రయోజనకరములు, అందుచేత నవి మన మనస్సులను సౌందర్యపులకాంకితములుగ నొనర్చుటలేదే! కాని లక్ష్మణుడు రాము ననుగమించి వనమున కేగె నను విషయము మన మనోవీణాతంత్రియం దేదో స్పందనము నొదవించుచున్నది. దీని నందమైన భాషలో సొగసైన ఛందములో సుందర మొనర్చి దిద్ది స్థాయీభావమున నుంచుకొనవలసిన విషయము. అనుజుఁ డగ్రజు ననుగమించుటలో సమాజశ్రేయ మున్నదని కాదు, దీని నుల్లేఖించుట. ఇది సుందర మగుటచేతనే, యిట ప్రస్తావింపబడినది. ఎందుచే సుందరమైనది? మంగళకరమగుటయందే సమస్త జగత్తుతో నొకానొక గభీరతమసామంజస్య మున్నది. సర్వమానవ

వుల మనస్సులతో దాని కొక నిగూఢమైన కలయిక యున్నది. సత్యముతో శివమునకుఁ గల పూర్ణసామంజస్యమును దర్శించి నప్పుడే సౌందర్యముయొక్క పూర్ణరూపము మనకు గోచరించును. కరుణ సుందరము, క్షమ సుందరము, ప్రేమ సుందరము - శతదళ పద్మమువలె, పూర్ణిమాచంద్రునివలె స్వీయముగను, జగత్ప్రీతము గను వీనియం దొక స్పర్ధాహీనమైన సుషమయున్నది. అది నిఖిల మున కనుకూలము, నిఖిలము దాని కనుకూలము. మన పురా ణములందలి లక్ష్మి కేవలము సౌందర్యరాశియు నైశ్వర్యపరసీమ యునే కాదు. ఆమె మంగళదేవతకూడ నై యున్నది. సుందర మూర్తియే పూర్ణమంగళమూర్తి, మంగళమూర్తియే సౌందర్య పూర్ణస్వరూపము.

సౌందర్యమాంగళ్యముల సామంజస్యస్థాన మెచ్చట? సౌంద ర్యము ప్రయోజనాతీతవిషయ మని తొలుతనే తెలిసికొన్నాము. దాని నైశ్వర్యముగ గణింతుము. అది మనలను సంకీర్ణస్వార్థ సాధనాదారిద్ర్యమునుండి యుద్ధరించి మనకు ప్రేమయందు ముక్తి నొసఁగును. మంగళమునందు మన మా యైశ్వర్యమును దర్శిం తుము. ఒకానొక వీరపురుషుడు ధర్మముకొర కాత్మత్యాగ మొన ర్చుట గాంచినప్పుడు మన కాశ్చర్య మొదవును. అది మన సుఖ దుఃఖములకంటె నధికము, మన స్వార్థముకంటె యున్నతము, మన ప్రాణముకంటె మహత్తరమునై మనల సమాకర్షించును. మంగళము తన యైశ్వర్యబలమున కష్టనష్టములను కష్టనష్టములుగ గణించనే గణించదు. స్వార్థనాశమునందు వాని కెట్టి నష్టము నాగు

సంభావన లేదు. సౌందర్య మెట్లు మనలను స్వేచ్ఛాకృతత్యాగము నందు ప్రవృత్త మొనర్చునో, మాంగళ్యము నట్లే యొనర్చును. సౌందర్యము జగద్వ్యాపారమున నీశ్వరుని యైశ్వర్యమునే ప్రకాశింపఁజేయును. మంగళముకూడ నదే రీతిని మానవజీవితమున నైశ్వర్యమును ప్రకాశింపజేయును. మంగళము సౌందర్యమును వ్యాపక మొనర్చి, గభీరతర మొనర్చి మానవుని సమీపమునకుఁ దెచ్చినది. అది యీశ్వరవస్తువును మానవవస్తువుగ నొనర్చిమించి నది. వస్తుతః మంగళము మానవునికి సమీపవర్తియైన యంతరతమసౌందర్యము. అట్లగుటచేతనే మనము దానిని తరచు సహజసుందరముగ గుర్తింపజాలకున్నాము. కాని యభిజ్ఞ యొదవినప్పుడు మన ప్రాణ మానందముతో వర్షాతరంగిణివలె కూలంకష మగుచున్నది. అప్పుడు మనము దానిఁమించిన రామణీయకత నెందును దర్శింపజాలము.

పత్రపుష్పములతో, ప్రదీపమాలలతో, రజతస్వర్ణపాత్రలతో భోజనశాల నలంకరింపగల్గినచో మంచిదే కాని నిమంత్రిత వ్యక్తి గృహయజమానినుండి సమాదరమును పొందనిచో, హృద్యతను పొందనిచో నా సమస్తైశ్వర్యమును, సమస్తసౌందర్యమును నతని దృష్టియం దకించిత్కరమైపోవును. ఈ హృద్యతయే యాంతర్యమునందలి యైశ్వర్యమును, ప్రాచుర్యమును నైయున్నది.

హృద్యతాసంబంధమైన మధురహాసము, మధురసంభాషణ, మధురస్వీకృతి యత్యంతమనోహరమై కదళీపత్రమును సైతము కనకపళ్ళెరముకంటె నమూల్య మొనర్చును. అందరి

యెడ నిది వర్తించు ననజాలము. అవమానముతో నైనను సరే, ఆడంబరపూర్ణమైన భోజనము నాశించువారును గలరు. వారు భోజనముయొక్క తాత్పర్యమును, అందలి మహత్సౌందర్యము నెఱుఁగనివారు. భుజించుటయు, నలంకరణమునే భోజనక్రియా కలాపమునఁ బ్రధానాంశములు కావు. ముకుళముసందలి దళములు తమలో తామే కుంచితములైనట్లు స్వార్థరతుడైన మానవుని శక్తి స్వీయములై పునకే సర్వదా సంకుచితమై యుండును. ఆతని బంధమును విదల్చి, పరాభిముఖ మొనర్చి నంతనే వికసిత కుసుమమువలె విశ్వములై పున కాతని మధురమైన సుందర ప్రవృత్తి విస్తారితమగును. ఆంతరికమును, గభీరమును నగు యజ్ఞ సంబంధమైన మంగళపూర్ణ సౌందర్యమును సంపూర్ణముగ దర్శించని వ్యక్తి దృష్టియందు, అన్నపానప్రాచుర్యము, అలంకారాడంబరము ఘనములై వెలుఁగొందును. అతని యసంయత ప్రవృత్తిలో భోజనభాజనముల విషయమునను, దానదక్షిణల విషయమునను గల లోభ మంతులేనిది. అది యజ్ఞసంబంధమైన యుదారమాధుర్యమును సమ్యగ్రూపమున దర్శింపనీయదు.

క్షమాభావము శక్తిమంతునికి భూషణ మని శాస్త్రము నుడువుచున్నది. కాని క్షమాప్రకాశమునం దెల్లరకును శక్తిసౌందర్యానుభవము సాధ్యము కాదు. మీదుమిక్కిలి శక్త్యుపద్రవ దర్శనమునందే మూఢులు శ్రద్ధాన్వితు లగుదురు. లజ్జ స్త్రీలకు భూషణము. కాని వేషభూషలకంటె నధికమైనదిగ నీ లజ్జాసౌందర్యమును దర్శించగలిగినవా రెవరు ? సౌందర్యమును సంకీర్ణ

మొనర్చి వర్ణించనివారు. సంకీర్ణప్రకాశతరంగభంగములు విస్తీర్ణ ప్రకాశమునందు శాంతించినప్పు డా మహత్సౌందర్యము నున్నత తలమునుండి ప్రశస్త భావమున చూడఁదగియున్నది. అట్లు చూడ గల్గుటకు మానవునికి శిక్షాసంయమములు కావలయును, గాంభీర్యము కావలయును, శాంతి కావలయును.

మన దేశమునందలి ప్రాచీనకవిపుంగవులు గర్భిణీస్త్రీల సౌందర్యవర్ణన మొనర్చుట కెచ్చటను సంకోచింపలేదు. ఐరోపీయకవు లీ విషయమున నించుక లజ్జాదీనతల కధీనులైరి. నారీత్వమునందలి చరమసార్థకతాలాభ మాసన్న మైనప్పుడు దాని ప్రతీక స్త్రీమూర్తిని గౌరవపూర్ణముగ నొనర్చును. ఈ దృశ్యము నందు చక్షుర్విలాస మే కొంచెము కొరవడునో మానసికమైన భక్తియంతకంటె నెక్కువ పూరించును. వృష్టియంతయు ధారాపాతముగ పడిపోయి, లఘువులైన శరన్మేఘము లకారణముగ శరీరములందు శీతలవాయువులను పూరించుకొనుచు గగనతలమున సంచరించుచుండ వానిపై నస్తమితసూర్యుని యరుణకాంతులు పడినచో నా కాంతులలో కండ్లు మెరసిపోవును. కాని యాషాఢఘనఘనాఘనము పయస్విని యైన కపిలగోవువలె నాసన్నవృష్టిభారముచే మంథరమైపోయినప్పు డణువణువున జలప్రపూర్ణమై వర్ణవైచిత్ర్యచాపల్య మెచ్చటను కనిపించనీయదు. అది మన మనస్సుల ననేకరీతులుగ నాకర్షించును. దానియందు శూన్యతమృగ్యము. ధరణికి తాపశాంతి, సస్యక్షేత్రముల దైన్యనివృత్తి, నదీసరోవరముల కృశతామోచనము లందలి యుదారాశ్వా

సము దాని స్నిగ్ధనీలిమమునం దలముకొని మంగళమయపరిపూర్ణ గంభీరమాధుర్యమున నది స్తబ్ధమై కనుపట్టును.

మహాకవి కాళిదాసు వసంతసమీరమును విరహియైన యక్షుని దౌత్యకార్యమున నియుక్తమొనర్పగలిగి యుండెడి వాఁడే. అం దాతని హస్తనై పుణ్యము ననేకులు కొనియాడెడివారు కూడ. విశేషించి దక్షిణసమీర ముత్తరమున కత్యంతసహజగతి నేగజాలెడిది. కాని కవికులగురువు ప్రథమాషాఢనూత్న మేఘమునే యిందులకు వరించినాఁడు - అది మరి జగత్తాపనివారకము కద! దాని కర్తవ్యము ప్రణయివార్తను ప్రణయిని చెవిలో నూఁదుట మాత్రమేనా? అది మార్గమునం దంతటను నదీగిరికాననముల పై విచిత్రమైన పూర్ణతాసంచార మొనర్చుచు పయనించును. కదంబము వికసించును, జంబూకుంజము పరిప్లుతమగును, బలాక యెగిరిపోవును, కూలంకషమైన నదీజలములు పలపల కొట్టుకొనుచు తటమునందున్న వేత్రవనమునఁ బ్రవేశించి ప్రతారించును, జానపదవధువుల భ్రూవిలాసహీనప్రీతిస్నిగ్ధలోచనముల దృష్టిపాతమున ఆషాఢాకాశ మింకను ఘనీభూతమైపోవును. విరహియొక్క వార్తా ప్రేరణమును సమస్తపృథ్వియందలి మంగళకరవ్యాపారముతో నల్లియల్లి సౌందర్యపిపాసియైన కవిచిత్తము తృప్తిఁ జెందినది.

కుమారసంభవకవి యకాలవసంతమునందలి యాకస్మికోత్సవములో పుష్పశరుని మోహావర్షణమునందు హరపార్వతుల మిళనమును పర్యవసింపఁజేయలేదు. స్త్రీపురుషసంఘాతమునుండి ప్రజ్వరిల్లిన ప్రళయాగ్నియం దాతడు మొదట శాంతివర్షణ మొన

ర్చెను. అప్పుడే మిళనము సార్థకమైనది. కవి, ప్రేమకంటే సర్వవిధ ముల కమనీయమైన తపోగ్నిద్వారముననే గౌరీమూర్తి నుజ్జ్వల మొనర్చి చూపించెను. అచ్చట వసంతసమయపుష్పసంపద మ్లానము, పికకూజితము స్తబ్ధము. అభిజ్ఞానశాకుంతలమునందును ప్రేయసి జననియైన తావునందు విషయవాసనాచాంచల్యము వేద నాతపశ్చర్యలో గాంభీర్యము వహించిన చోట, అనుతాపస్థాన మున, క్షమాభావము నిలిచిన సదనున, రాజదంపతుల సమాగ మము సార్థకమైనది. ప్రథమసమాగమమున ప్రళయము. ద్వితీయ సమాగమమున పరిత్రాణము. ఈ కావ్యద్వయమునందు శాంతి యందు, శుభమునందు కవి సౌందర్యమును ప్రదర్శించిన తావులం దెల్ల నతని తూలిక విరళమును, నతని వీణ యప్రమత్తమును నై విలసిల్లినది.

సౌందర్యము పరిణతమైన తావులం దెల్ల నది తన ప్రాగల్భ్య మును దూరీకృత మొనర్చెను. అచ్చట పుష్పము తన వర్ణగంధ ముల బాహుళ్యమును ఫలముయొక్క గూఢతర మాధుర్యము నందు పరిణత మొనర్చెను. ఆ పరిణతియందే సౌందర్యమాంగళ్య ములు రెండును పెనవేసుకొని వర్ధిల్లినవి.

సౌందర్యమాంగళ్యముల సమైక్యమును దర్శించినవాడు భోగవిలాసములతో సౌందర్యము నెన్నడు ముడివెట్టజాలడు. అతని జీవికానిర్వహణమునకైన యుపకరణము లతిసామాన్య ములై యుండును. అది సౌందర్యబోధముయొక్క యభావము నుండి కాదు. ప్రకర్షనుండియే యగుగు. అశోకుని లీలోద్యాన

యెచ్చట నుండెను? అతని రాజప్రాసాదముయొక్క పునాది చిహ్నములైనను కనిపించుటలేదు. కాని యశోకరచితములైన స్తూపములును, స్తంభములును బుద్ధగయయందు బోధివృక్ష మూలమునకు సమీపమున నిలిచియున్నవి. ఆయన శిల్పకళయు అసామాన్యమైనది. మానవదుఃఖనివృత్తిపథమును బుద్ధభగవాను డావిష్కరించిన తావున, ఆ దివ్యమంగళస్వరూపుని స్మరణక్షేత్రము నందు అశోకచక్రవర్తి కళాసౌందర్యప్రతిష్ఠ నొనర్చెను. స్వీయ భోగమున కీపూజార్ఘ్యము నాయన యొసంగలేదు. భారతవర్షమున నెన్ని దుర్గమగిరిశిఖరములయందు, ఎన్ని నిర్జనసముద్ర తీరములందు, ఎన్ని దేవాలయములు ఎంత కళాశోభనమైన పుణ్యకీర్తిని దర్శించగలము! కాని హిందూచక్రవర్తుల విలాస వైభవముల స్మృతిచిహ్నము లెచ్చటి కేగెను? రాజధానీనగరములను వదలి అరణ్యములందును, పర్వతములందును యీ సమస్తసౌందర్యమును నెలకొల్పుటకుఁ గల హేతు వేమి? అచ్చట మానవుడు స్వీయసౌందర్యసృష్టిద్వారమున తనకంటెను శ్రేష్ఠమైన దానియందు విస్మయపూర్ణమైన భక్తిని ప్రకాశ మొనర్చినాడు. మానవరచితసౌందర్యము నిలిచి తనకంటె మహత్తరమైన సౌందర్యమునకు హస్తద్వయము నెత్తి యభివాదన మొనర్చుచున్నది. మానవు డీ సమస్తమును శిల్పప్రపూర్ణమైన నిస్తబ్ధభాషా ద్వారమున ఘోషించియున్నాడు. 'చూడుము! ఆకృష్టుడవై దర్శింపుము. సుందరమైన దానినవలోకింపుము, మహానుభావుని దర్శింపుము!' అని. తా నెంతటి గొప్పభోగియో చూడు మని

చెప్పలేదు. తాను జీవితకాలమున విహరించిన తావులను దర్శింపు మని చెప్పలేదు. మృతావస్థయం దెచ్చట మట్టియందు జీర్ణించి పోయినాడో యచ్చట తన మహిమను దర్శింపు మని చెప్పలేదు. ప్రాచీనహిందూరాజులు తమ విలాసభవనముల నంతగా యలంకరించెడివారో కారో తెలియదు. ఎవరి గౌరవప్రచారముకొఱకవి ప్రతిష్ఠింపఁబడినవో యవి యన్నియు వారితోనే ధూళిలో కలిసిపోయినవి. కాని మానవుని శక్తియు, భక్తియు నెచ్చట స్వీయ సౌందర్యరచనను భగవానుని మంగళరూపముయొక్క వామ పార్శ్వమున న్యస్త మొనర్చి ధన్య మయ్యెనో యచ్చట నా సమాగమమందిరముల నతిదుర్గమస్థానములందును మనము రక్షించుకొనుచువచ్చుచున్నాము. మంగళముతో సుందరముయొక్కయు, విష్ణువుతో లక్ష్మియొక్కయు మిళనము సంపూర్ణము. ఎల్ల సభ్యతలయందును నీ భావము ప్రచ్ఛన్నముగ నున్నది. సౌందర్యము వ్యక్తిగతస్వార్థమున బద్ధమును, యీర్ష్యచే ననువిద్ధమును, భోగముద్వారా జీర్ణమును కాక శాంతిమంగళములందు వినిర్మల భావమున స్ఫూర్తిని గను నొకానొక సమయము తప్పక రాగలదు. విషయవాసననుండి, లోభము నుండి వేరుపరచి చూడనిచో సౌందర్యమును పూర్ణభావమున చూచుట పొసగదు. ఆ యశిక్షిత అసంపూర్ణదర్శనమునందు మనకు తృప్తి యొదవదు. తృష్ణయే మిగులును. అది ఖాద్యము నీయదు. మద్యము నొసఁగి యాహారమునందలి స్వాస్థ్యకరమైన యభిరుచినికూడ నష్ట మొనర్చును.

ఇందులకే ధర్మప్రచారకులు సౌందర్యమునకు దూరము నందుండి నమస్కరింపు డని యుపదేశింతురు. నష్టమే రావచ్చు నేమో యని లాభమార్గమున సంచరించుటనే నిషేధించెదరు. కాని యుచితమైన యుపదేశ మేమనిన సౌందర్యముయొక్క పూర్ణాధికారమునకై సంయమసాధన మొనర్పవలయు ననునదే. బ్రహ్మచర్య మందులకే యైయున్నది. పరిణామమునందు శుష్కత కొఱకు కాదు బ్రహ్మచర్యము.

సాధనవిషయప్రసక్తి వచ్చినప్పు డీ సాధనయొక్క సిద్ధి యేమను ప్రశ్న యుదయించును. దీని కంత మెచ్చట ? మన ఖితరేతర కర్మేంద్రియజ్ఞానేంద్రియముల యుద్దేశ్యమును తెలిసి కొనగలము. కాని సౌందర్యజ్ఞాన మెందులకు మన మనస్సున స్థానమును పొందిన దను ప్రశ్నకు సమాధానము నిచ్చుటలో సౌందర్యబోధము మార్గ మెటు లేగుచున్న దను విషయము నొకపర్యాయము సంక్షేపముగ యోజించి చూచుకొను టవసరము.

సౌందర్యజ్ఞానము కేవల మింద్రియనిష్ఠమైనప్పుడు విస్పష్ట ముగ నుండును. చూచినంతనే కంటి కగుపడును. సౌందర్యా సౌందర్యముల ద్వంద్వభావ మొకేతూరి మనకు మనస్సునందు పొడకట్టును. బుద్ధికూడ తోడైనచో సుందరాసుందరముల భేదము దూర మగును. ఆ యవస్థయందు మన మనస్సు నాక ర్షించు వస్తువు కన్ను తెరచిన వెంటనే దర్శనయోగ్యమైన దని మనస్సునం దనిపించకపోవచ్చును. ఆరంభముతో పర్యవసానము

నకును, ప్రధానముతో నప్రధానమునకును, ఒక యంశముతో వేరొక యంశమునకును గల గూఢతరసామంజస్యమును లక్షించి మన మానందమును పొందు తావునందు మన కన్నులను గప్పు సౌందర్యముయొక్క చేవ్రాలును మనము మన్నించము. ఇక కల్యాణబుద్ధికూడ సమకూడిన చోట మనస్సుయొక్క యధికార మింకను హెచ్చిపోవును. సుందర అసుందరముల మధ్య యంతర మింకను లుప్తమగును. అచ్చట కల్యాణియైన సతి సుందరముగ దర్శన మొసఁగును. కేవలము రూపసిగ కాదు. ధైర్యము, వీర్యము, క్షమ, ప్రేమ దీప్తిప్రసార మొనర్చు తావునందు రంగు రంగుల యత్నాడంబరములయం దెట్టి ప్రయోజనమును మనకు గోచరించదు. కుమారసంభవ కావ్యమున ఛద్మవేషియైన మహాదేవుడు తపస్వినియైన యుమాదేవి సమీపమున శంకరుని రూప గుణవయోభిజాత్యములను నిందించును. అప్పు డుమాదేవి యనిన దేమన- 'మమాత్ర భావైకరసం మనస్స్థితమ్' – ఆయనయందు నా మనస్సు కేవలము భావరసమున స్థితమై యున్నది. కావున నానందముకొరకై నే యుపకరణప్రయోజనమును లేదు. భావ రసమునందు సుందరాసుందరముల కఠినవిచ్ఛేదము దూరీకృత మగును.

మంగళమునందు నొకానొక ద్వంద్వ మున్నది. మంగళ జ్ఞానము మంచిచెడ్డల కలయిక నపేక్షించును. ఈ ద్వంద్వమునం దేదియు పరిసమాప్తి నొందజాలదు. పరిణామమునం దొకటే, రెండు కావు. నది ప్రవహించు నంతవర కుభయతటములు నవ

సరమే. కాని, గమన మాగిపోవు చోట నకూలమైన సముద్రము మాత్రమే. నదికి గమనదృష్ట్యా ద్వంద్వము, సమాప్తిదృష్ట్యా ద్వంద్వావసానము. అగ్నిని జ్వలింపఁజేయుటకు రెండు కాష్ఠముల ఘర్షణ కావలయును. జ్వలించిన వెంటనే ఘర్షణ మాగిపోవును. మన సౌందర్యబోధమునను నట్లే యింద్రియసుఖకరము, నసుఖకరము; జీవితమున మంగళకరము నమంగళకరము - యీ రెంటి ఘర్షణ ద్వంద్వమున స్ఫులింగముల వెలార్చుచు, పూర్ణముగ జ్వలించిన పిమ్మట వాని యాంశికతయు, నాలోడనమును నిరస్తమగును. అంతట ద్వంద్వము సమసిపోయి సమస్తమును సుందరమగును. సత్యమును సుందరము నొకటే యగును. అప్పుడే సత్యోపలబ్ధియే యానందోపలబ్ధి యని, యదియే చరమసౌందర్యమని తెలిసికొనఁజాలుదుము.

ఈ చంచలమైన జగత్తునందు సత్యాస్వాదము మన మెచ్చట పొందెదము? మనస్సు లగ్నమైన చోట. మార్గము వెంట జనులు వచ్చుచున్నారు, పోవుచున్నారు. వా రెల్లరు మన దృష్టిలో ఛాయాసదృశులు. వారి యుపలబ్ధి మనయం దతిక్షీణము కనుకనే వారియందు మన కానందము లేదు. మిత్రుని విషయము మన యెడల నత్యంతసత్యము, గభీరము. అది మన మనస్సున కాశ్రయ మిచ్చును. మిత్రు నెంత సత్యముగ భావింతుమో యతడు మన కంత యానందము నిచ్చును. మన భూగోళాంతర్గతమైన నామమాత్రవిషయమైన దేశముకొఱ కా దేశమునందలి ప్రజ లవసరమైనచో ప్రాణములనైనఁ నిత్తురు. వా రా దేశము నత్యంతసత్య

రూపమున నెఱుఁగజాలుదురు. కనుకనే దానికొఱకై యసువుల నవలీలగ గోల్పోగలరు. మూఢునికి బిభీషికాసదృశమైన విద్య విజ్ఞానికి పరమానందవిషయము. విద్వాంసుడు దానిని పురస్కరించుకొని జీవితమును గడుపుకొనుచున్నాడు. ఇందువలన సత్యోపలబ్ధి యొదవు తావుననే యానందమును ప్రతీయమాన మగుచున్న దనుట స్పష్ట మగుచున్నది. సత్యముయొక్క యసంపూర్ణోపలబ్ధియే యానందాభావము. ఏ సత్యమునందు మన కానంద మొదవుట లేదో యా సత్యము మన కజ్ఞాతము కాదు కాని యనుపలబ్ధము. నా పక్షమున నిరతిశయమైన సత్యమునందే నా ప్రేమ, నా యానందము. సత్యానుభూతియు సౌందర్యానుభూతియు నొకటియేయై భాసిల్లు నని తెలియుచున్నది.

సంగీతము, సాహిత్యము మొదలైన లలితకళ లన్నియు జ్ఞాతముగనో, అజ్ఞాతముగనో నీవై పునకే పర్యవసించుచున్నవి. కావ్యమునందు, శిల్పమునందు, చిత్రమునందు మానవు డీ సత్యమును మాత్రమే యుజ్జ్వల మొనర్పఁ చున్నాడు. మన కంటఁ బడకుండుటచే మన దృష్టియం దసత్యముగ నుండిన దానిని కవి మన దృక్పథమునకుఁ దెచ్చి, మన సత్యరాజ్యముయొక్క ఆనంద సామ్రాజ్యముయొక్క పరిధిని విపులతర మొనర్చుచున్నాడు. అల్పము ననాదృతమునైన సర్వమును మానవసాహిత్య మను దినము సత్యగౌరవమున నావిష్కరించి కళాసౌందర్యముచే చిహ్నిత మొనర్చుచున్నది. కేవలము పరిచితముమాత్రమే యైన

దానిని మిత్రముగ నొనర్చుచున్నది. చక్షుర్గోచరమేయైన దాని మీఁదికి మనస్సు నాకర్షించుచున్నది.

ఆధునికకవి యనినాఁడు, - 'సత్యమే సుందరము, సౌందర్యమే సత్యము' అని. శుభ్రవసనయైన కమలాలయాదేవి సరస్వతి ఒకే దశయందు 'సత్యము' ను, విశిష్టమూర్తియు నై యున్నది. ఉపనిషన్నిర్వాచనముగూడ తదనుగుణ్యముగ నున్నది - 'ఆనంద రూప మమృతం యద్విభాతి'- ప్రకాశించునది యాతని యానంద రూపము, ఆతని యమృతరూపము. మన పదతలమునందలి ధూళి నుండి విహాయసమునందలి నక్షత్రముల పర్యంతము సమస్తమును సత్యము, సమస్తమును సుందరము, సమస్తము నానందరూప మమృతమే.

సత్యముయొక్క యీ యానందరూపమును అమృత రూపమును దర్శించి వ్యక్త మొనర్చుటయే కావ్యసాహిత్యము యొక్క లక్ష్యము. సత్యమును కంటితో చూచి నప్పుడును, బుద్ధితో పొందినప్పుడును కాదు. హృదయముతో పొంది నప్పుడే దానిని సాహిత్యమునఁ బ్రకాశింపఁజేయగలము. ఐనచో సాహిత్యము కళాకౌశలముయొక్క సృష్టి కాదు, అది హృదయావిష్కారము. దీనియందు సృష్ట్యంశము కూడ నున్నది. ఆ యావిష్కారవిస్మయమును, ఆవిష్కారానందమును, హృదయము తన యైశ్వర్యము ద్వారమున భాషయందో ధ్వనియందో వర్ణము నందో చిహ్నిత మొనర్చియుంచుటయందే సృష్టినై పుణ్యము

వ్యక్త మగుచున్నది. ఇదియే సాహిత్యము, యిదియే సంగీతము, యిదియే చిత్రకళ !

మరుభూమియందలి వాలుకామయమైన యెడారియందు నిలిచి మానవుడు దానిని రెండు సూచీస్తూపముల(పిరమిడ్స్)యొక్క విస్మయావహమైన చిహ్నములతో చిహ్నిత మొనర్చినాడు. నిర్జన ద్వీపమునందలి సముద్రతటమును, పర్వతదేహముపై తన శిల్ప కౌశలమున తొలిచి గుహయందు చిహ్నిత మొనర్చినాడు. ఇదియే బొంబాయిప్రాంతమందలి 'హస్తిగుహ.' పూర్వాభిముఖముగ నిలిచి మానవుడు సముద్రమధ్యమున సూర్యోదయమహిమను దర్శించినాడు. వెంటనే బహుశతక్రోశములదూరమునుండి శిలలను తెచ్చి, యచ్చట తన వినయపూర్వకమైన ముకుళితహస్త చిహ్నమును నిక్షేపించినాడు. అదియే కోణార్క మందిరము. సత్యమును నిబిడముగ నానందరూపమున నమృతరూపమున దర్శించిన తావునందెల్ల మానవుడు తన చిహ్నము నొకదానిని నెలకొల్పినాడు. ఆ చిహ్నమెుక్కచో నొకమూర్తి, ఒక్కయెడ నొక మందిరము, వేరొక తావునం దొకతీర్థము, యింకొక ప్రదేశమున నొక రాజధాని! సాహిత్యమును ఇట్టి చిహ్నమే. విశాలవిశ్వమున నే తీరమున మానవహృదయ ముపస్థితమై యానందస్పర్శ ననుభవించినదో యచ్చటనెల్ల నది భాషద్వారమున నొక చిరస్థాయియైన తీర్థమును రచించుటకు యత్నించుచున్నది. విశ్వాంచలములందలి సర్వస్థానముల నది యాత్రికులకు హృదయాకర్షణ నొనర్చి మించినది. జలమునందు, స్థలమునందు, ఆకాశమునందు, శరత్తున, వసం

తమున, వర్షాకాలమున, ధర్మకర్మలయందు, ఇతిహాసమునందు, అపురూపచిహ్నములతో రచించి రచించి సత్యముయొక్క సుందర మూర్తిత్వమువై పునకు మానవహృదయమును నియతముగ నాహ్వానించుచున్నది. దేశదేశములందును సర్వకాలములందు నీ చిహ్నము, యీ యాహ్వానము కేవల మభివృద్ధినందుచు వచ్చినది. జగత్తునం దీ రీతిని సర్వత్ర సాహిత్యముద్వారమున నీ హృదయసంబంధమగు చిహ్నములను మానవుడు నెలకొల్పకున్నచో నప్పు డీ జగత్తు మన దృష్టియం దెంత సంకుచితమై యుండెడిదో యది మన యూహ కందని విషయము. నేడీ నేత్రములతో దర్శించు, శ్రోత్రములతో నాకర్ణించు జగత్తు సర్వాతిశాయిగ మన హృదయ సంబంధిగఁ బరిణమించుట, మానవసాహిత్యము హృదయావిష్కారచిహ్నమునందు దీనిని మండితమొనర్చుట చేతనే సాధ్యమైనది. సత్యము వస్తుసమూహముయొక్క స్థితిగతుల సామంజస్యము. సత్యము కార్యకారణపరంపర. దీనిని తెలియఁజేయుటకు శాస్త్ర మున్నది. కాని సాహిత్యము సత్యమే యానంద మని, సత్యమే యమృత మని తెలియఁజేయుచున్నది. సాహిత్య మీ యుపనిషన్మంత్రము నహరహము వ్యాఖ్యానించుచు వచ్చినది.

'రసో వై సః, రసం హ్యేవాయం లబ్ధ్వా నన్దీ భవతి' అతడే రసము. ఈ రసమును పొందియే మానవుఁ డానందితు డగుచున్నాడు.

విశ్వసాహిత్యము

మన యంతఃకరణమునందలి వృత్తు లన్నియు సర్వపదార్థములతో సంబంధమును స్థాపించుకొనుటకై యున్నవి. ఈ యోగమువలననే మనము సత్య మగుదుము, సత్యమును పొందుదుము. లేనిచో, నే నున్నాను, అది యున్నది యను వాని కర్థమే యుండదు.

సత్యముతో మనకుఁగల సంబంధము త్రివిధ మైనది. బుద్ధి సంబంధము, ప్రయోజనసంబంధము, ఆనందసంబంధము. వీనిలో బుద్ధిసంబంధము నొక ప్రతిద్వంద్వత యనవచ్చును. అది వేటకానికిని మృగమునకును గల సంబంధము వంటిది. బుద్ధి స్పర్ధాభావముతో సత్యము నొక దారునిర్మితమైన వేదికపై నిల్పి విచారణ యొనర్చి దాని హృదయగర్భితమైన విషయమును బయటకు లాగున ట్లనిపించును. దీనిచే సత్యమువిషయమున బుద్ధియం దొక యహంకారము నిలిచిపోవును. బుద్ధి సత్యము నే పరిమాణమున దర్శించునో యదే పరిమాణమున తన శక్తి ననుభవమునకుఁ దెచ్చుకొనును. ఇక ప్రయోజనసంబంధము. ఈ సంబంధమున సత్యముతో మన శక్తి కొక సంయోగము కెలుగును. ఈ స్వార్థసంబంధమున సత్య మింకను ప్రబలముగ మనకు సన్నిహితమగును. ఐనను దానితో మనకుఁగల పార్థక్య మింకను నిశ్శేషము కాదు. ఆంగ్లవణిజుఁ డొకానొక దినమున నవాబు సమ్ముఖమునకు నతమస్తకుఁడై యరుగుదెంచి, కార్యసాధన యొనర్చుకొని కృత

కార్యమైన పిమ్మట తుదకు సింహాసనమునే యధిష్ఠించిన రీతిని సత్యమును వ్యవహారమున లగించి, కార్యనిర్వహణ మొనర్చుకొని తుదకు మనమే జగత్తున కధిపతుల మని భావింతుము. అప్పు డిక మనము, ప్రకృతి మనకు దాసి, జలాగ్నివాయువులు వేతనము లేని మన నౌకరు లనుటకు సంకోచించము.

అటుతరువాత నిక యానందసంబంధము. ఈ యానంద యోగము లేక సౌందర్యయోగమునందు పార్థక్యమంతయు పటా పంచ లగును. ఇచ్చట నిక యహంకారమునకు తావే లేదు. ఇచ్చట నితాంతము తన్ను తాను సామాన్యునియందు దుర్బలుని యందు సంపూర్ణముగ సమర్పించుకొనుట కేమియు నాటంక ముండదు. ఇచ్చట మధురాధిపుడు బృందావనమునందలి గోపవని తల చెంగట తన రాచమర్యాదను గోపన మొనర్చుకొనుటకు మార్గము లేదు. ఆనందయోగమున మన బుద్ధిశక్తి గూడ మన యనుభవమునకు రాదు. కర్మశక్తియు నట్లే మన యనుభవము నకు దూరమందు నిలిచిపోవును. అచ్చట మనలను మనమే స్వయ ముగ ననుభవమునకుఁ దెచ్చుకొందుము. మధ్య నెట్టి యావరణ ముండదు.

సత్యముతో బుద్ధియోగము పాఠశాలవంటిది. ప్రయో జనయోగము మన కచ్చేరి సదృశము, ఆనందయోగము మన గృహతుల్యము. బడియందు మనము సంపూర్ణత ననుభవింపము. కచ్చేరియందును నట్లే సంపూర్ణముగ పట్టుబడము. గృహమునందే మనము నిర్బాధముగ సమస్తము నుత్సర్జన మొనర్చి బ్రదుక

గలము. పాఠశాల నిరలంకారము, కచ్చేరి నిరాభరణము. ఇఁక గృహము నెన్ని యుపకరణములతో నలంకరింతుము !

ఈ యానందయోగము వ్యాపారస్థలమా ? కాదు. ఇతరుని తనవాని నొనర్చుకొని యెఱుఁగుట. అట్లు తెలిసికొన్నప్పుడిక ప్రశ్నయే యుదయింపదు. నేను నన్నేల ప్రేమింతు నను విషయము మన కెన్నడు నాలోచ్యమే కాదు. నాకు స్వీయానుభవమునం దానందమే కదా! ఆ యనుభూతి నితరుని యందుకూడ పొందినప్పుడు, అత డెందులకు ప్రేమపాత్రు డగుచున్నా డని ప్రశ్నించుటయు నిష్ప్రయోజనమే యగును.

యాజ్ఞవల్క్యుడు గార్గితో ననినాడు:-

న వా అరే పుత్రస్య కామాయ పుత్రః ప్రియో భవతి ।
ఆత్మనస్తు కామాయ పుత్రః ప్రియో భవతి ।
న వా అరే విత్తస్య కామాయ విత్తం ప్రియో భవతి ।
ఆత్మనస్తు కామాయ విత్తం ప్రియో భవతి ॥

పుత్రునికొఱకే, పుత్రుని కోరెదను కనుకనే పుత్రుడు ప్రియమగుట లేదు. ఆత్మను కోరెదను కనుకనే పుత్రుడు ప్రియ మగుచున్నాడు. విత్తమును కోరుచుంటిని గనుకనే విత్తము ప్రియ మగుట లేదు. ఆత్మ నభిలషించుచుంటిని గనుకనే విత్తము ప్రియ మగుచున్నది.

దీని పరమార్థ మేమన ఎవనియందు నన్ను నేను పూర్ణముగ ఎఱుఁగుచున్నానో నేను వానినే కోరెదను. పుత్రుడు నా యభావమును తొలగించును. అనగా నేను పుత్రునియందు

న న్నతిశయముగ పొందెదను. ఆతనియందు నే నింకను నధికతర మై భాసింతును. నా యాత్మ నాతడు బాహిరమునందును సత్య మొనర్చి వై చినాడు. ఇందుచేతనే యతడు నా కాత్మీయుడు. నాయందు నే నే సత్యము నత్యంతనిశ్చితరూపమున దర్శించి ప్రేమ ననుభవింతునో పుత్రునియందును ఆ సత్యమునే యత్యంతముగ ననుభవించుటచే యాతని యందలి నా ప్రేమ పరివర్ధిత మై విరాజిల్లును. అందువలన నొకవ్యక్తి నత డేదియో సంపూర్ణముగ తెలిసికొనవలయుననినచో నతడు దేనిని ప్రేమించునో దాని నెఱుంగవలయును. జగత్తులో దేనియందు తన్ను తా నుపలబ్ధి యొనర్చుకొనినాడు, ఎంత దూరమువరకు తన్ను తాను విస్తరింపఁజేసికొనినా డనునది దీనియందు మనకు వ్యక్త మగును. నాకు ప్రీతి లేని తావున నా యాత్మ తన వేష్టనరేఖ తుదిదాక వచ్చి నిలిచి పోవును.

బయట నేదై న వెలుఁగును చూచినను, ఏదే నటునిటు కదలుచుండుటను చూచినను శిశువు ఆనందముతో పొంగిపోవును. కలరవ మొనర్చును. తానా యాలోకమున నా చాంచల్యము నందు తన చై తన్యమునే యధికతరముగ పొందును. అందువలననే యతని కంతటి యానందము.

కాని యింద్రియజ్ఞానము నతిశయించి క్రమక్రమముగ తన చై తన్యము మనోహృదయములయొక్క నానాస్తరములందును వ్యాప్తమగుచుండు నప్పు డీమాత్రపు టాందోళన మతని

కానందహేతువు కాజాలదు. పూర్తిగ కానే కాదని కాదు, అల్ప ముగ నగును.

ఈ రీతిగ మానవుడు తన వికాసము వృద్ధి జెందుచున్న కొలది, ఆ యభివృద్ధిలో తన సత్యత్వమునసుభవ మొనర్చుకొన నభిలషించుచుండును.

ఈ స్వీయమైన యంతరాత్మను బాహ్యమున ననుభవించు టలో ప్రథమమున మానవుడు తనయందే యతిసహజముగ పూర్ణరూపమున ననుభవించగలడు. చూపులో, వినికిలో, భావ నలో, కల్పనాఖేలనములో, నానారూపమైన హృదయాకర్షణ లలో మానవుడు స్వభావముగనే తన్ను తాను సంపూర్ణముగ పొందును. అందుచేత మానవుని తెలుసుకొని మానవు నాకర్షించి మానవుని సేవించి యతఁడంచలములదాఁక పొంగిపోవును. దేశ కాలములందు మానవు డెంత యధికముగ మానవజాతియందు స్వీయాత్మను మేళన మొనర్చి స్వీయోపలబ్ధితో ప్రకాశింపఁగలుగు చున్నాడో యంతగా నతడు మహామానవుడై వెలుఁగొందు చున్నాడు. అతడు యథార్థముగ మహాత్ముడు. ఏ వ్యక్తి సర్వ మానవులందును యాత్మసార్థకతాభావము నేదే నొక పుణ్యావశ మున కించిత్తైన తెలుసుకొనఁజాలడో యా వ్యక్తి యదృష్టమున మానవాంశ యల్పిష్ఠమైన దన్న మాట. ఆత్మను కేవలము తన యందే నివిష్ఠ మొనర్చుకొని దర్శించుటలో నతడు దాని నల్ప మొనర్చి తెలుసుకొనుచున్నా డనవలయును.

సర్వాలలో తన్ను దా నెఱుఁగు టనునది మానవాత్మ యందలి స్వాభావికధర్మము. ఈ ధర్మము నవగత మొనర్చుకొను టలో ననేకాటంకము లున్నవి. స్వార్థ మొక యాటంకము, అహంకారమొక యాటంకము. ప్రపంచమునందలి యిట్టి నానావిధ ములైన యాటంకములలో మన యాత్మయొక్క స్వాభావిక ప్రవాహగతి ఖండఖండములై పోవును. మానవత్వమునందలి సంపూర్ణసౌందర్యమును మనము నిర్బాధముగ దర్శింపఁజాల కున్నాము.

మానవత్వమున కింత స్వాభావికమైన ధర్మమునం దింత లాంఛన మేలయని కొంద ఱనవచ్చును. దేని నాటంకమని, స్వార్థ మని, యహంకారమని, మెగురగొట్టుచున్నావో దానినే యేల స్వాభావికధర్మ మనరాదని వీరు వాదింతురు.

పలువుర దృష్టియం దదియే స్వభావమైనది. స్వభావము కంటె స్వభావమునందలి యాటంకమే బలవత్తరమై కనఁబడు చుండుటయే యిందులకు హేతువు. మానవుఁడు మొట్టమొదట సైకిలు త్రొక్కుట మొదలిడినప్పుడు కదలి ముందునకు సాగుట కంటె యడుగడుగున పడిపోవుచుండుటయే యతని నొసట వ్రాయఁబడియుండును. అట్టి తఱి యెవరేని యా వ్యక్తి సైకిలు నెక్కుట నభ్యసించుటలేదు, పడిపోవుచుండుటనే యభ్యసించు చున్నాఁడనిన నది యర్థరహితమైన మాటయేగద! ప్రపంచము నందు స్వార్థాహంకారముల తాఁకిడి యడుగడుగున సంభవించు చునే యుండును. కాని యందే మానవునియందలి నిగూఢమైన

స్వార్థరక్షణయత్నమును అనఁగా సర్వాలలో విస్తరించుప్రయత్న మును దర్శింపఁజాలమేని, పడిపోవుచుండుటయే స్వాభావికమని వాదింతుమేని యది కేవలము కలహించుటకే యగును.

వస్తుతః మనకు స్వాభావికధర్మమైన దానిని స్వాభావిక ముగ తెలిసికొనుటకే, పూర్ణవ్యక్తిత్వముతో కార్యకారిగ నొన ర్చుకొనుటకొఱకే దాని కాటంకములను కలుగఁజేయవలెను. ఆ యుపాయముననే యది తన్నుతాను సచేతనముగ నెఱుఁగఁ జాలును. ఆ చైతన్య మెంత పూర్ణమగుచుండునో దాని యానం దము నంతగ ఘనతర మగుచుండును. సర్వవిషయములందు నిట్లే తెలియఁదగియున్నది.

బుద్ధి యున్నది. కార్యకారణసంబంధమును నిర్ణయించుట బుద్ధి కొకధర్మము. ప్రత్యక్షవస్తువులయం దది యెంతవరకు సహ జముగనే వర్తించునో యంతవరకు తన్నుదాను పూర్ణముగ చూచికొనఁజాలదు. కాని విశ్వమునందు కార్యకారణసంబంధము లతినిగూఢములు. వాని నుద్ధరించుటలో బుద్ధి ప్రాణపణముగ శ్రమించవలసియున్నది. ఈ యాటంకములను తొలగించుట యను పరిశ్రమయందే బుద్ధి విజ్ఞానదర్శనమున తన్నుతాను ఘన ముగ ననుభవించును. దీనియందే తన గౌరవము వృద్ధిఁజెందును. సమ్యగ్రూపమున యోజించి చూచినయెడల విజ్ఞానదర్శన మనిన మఱేమియు కాదు. విషయములందు బుద్ధి స్వీయోపలబ్ధిని పొం దుటే విజ్ఞానదర్శనము. అది స్వీయనియమముల దర్శించు తావు నందు పదార్థములను, తనను ఏకత్ర మొనరించియే దర్శించును.

దీనికే తెలిసికొనుట యనిపేరు. ఈ దర్శనమునందే బుద్ధి కానందము కలుగును. లేనిచో ఆపిల్ ఫల మే కారణమున భూమిపైఁ బడునో సూర్యుఁ డదే కారణమున పృథ్వి నాకర్షించుచున్నాఁడను విషయమును వెలువరించి మానవుఁ డెంత సంతుష్టుఁ డగుటకు హేతువే లేదు. ఆకర్షించిన నాకర్షింపనిమ్ము, దానితో నా కగున దేమి ? నాకొరఁగున దేమన నీ చరాచరజగత్తువం దీ వ్యాపక వ్యాపారమును నా బుద్ధియందు పొందినాను— నా బుద్ధిని సర్వత్ర నేకముగ ననుభవించినాను. నా బుద్ధియందు సూర్యచంద్రనక్షత్రము లన్నియు నేకమైనవి. ఈ యీ విధముగ ననంతమైన జగద్రహస్యము మానవుని బుద్ధిని బయటి కాకర్షించి తెచ్చి యాతనియందు దాని నతిశయముగఁ బ్రకాశింపఁజేయుచున్నది. నిఖిలచరాచరములతో సమ్మిళన మొనర్చి దానిని తిరిగి మానవుని కిచ్చివేయుచున్నది. సమస్తముతో నీ బుద్ధియొక్క— యోగమే జ్ఞానము. ఈ యోగమునందే మన జ్ఞానశక్తి క్తానందము.

ఇట్లు, సమస్తమానవులయందును స్వీయమనుష్యత్వము ను యోగించుటయందే మానవాత్మయొక్క— స్వభావధర్మము సంపూర్ణత నందుచున్నది. దీనియందే దానికి యథార్థమైన యానందము. ఈ ధర్మమును సచేతనముగ పొందుటకొఱకే బాహ్యాభ్యంతరములందు కేవలము విరోధావరోధములనుండియే యది నడువవలసియున్నది. ఇందులకే స్వార్థ మింత ప్రబలము, ఆత్మాభిమాన మింత యతలము, సంసారపథ మింత దుర్గమము నైనవి. ఈ సమస్తాటంకములనుండి మానవధర్మ మెచ్చటి పము

జ్వాలమై పూర్ణసుందరరూపమున దృశమగ తన్ను తాను ప్రకాశ మొనర్చుకొనునో యచ్చట నెల్ల మహానందమే భాసిల్లును. అందు మన కుజ్జ్వలమైన ఆత్మోపలబ్ధి.

మహాపురుషుల జీవితచరిత్రములను చదువుట కిందులకే మన ముత్సహించునది. ఆ చరిత్రములందు మనము మన బాధాచ్ఛన్నప్రకృతినే ముక్తరూపమునను, ప్రసారితమునగను దర్శింపఁజాలుదుము. ఇతిహాసమునందు మనము మన స్వభావమునే నానా ప్రజలయందు, నానాదేశములందు, నానాకాలములందు, నానా సంఘటనలయందు, నానాపరిమాణములలో, నానారూపములుగ దర్శించి రసానుభూతిని పొందుచున్నాము. స్పష్టముగఁ దెలిసినను తెలియకున్నను మనస్సునందు సర్వమానవులతో కూడిమాత్రమే మనలను మనమే యామోదించుచుందుము– ఆ యైక్యము నెంత స్పష్టముగ ననుభవింతుమో మన కంతశుభము, అంతయానందము!

కాని, జీవితచరిత్రలందును, ఇతిహాసమునందును మనము సమస్తమును ఆదినుండీ యంతమువరకును స్పష్టముగ చూడఁజాలముకద. అవియు ననేకాటంకములతో ననేకసంశయములతో మూతవడి మనకుఁ గానవచ్చును. ఐనను వానినుండి మనము పొందు మానవపరిచయము చాల యున్నతమైనది, సందేహము లేదు. కాని యీ పరిచయమును మన మనస్సుల కనుగుణముగ దిద్దుకొని, దానియందు మన యభిలాషను పూరించుకొని యలంకరించి చిరకాలము నిల్చియుండునట్లు భాషయందు న్యస్తమొనర్చి యుంచుటకొఱకు మన యంతరంగమునం దొకానొక యత్న

మున్నది. అట్లొనర్పఁజాలిననే యది విశేషముగ మన దైనట్లుం డును. దానియందు సుందరమైన భాషలో రచనానైపుణ్యమున నా ప్రీతిని ప్రకాశ మొనర్చుటలోనే యది మానవహృదయసం బంధియైన సామగ్రియైనది. ఇఁక నది ప్రపంచముయొక్క గమనా గమనస్రోతస్సునందు కొట్టుకొనిపోలేదు.

ఈ రీతిగ బాహ్యమునం దే సమస్తమైన యపురూప ప్రకాశము కలదో - యది సూర్యోదయకాంతి కావచ్చును, మహచ్చరిత్రయొక్క దీప్తి కావచ్చును, స్వీయాంతర్యమునందలి యావేగము కావచ్చును, — ఏది మన హృదయమునకు క్షణ క్షణము చైతన్య మొసఁగినదో హృదయము దానిని స్వీయమైన యొకానొక సృష్టితో జతపఱచి తనదానినిగ బంధించియుంచును. ఈ సకలమునందును హృదయము తన్నుతాను విశేషముగఁ బ్రకాశింపఁజేయును.

ప్రపంచమున మానవుఁడు తన్నుతాను ప్రకాశింపఁజేసు కొనుటలో రెండు గతు లున్నవి. అందొకటి మానవుని కర్మ ప్రవాహము, రెండవది సాహిత్యప్రవాహము. ఈ రెండు ధారలు పూర్తిగ నొకదానిప్రక్క నొకటి ప్రవహించినవి. మానవుఁడు స్వీయకర్మరచనయందును, భావరచనయందును తన్నుతా నొలుకఁ బోసికొనినాఁడు. ఈ రెండు నొకదాని నొకటి పూరణ మొనర్చు కొనుచు నడచినవి. ఈ రెండిటినుండియే యితిహాసమునందును, సాహిత్యమునందును మనము మానవుని పూర్తిగ తెలుసుకొన వలసియున్నది.

కర్మక్షేత్రమునందు మానవుఁడు తన దేహమనోహృదయములయొక్క సమస్తశక్తిని, యభిజ్ఞతను తీసికొని, గృహమును, సమాజమును, రాజ్యమును, ధర్మసంప్రదాయమును సృష్టించుకొనుచున్నాఁడు. ఈ నిర్మాణములో మానవుఁడు తెలిసికొనినది, పొందినది, యభిలషించునది, సమస్తమును ప్రకటమగును. ఇట్లు మానవప్రకృతి జగత్తునందు లీనమైపోయి నానారూపముల ధరించి సకలమునందు తన్నుదాను నిల్పుకొనుచున్నది. ఈ రీతిగ భావమునం దస్పష్టమైనది ప్రపంచమునం దాకృతి నొందుచున్నది. ఏకమునందు క్షీణగతి నందినదే యనేకమునందు నానాంగవిశిష్టమై ఐక్యము నొందుచున్నది. బహురూపముల క్రమముగ బహుజన నిర్మితమైన గృహ, సమాజ, రాజ్య, ధర్మసంప్రదాయములనుండి కాక స్వతంత్రముగ, ప్రత్యేకముగ మానవుఁడు తాను స్పష్టరూపమున ప్రకాశింపఁజాలకపోవుట తటస్థించుచున్నది. ఈ సమస్తమే మానవుని సమ్ముఖమున మానవుని ప్రకాశరూపమై యొప్పుచున్నది. ఇట్టి స్థితి లేనిచో మనము దానిని సభ్యత లేక పూర్ణమనుష్యత్వము నని చెప్పనేలేము. రాజ్యమునందే కానిమ్ము, సమాజమునందే కానిమ్ము, యే విషయమున మన మొక్కొక్కరముగ సంపూర్ణముగ స్వతంత్రులమో, ఒకరితో నొకరికి పరస్పరత లేదో యా విషయమున మన మసభ్యుల మనవలసియున్నది. ఇందువలననే సభ్యసమాజమునందు రాజ్యమునకు దెబ్బ తగిలినచో నా రాజ్యమునందలి ప్రతివ్యక్తి బృహత్కళేబరమునకును దెబ్బ తగిలితీరును. సమాజ మెచ్చట సంకీర్ణమో

అచ్చట నా సమాజమునందలి ప్రతివ్యక్తి యాత్మవికాసమును ముకుళితమైయుండును. మానవప్రపంచమునందలి రచన లన్నియు నే పరిమాణమున నుదారము లగునో యా పరిణామమున నా రచయిత తన మనుష్యత్వమును నిరాటంకముగ ప్రకాశ మొనర్చుకొనినాఁ డనవలయును. ఏ పరిమాణమున రచన సంకుచితమో ప్రకాశాభావమున రచయిత యా పరిమాణమున దీనుఁడై పోవుచున్నాఁడు. హేతు వేమన, ప్రపంచము కర్మను పురస్కరించుకొని మానవుని ప్రకాశింపఁజేయును. ఈ ప్రకాశమాత్రమే యానందము.

కర్మక్షేత్రమున మానవుఁడు తన్ను తాను ప్రకాశింపఁజేసుకొనుటలో ప్రకాశమే తన అసలు లక్ష్యము కాదు. అది కేవలము గౌణమైనది. గృహిణి గృహకృత్యములందు తన్ను తాను ప్రకాశ మొనర్చుకొనును. కాని ప్రకాశ మగుటయే యామె మనస్సునందలి స్పష్టమైన యభిప్రాయము కాదు. గృహకృత్యములలోనుండి యామె స్వీయాభిప్రాయముల నన్నింటిని సాధించుకొనును. అవి యన్నియు కర్మమీఁదినుండి వికీర్ణములై వచ్చి యామె ప్రకృతిని మనకు బహిర్గత మొనర్చును.

కాని మానవుఁడు తన్ను తాను ప్రకాశ మొనర్చుకొన వాంఛించుసమయమును కలదు. ఊహించి చూడుము. గృహమునందు వివాహదినమున నొకవైపు వివాహమునకైన పను లన్నియు చక్కఁబెట్టుకొనుటకు యత్నములు జరుగుచుండును. వేఱొకవైపున కేవలము పనులు చక్కఁబెట్టుకొనుటయే గాదు,

హృదయమును ప్రకటించుకొను ప్రయోజనమును ఘటిల్లును. ఆ రోజున గృహమునందలివా రందఱు, నా గృహసౌభాగ్యమును ఆనందమును సర్వుల సమక్షమునఁ బ్రకటింపకుండ నుండఁజాలరు. ప్రకటించు నుపాయ మేమి? వేణువు నూదెదరు. దీపములఁ బ్రజ్వలింపఁజేయుదురు. మంగళవాద్యములు మ్రోయుచుండును. పూలమాలలతోను, ఆకులతోను తోరణములను కట్టి గృహము నలంకరింతురు. మధురధ్వని, దివ్యపరిమళము, సుందరదృశ్యముల ద్వారా, ఔజ్జ్వల్యముద్వారా, హృదయము శతధారాప్రవాహ మువలె తన్ను తాను నలువైపులందును విస్తరింపఁజేసికొనుచుం డును. ఈ రీతిని నానాప్రకారములైన ఇంగితములతో స్వీయా నందము నితరులయం దుద్బుద్ధ మొనర్చి దానిని సర్వులయందును సత్యమగున ట్లొనర్చుటకు మానవులు వాంఛింతురు.

తల్లి తన యంకమునందలి శిశువును సేవించకుండ నుండ జాలదు. కాని యంతేకాదు. కేవలము సేవయందే కాదు— మాతృప్రేమ దానికదే నిర్హేతుకముగ బాహిరమున వ్యక్త మొనర్చుకొనఁగోరును. అప్పు డది యెన్ని యాటలలో, పాట లలో, ఎంత యాదరములో, భాషలో ముద్రితమై పొంగివచ్చు చున్నది! ఆమె శిశువునకు పలురంగుల దుస్తులను తొడిగి, యలం కారము లుంచి, యెట్టి ప్రయోజనము నాశింపకయే స్వీయప్రాచు ర్యమును, ప్రాచుర్యముద్వారా మాధుర్యమును బహిర్గత మొనర్చకుండ నుండఁజాలదు.

దీనివలన మానవహృదయధర్మము వ్యక్త మగుచున్నది. అది స్వీయావేగమును బాహ్యజగత్తునందు మిళిత మొనర్పఁగోరు చున్నది. అది స్వయంసంపూర్ణము కాదు. ఆంతరసత్యము నేదో విధముగ బాహిరమున ప్రకటించుకొన్ననే దానికి పరిత్రాణము. ఏ యింటియందు హృదయముండునో ఆ యిల్లు కేవలము యిటు కలతోను కలపతోను నిర్మింపఁబడుటయే కాదు- దానికి వాస్తు నేర్పఱచి హృదయము దానికి తన రంగును పులుమును. హృద య మే దేశమునం దుండునో యా దేశము కేవలము పృథ్వ్యా కాశజలసంపూర్ణమే కాదు - అది తనయం దీశ్వరుని జీవధాత్రీ రూపమును జననీభావమును చిత్రించుకొని యానందించును. లేని యెడల హృదయము తన్నుతాను బయట చూచికొనలేదు. కానిచో హృదయ ముదాసీన మగును. ఔదాసీన్య మిఁక హృద యమునెడల మృత్యుసదృశము.

సత్యముతో హృదయ మీ రీతిని కేవలము రససంపర్క మును స్థాపించుకొనును. రససంబంధ మున్న తావునం దెల్ల నా దానప్రదాన మున్నది. మన హృదయలక్ష్మి జగత్కుటుంబమున నే గృహమునుండి యెట్టి యుపహారమును పొందునో యా గృహమునకు దాని కనురూపమైన యుపహారమును తిరిగి పంపఁ జాలనిచో గృహిణీధర్మమున కాఘాతము తగులును. ఇట్టి యుపహారమునందు స్వకుటుంబధర్మమును ప్రకాశింపఁజేసికొనుట కనేకోపకరణములను తీసికొని, భాషను తీసికొని, స్వరమును సమకూర్చికొని, కుంచెను తీసికొని, శిలను గ్రహించి, సృష్టించ

వలసియున్నది. దీనితోపాటు స్వీయప్రయోజన మేదైన యొనఁ గూడుచో మంచిదే. కాని తఱచు స్వీయప్రయోజనమును నష్ట పెట్టుకొనికూడ కేవలము స్వయంప్రకాశమునకే వ్యగ్రమగును. తాను దివాలా తీసికూడ స్వయంప్రచార మొనర్చికొనుటను వాంఛించును. మానవప్రకృతియం దీ ప్రకాశకవిభాగ మాతని దుర్వ్యయవిభాగము. ఇం దనేకసమయములందు చేతులతో నెత్తి బాదుకొనవలసి వచ్చును.

అంతరమునం దెట్లో బాహ్యమునం దట్లే యుండు నని హృదయ మనును. అట్టి సామగ్రి, అంత సుయోగము బాహ్యము నం దెచ్చట నున్నది? తన్ను తాను బాహ్యమునందు ప్రకటించు కొనఁజాలనైతి నని హృదయము వేదన పడుచుండును. ధన వంతుఁడు హృదయమునందు తన సౌభాగ్యము ననుభవించి ప్రక టించుకొనుటలో కుబేరుని వైభవమునుగూడ ఫూత్కార మొన ర్చును. ప్రేమికుఁడు హృదయమునందు యథార్థమైన ప్రేమ ననుభ వించు నప్పుడు, ఆ ప్రేమప్రకటనమునందు, అనగా ప్రేమను బాహ్య మున సత్యమైనదిగఁ బ్రకాశింపఁజేయుటకొరకు ధనప్రాణముల నొక్క త్రుటికాలమున బలిపెట్టఁగలఁడు. ఈ రీతిగ బహిర్వస్తువు నంతర్వస్తువుగ, నంతర్వస్తువును బహిర్వస్తువుగ రూపొందించు వ్యాకులత హృదయమునం దెంతకును సమాప్తిఁ జెందఁజాలదు. బలరామదాసు పద మొకఁ డున్నది. 'తోమాయ్ హియార్ భితర్ హరాయితే కే కొయిలో భాహీరే' అనగా ప్రియమైనది హృదయాంతర్వస్తువై నట్లును, దాని నెవరో బహిర్గత మొనర్చి

నటులను, అందుచే దానిని తిరిగి లోనికి మఱలించుటకొఱకింతటి యాకాంక్షయు ప్రదర్శితమైనది. తిరిగి దీనికిని వైపరీత్యమున్నది. హృదయము తన యంతరమునందలి యాకాంక్షను, ఆవేగమును బాహిరముగ దేనియందును ప్రదర్శింపఁజాల నప్పుడు కసీస మది నానాపరికరములద్వారమున స్వహస్తముతో తన ప్రతిరూపము నొకదానిని నిర్మించుటకై ప్రాణపణముగ యత్నించును. ఇట్లు జగత్తును తనదిగ, తనను జగత్సంబంధిగ నొనర్చుకొనుటకై హృదయమునందలి వ్యాకులత పనిచేయుచున్నది. తన్ను తాను బాహిరమున ప్రకాశింపఁజేసికొనుట యీ కార్యమునం దొక యజ్ఞము. అందుచే నీ ప్రకాశకవ్యాపారమున హృదయము మానవునికై సర్వస్వమును కోల్పోవుటకైన నిచ్చగించును. అనాగరకసైన్యము యుద్ధమున కేగునపుడు శత్రుపక్షము నోడించుటయందే వ్యస్తమగుట లేదు. అది సర్వాంగములందును రంగును పూసికొని చీత్కార మొనర్చుచు, వాద్యములను ప్రయోగించుచు తాండవనృత్య మొనర్చుచు నడచును. ఇది యాంతరమునందలి హింసాభావమును మూర్తిమంత మొనర్చుటవంటిది. ఇట్లు చేయనిచో హింస పూర్తికానట్లు - హింస యాశయసిద్ధికై యుద్ధ మొనర్చును. ఆత్మప్రకాశమునందలి తృప్తికొఱకే యీ నిరర్థక కాండ నొనర్చుచుండును.

నేటి పాశ్చాత్యయుద్ధప్రణాళికయందుసైతము జిగీషయందలి యాత్మప్రకాశముకొఱకు వాద్యములను ప్రయోగించుట మొదలైన హంగామా పూర్తిగ లేనేలే దనఁజాలము. కాని యీ

యాధునికమైన యుద్ధము లన్నింటియందును బుద్ధిచాకచక్యమే ప్రధానముగ నున్నది. క్రమముగ మానవహృదయధర్మము దీని నుండి జరిగివచ్చుచున్నది. ఈజిప్టునందలి ఫకీరుల దళము లాంగ్ల సైన్యముల నాక్రమణ మొనర్చినప్పుడు వారు కేవలము యుద్ధ మొనర్చి విజయమునందుటకుమాత్రమే మరణించలేదు. వారి యంతరములం దుద్దీప్తమైన తేజమును ప్రకాశింపఁజేయుటకొరకే తుదివ్యక్తివరకు ప్రాణోత్సర్జన మొనర్చినారు. యుద్ధమునందు కేవలము జిగీషులగువా రిట్టి యనావశ్యకమైన కాండను జరుపరు. ఆత్మహత్య యొనర్చుకొనియైనను మానవహృదయము తన్ను తాను ప్రకటించుకొనఁ గోరును. ఇంత వ్యర్థమైన యపవ్యయ విషయము నెవరు భావింపగలరు ?

మనము పూజ లొనర్చుచున్నాము గద. ఆ పూజను బుద్ధిమంతు లొక విధముగ చేయుదురు. శక్తిపరులు వేఱొకవిధ ముగ చేయుదురు. బుద్ధిమంతులు పూజ లొనర్చి భగవానుని యొద్దనుండి సద్గతిని పొందవచ్చు నని భావింతురు. భక్తిపరులు పూజ లొనర్పనియెడల తమభక్తి సంపూర్ణము కాదని యెంచె దరు. దీనియందు ఫలిత మేమియు లేకపోవచ్చును. హృదయ మందలి భక్తికి బయట స్థాన మిచ్చి, పూర్తిగ నాశ్రయ మీయఁ బడినది. ఈ భక్తియందు తన్నుతాను ప్రకాశింపఁజేసుకొని సార్థక మొనర్చుకొనుట యున్నది. బుద్ధిమంతుని పూజ వడ్డీవ్యాపారము వంటిది. భక్తిపరుని పూజ పూర్తిగ ప్రయోజన నిరపేక్షము.

హృదయము స్వీయప్రకాశ మొనర్చికొనుటయందలి నష్టమును గణించనే గణించదు.

జగత్తునందును మన మెచ్చట నీ హృదయధర్మమును గుర్తింతుమో యచ్చట మన హృదయము తన్నుతానుగ సమర్పించుకొని నిలిచిపోవును. ఏ విషయమును పృచ్ఛింపదు. జగత్తునందు గణనకురాని యీ నిరర్థకమైన వ్యయవిషయమే సౌందర్యము. పుష్పము కేవలము బీజముగ పరిణమించుటకే త్వరపడుటలేదు. తన సమస్తప్రయోజనమును మూసియుంచి సుందరమై వికసించుచున్నది. మేఘము కేవలము జలమును వర్షింపఁజేసి స్వకార్యమును నిర్వహించుకొని త్వరత్వరగా విరమించుటలేదు. పీఠము పెట్టుకొని కూర్చుండి ప్రయోజనరహితముగ రంగురంగుల కాంతులవైపు మన కన్నుల నాకర్షించుచున్నది. వృక్షపల్లవాదులు కేవలము కాష్ఠములై శీర్ణమైన దరిద్రులవలె వృష్ట్యాలోకనమునకై చేతులు చాచుకొని నిలిచియుండలేదు. హరిద్వర్ణశోభలతో నైశ్వర్యపుంజములను దిగ్వధువుల కొంగులు కొమ్మలలో నింపుకొనుచున్నవి. సముద్రము కేవలము జలమును మేఘరూపమున పృథ్వియందు నలుదెసలను ప్రచార మొనర్చుకొనుటకది గొప్ప కార్యాలయముకాదు. అది తరళతరళమైన నీలిమతో యతలస్పర్శమై భీషణముగ నుండి మనలను సమాకర్షించును. పర్వతము కేవలము ధరాతలమునందు జలమును సమకూర్చి నివృత్తినొందుట లేదు. అది యోగనిమగ్నుఁడైన రుద్రునివలె భయంకరమై యాకాశపర్యంతవ్యాప్తమై నిస్తబ్ధముగ నుండుటను

దర్శించినప్పుడు మనము జగత్తునందు హృదయధర్మముయొక్క దర్శనమును పొందుదుము. అప్పుడు ప్రవీణమైన బుద్ధి తలపంకించి జగత్పూర్ణమైన యింతటి యనావశ్యకాపవ్యయ మెందుకని ప్రశ్నించును. చిరనవీనమైన హృదయము 'నాకు కేవలము సాంత్వన మొసఁగుటకే. మఱేకారణమును కనిపించుట లేదు' అని సమాధాన మొసఁగును. జగత్తునందు హృదయము తన్ను తాను ప్రకాశ మొనర్చుకొనుచున్న దను విషయము హృదయమునకే తెలియును. లేనిచో సృష్టియం దిన్ని రూపములు, యింత గానము, యిన్ని హావభావములు, యిన్ని యాభాసేంగితములు, యిన్ని దుస్తులు నెందుల కున్నవి? హృదయము వ్యాపారస్థుని కృపణత్వములో విస్మరింపఁజాలదు. అందులకే దానిని మఱపించు టకు జలమునందును, స్థలమునందును, ఆకసమునందును, అడు గడుగునను ప్రయోజనమును గోపన మొనర్చు యింత యనా వశ్యకమైన ప్రయత్నము. జగత్తు రసమయము కానిచో మనము నితాంత మల్పులమై యవమానితులమై పోయియుందుము. జగత్తునందు మనకు నిమంత్రణము లేదని మన హృదయము మనకుఁ జెప్పివేసెడిది. కాని సమస్త విశ్వమును తన యసంఖ్యాక మైన కార్యములందును రసప్రపూర్ణమై యొప్పుచు హృదయము నకు 'నేను నిన్ను వరింతును. సర్వవిధముల నీవు నాకు కావల యును. మందహాసమునందు కావలయును, రోదనమునందు కావలయును, సంక్షోభమునందు కావలయును, శాంతియందును కావలయును, భయమునందును కావలయును, నిర్భరతయందును

కావలయు' నను మధురసందేశము నొసఁగుచున్నది. ఈ రీతిగ జగత్తునందు మనము రెండుక్రియలను దర్శించుచున్నాము. ఒకటి ప్రయోజనప్రకాశము, రెండవది భావప్రకాశము. కాని ప్రయో జనమునుండి ప్రకాశితమగుదానిని సమగ్రరూపమున దర్శించు టయు నెఱుంగుటయు మనపని కాదు. దీనియందే అమేయమైన జ్ఞానశక్తి కలదో మన జ్ఞానముతో దాని పారమ్యమును మనము చేరలేము.

కాని భావప్రకాశము ప్రత్యక్షప్రకాశము. సుందరమైన దెన్నడును సుందరమే. విరాట్టైన్నఁడును మహిమాన్వితమే! రుద్ర మెన్నడును భయావహమే. జగత్తునందు రసమయవస్తువు మన హృదయమునఁ బ్రవేశించి మన హృదయరసమును వెలు పలికి తీసికొని వచ్చుచున్నది. ఈ సమావేశమునందే రహస్యఖేలన మెంతయైన నుండనిమ్ము, బాధావిఘ్నము లెన్నియేని సంభవించ నిమ్ము. ప్రకాశము లేక, కలయిక లేక, దేనిని అన్వేషించి పొందఁ జాలము.

జగత్తునందు మానవజగత్తునందును నొకానొక సాదృశ్య మిందువలననే గుర్తింపఁగల్గుచున్నాము. ఈశ్వరునిదైన సత్య స్వరూపము, జ్ఞానస్వరూపము, జగత్తునందలి నానారూపములలో ప్రకాశించుచున్నది. ఇఁక నాయన యానందరూపము నానారస ములలో ప్రత్యక్ష మగుచున్నది. కార్యమునం దాయన జ్ఞాన స్వరూపము నాయత్త మొనర్చుకొనుట దుస్తరము, రసమునం దాయన యానందస్వరూపము ననుభవించుటలో జటిలత లేదు.

కారణ మేమన రసమునం దాయన తన్ను తానే ప్రకాశింపఁజేసి కొనుచున్నాడు.

మానవజగత్తునందును మన జ్ఞానశక్తి పనిచేయుచున్నది. మన యానందశక్తి రసస్పష్టి యొనర్చుచున్నది. కర్మయందు మన యాత్మరక్షణకైన శక్తియు, రసమునందు మన యాత్మప్రకాశక శక్తియు ద్యోతకమగుచున్నవి. ఆత్మరక్షణ మన కెంతయు ప్రయోజనీయమే, ఆత్మప్రకాశము మన ప్రయోజనమును మించి యధికము.

ప్రయోజనము ప్రకాశమును, ప్రకాశము ప్రయోజనమును బాధించును. స్వార్థ మపవ్యయ మొనర్ప నిచ్ఛగించదు. కాని యపవ్యయమునందే యానంద మాత్మపరిచయము నొసఁగును. ఇందులకే స్వార్థక్షేత్రమైన కార్యాలయమునందు మన యాత్మప్రకాశ మెంత యల్పమో యంత శ్రద్ధేయ మగుచున్నది. అందులకే యానందోత్సవమునందు స్వార్థము నెంత విస్మృత మగుటను దర్శింతుమో యుత్సవ మంత యుజ్జ్వలమై భాసిల్లు చుండును.

అందుకే సాహిత్యమునందు మానవుని యాత్మప్రకాశమున కెట్టి యాటంకమును లేదు. స్వార్థము దానికి చాలదూరమున నిలిచిపోవును. దుఃఖ మచ్చట మన హృదయముపై నశ్రు బిందువులను సృజించునే కాని మన సంసారముపై హస్తక్షేప మొనర్పఁజాలదు. భయముతో మన హృదయమున కాందోళన కలుగఁజేయునే కాని మన శరీరమున కాఘాతమును కలిగించదు.

సుఖము మన హృదయమును పులకిత మొనర్చునే గాని మన లోభమును కదిలించి జాగరిత మొనర్పదు. ఈ రీతిగ మానవుఁడు తన ప్రయోజనీయప్రపంచమునకు ప్రక్క-ప్రక్క-నే ప్రయోజనము నకు రాని సాహిత్యప్రపంచమును రచించుకొనుచు వచ్చినాఁడు. అచ్చట నాతఁడు తనదైన దేనిని నష్ట మొనర్చుకొనక నానారస ములలో తన ప్రకృతిని నానారూపములం దనుభవించు నానంద మును పొందును. స్వాత్మప్రకాశమును నిరాటంకముగ దర్శిం చును. అచ్చట కర్తవ్యము లేదు, అచ్చట స్వయముగ మహా రాజై వెలుగొందును.

ఇక సాహిత్యమునందు మానవుడు పొందున దేమి? మానవునియం దేది ప్రాచుర్యమో, ఏది యైశ్వర్యమో, ఏది తన సమస్తము నాక్రమించుకొని నిలిచినదో, ఏది తన ప్రపంచము నందుమాత్రమే నిశ్శేషముకాదో దాని పరిచయమును పొందును.

అన్నరసము పృథ్వియందు శిశువు మొదలుకొని వృద్ధుని వరకు పరిచితమైనను సాహిత్యమునం దది ప్రహసనమున గాక నెచ్చటను స్థానమును పొందలేదు. కారణ మేమన నా రస మాహారమునందలి తృప్తి నణఁచును. కాని దాని నధిగమించి పైకివచ్చుట లేదు. పొట్ట నింపుకొని సంతోషమున చేతులతో దానిని నిమురుకొనుచు జలదగంభీరస్వరమున వహ్వా యని యూరకొందుము. సాహిత్యముయొక్క- రాజద్వారమున దానికి దక్షిణతాంబూలములకైన యామంత్రణపత్రము నీయము. కాని యేది మన భాండారగృహమునందలి భాండమునందు పర్యాప్తము

కాదో, ఆ రసప్లుతియే సాహిత్యమునందు తరంగితమై కలధ్వని యొనర్చుచు ప్రవహించిపోవును. మానవుఁడు దానిని కర్మల యందే నిశ్శేష మొనర్చికొనఁజాలకపోవుటచేతనే పూర్ణమైన హృదయావేగములో దానిని సాహిత్యమునందుఁ బ్రకాశింపఁ జేసికొని మనఁగలుగుచున్నాఁడు.

ఇట్టి ప్రాచుర్యమునందే మానవుని యథార్థప్రకాశము. మానవుఁడు భోజనప్రియుఁ డనునది సత్యమే, కాని మానవుఁడు వీరుఁ డనునది సత్యతమము. మానవునియందలి యీ సత్యప్రాబల్యము నెవరు నిరోధించగలరు? అది భాగీరథివలె శిలలను కర్షించుచు, నైరావతమును తేల్చుచు, గ్రామనగరముల తృష్ణ నపనయించుచు సరాసరి సముద్రమున పడును. మానవుని వీరత్వమట్లే మానవప్రపంచమునందలి సమస్తకర్మలను సమాప్తమొనర్చి వాని నధిగమించి నిలిచినది.

ఈ రీతిని స్వభావముగనే మానవునియం దేది గొప్పదో, యేది నిత్యమైనదో, దేనిని కర్మకలాపమునందుమాత్రమే యాబద్ధ మొనర్పఁజాలమో, యదియే మానవుని సాహిత్యమునకు వశమై తనకుతానై మానవుని విరాడ్రూపమును నిర్మించును.

వేఱొక కారణముకూడ నున్నది. ప్రపంచమునందు మనము దర్శించుదానిని అక్కడ కొంచెము, యిక్కడ కొంచెము, అప్పుడు కొంచెము యిప్పుడు కొంచెము వెదఁజల్లుకొని చూచెదము. దాని నింకను పదింటితో మిశ్రణ మొనర్చి చూచెదము. కాని సాహిత్యమునం దా వ్యవధానములు మిశ్రణములు నుండవు. అచ్చట ప్రకా

శింపఁజేవలసిన విషయమునందే సమస్తదీప్తియును ప్రసరింపఁ జేయబడును. అందులకై యెంతో కౌశలముతో అదిమాత్రమే దీప్తిమంత మగుటకు తగిన యేర్పాటు చేయఁబడును.

ఈ స్థితిలో నిట్టి దృఢతరస్వాతంత్ర్యమునం దింత ప్రఖరమైన యాజ్జ్వల్యము దేనిని శోభింపఁజేయదో, దానిని మనము సాహిత్యమునందు నిలుపము. కారణ మేమన నీ స్థానమునం దయోగ్యమును నిల్పినయెడల దానిని లజ్జాన్విత మొనర్పుట యగును. ప్రపంచమునందలి నానారూపమైన యాచ్ఛాదనములలో కుక్షింభరుఁ డంతగా కంటఁబడఁడు. కాని సాహిత్యవేదికపై యతని నేకాగ్రమైన దీప్తియందు ప్రదర్శించినచో నది హాస్యభాజనమై నిలుచును- అందుచే మానవునియందలి యే ప్రకాశ మల్పముకాదో - మానవహృదయము దేనిని కరుణయందు, వీరమునందు, రౌద్రమునందు లేక శాంతమునందు తన కుపయుక్తమైన ప్రతినిధిగ స్వీకరించుటయందు కుంఠితముఁ కాదో, దేనిని కళానైపుణ్యవేష్టనమునందు నిలిపి సార్వకాలికానిమేషదృష్టిపాతమున శిరము నెత్తి సహించుకొనఁజాలునో, స్వభావముగ మానవుడు దానికే సాహిత్యమునందు స్థాన మొసఁగును. లేనిచో దాని యనుపయుక్తత మనకు పీడాజనకమగును. రాజును కాక ఇతరుని సింహాసనమునందు చూచినచో మన మనస్సునందు విద్రోహము జనించును.

కాని సర్వమానవులయందలి విచారశీలమును ఘనమైనది కాదు. అన్ని సమాజములును గొప్పవి కావు. ఒక్కొక్కసమయ

మున క్షణికమును క్షుద్రమునైనదే మానవు నల్పునిఁగఁ జేసి వేయును. ఆ దుస్సమయమునందలి వికృతదర్పణమునందు సామాన్యమైన వస్తువే యసామాన్యముగ కనబడును. అది తన కళంకము పైననే స్పర్థాభావమున వెలుఁగులఁ జిమ్మును. అప్పు డిఁక కళా స్థానమున కౌశలము, గౌరవస్థానమునందు గర్వము, నావిర్భవించును. టెన్నిసన్ స్థానమును కిప్లింగ్ ఆక్రమించును.

కాని మహాకాలుఁడు కూర్చుండియున్నాఁడు. ఆయన సమస్తమును వడపోసి గ్రహించును. దానియం దేది యల్పమో, యేది జీర్ణమో, అది కరఁగి ధూళియందు పడి దుమ్మైపోవును. సర్వులును వేనియందు తమ్ము తాము దర్శింపఁజాలుదురో యట్టి వస్తువు లన్నియు సార్వకాలికములై నానామానవుల హస్తముల యందు మూఁతవడియుండును. ఈ విధముగ నిర్వాచింపఁబడి నిలిచినది మానవునికిఁ జెందిన సార్వదేశికమైన సార్వకాలికమైన సంపద.

ఈ విధమున విశ్లేష మొనర్చి నిర్మించిన సాహిత్యమునందు, మానవప్రకృతియొక్క, ప్రకాశముయొక్క, యొకానొక సార్వకాలికమైన నిదర్శనము సంచితమై యొప్పుచున్నది. ఈ నిదర్శనమే నూత్నయుగ సాహిత్యస్థితికిఁగూడ మూల మగును. ఈ దృష్టితో మనము సాహిత్యపరిశీలన మొనర్చుచో సమగ్రపరిశీలనావివేచనసాహాయ్యమును పొందగలము.

సాహిత్యమును దేశకాలపాత్రములందు సామాన్య మొనర్చి చూచినచో నది చూచుటయే కాఁజాలదు. సాహిత్యమునందు విశ్వమానవుఁడే స్వయంప్రకాశము నొందుచున్నాఁ డని

తెలియఁజాలినచో సాహిత్యమునందు మనము దర్శింపవలసిన దానిని దర్శించితి మన్నమాట. సాహిత్యరచనయందు వస్తువు ఉపలక్ష్యముమాత్రమే కానిచోట రచన నష్టమైపోయినట్లు గుర్తింప వలయును. ఎచ్చట రచయిత స్వీయరచనయందు సమగ్రమానవ భావము ననుభవించినాఁడో, స్వీయరచనయందు సమగ్రమానవ వేదనను ప్రకాశ మొనర్చినాఁడో, యచ్చటనే యతని రచన సాహిత్యమునందు స్థానమును సంపాదించుకొనినది. విశ్వమానవ నిర్మాతయైన శిల్పి సాహిత్యమందిరమును నిర్మించుచున్నాఁడనియు, నానాదేశములందు నానాకాలములందు రచయితలు జన్మించి యీ నిర్మాణమునందు పారిశ్రామికులై పనిచేయుచున్నారను భావమున సాహిత్యమును దర్శింపవలసియున్నది. మందిరము యొక్క పథకమంతయు మన యెవరి దృష్టియందును లేదు నిజమే. కాని, నిర్మాణమునందు యే కొంచెము పొఱపాటు సంభవించి నను అది యడుగడుగునను విఱిగిపడిపోవును. ప్రతి పారిశ్రామికుఁడును స్వీయస్వాభావికశక్తి నుపయోగించి తన రచనను సమగ్ర రచనతో సుసంలగ్న మొనర్చి యీ యదృశ్యమైన పథకముతో సుసంబద్ధ మొనర్చుచు పోవలయును. దీనియందే యతని సామర్థ్యము ప్రకటమగును. మఱియు నతని సామర్థ్యమునకు సామాన్యమైన కూలివానికివలె వేతనము నొసఁగరు. అతనిని ప్రవీణునిఁగా సమ్మానించెదరు.

నాపై నే సమాలోచనభారమును మోపినారో దాని కాంగ్లమునందు 'కంపారెటివ్ లిటరేచర్' అని నామకరణ మిడినారు.

మనభాషయందు దానినే నేను విశ్వసాహిత్య మందును. కర్మవిష యమున మానవుఁడు చెప్పెడి దేమి? దాని లక్ష్య మేమి ? యత్న మేమి ? దీనిని తెలిసికొనవలె ననినచో సమగ్రమైన మానవేతి హాసమునందు మానవుని యభిప్రాయము ననుసరింపవలసియుం డును. అక్బర్ పరిపాలన లేక గుజరాత్ యొక్క యితివృత్తము, లేక ఎలిజబెత్ చరిత్రము, యీ విధముగ విడివిడిగ చూచినచో కేవలము విషయగ్రహణమునందలి కౌతూహలముమాత్రము నివృత్తమగును. అక్బర్ లేక ఎలిజబెత్, ఉపలక్ష్యము మాత్ర మని యెవ్వఁ డెఱుఁగునో, మానవుఁడు యితిహాసమునుండి స్వీయగంభీరతమాభిప్రాయమును నానాసాధనములద్వారా పలు ఘాటపాట్లనుండి, నానాసంశోధనలచే సిద్ధ మొనర్చుటకు కేవలము యత్నించుచున్నాఁ డని యెవ్వఁ డెఱుఁగునో, స్వాతంత్ర్యముగ నాతఁడు, రాజతంత్రమునందును, రాజతంత్రమునుండి గణతంత్రము నందును సార్థక మొనర్చుకొనుటకై యుద్ధ మొనర్చి మరణించు చున్నాఁ డని యెవ్వఁ డెఱుఁగుచున్నాఁడో, విశ్వమానవునియందు తన్ను వ్యక్త మొనర్చికొనుటకు, వ్యష్టి సమష్టియందు తన్నుప లబ్ధ మొనర్చుకొనుటకుగాను, తనకు తానే కేవల మెవఁడు భం గించుచు నిర్మించుచున్నాఁడో, ఆ వ్యక్తి మానవేతిహాసమునుండి లోకవిశేషములను కాదు, ఆ నిత్యమానవుని నిత్యమైన యత్న మును, అభిప్రాయమును దర్శించుటకే యత్నించును. అతఁడు కేవలము యాత్రియందలి యాత్రికులను మాత్రమే చూచి తిరిగి రాఁడు— యాత్రికులందఱే యేకైక దేవతాదర్శనముకొఱకు నానా

ప్రాంతములనుండి వచ్చుచున్నారో దానిని దర్శించి యప్పు డింటికి తిరిగిపోవును. అట్లే సాహిత్యమునందును మానవుఁడు తన యానందము నెట్లు ప్రకాశింపఁజేయుచున్నాఁడో, యీ ప్రకాశముయొక్క విచిత్రమూర్తియందు మానవాత్మ తనదైన యే నిత్యరూపమును ప్రదర్శింపఁగోరునో యదియే విశ్వసాహిత్యమునందు యథార్థముగ దర్శింపవలసిన విషయము. అతఁడు తన్నొకరోగిగనో, భోగిగనో, యోగిగనో, ఎట్టి పరిచయ మొనర్చుటలో నానందమును పొందుచున్నాఁడో, జగత్తునందు మానవుని యాత్మీయత యెంతదూరము సత్యమై నిలిచినదో, అనఁగా సత్య మెంత వరకు తనకు స్వీయమై పరిథవిల్లినదో, దీనిని తెలిసికొనుటకే సాహిత్యజగత్తునందు ప్రవేశింపవలసియుండును. దీనిని కృత్రిమ రచనగా నెంచఁగిన కుదురదు. ఇది యొక జగత్తు. దీని తత్త్వము మనయందలి వ్యక్తివిశేషమున కాయత్తాధీనము కాదు. వస్తు ప్రపంచమువలెనే దీని సృష్టియు జరుగుచునేయున్నది. ఐనను నీ యసమాప్తసృష్ట్యంతరస్థానమునం దొకానొక సమాప్తియొక్క యాదర్శ మచలమై కన్పట్టుచున్నది.

ఆదిత్యమండలమునందలి పదార్థము తరళముగ కఠినముగ ననేకరీతులుగ తయారగుచున్నది. దానిని మనము దర్శింపజాలము. కాని దానిని పరివేష్టించి యా లోకమండల మా సూర్యుని జగత్సమక్షమున వ్యక్త మొనర్చుచున్నది. ఇచ్చటనే యది తన్ను తాను కేవలము వితరణ మొనర్చుకొనుచున్నది. సకలముతో తన్ను తాను సంయుక్త మొనర్చికొనుచున్నది.

మానవుని మన మిట్లే సమగ్రమైన దృష్టితో దర్శింపఁ జాలితిమేని యతనిని సూర్యునివలె చూడఁగల్గియుండెడివారము. మానవుని యంతరమున నెమ్మది నెమ్మదిగ నీ పదార్థసంచయము నానాపదార్థములందు విన్యస్తమై వెలయుచున్నట్లును, దానిని పరివేష్టించి యొకానొక ప్రకాశముయొక్క జ్యోతిర్మండలి నియతము తన్ను తాను నలుదెసలందును వికీర్ణ మొనర్చుకొని యానందించుచున్నట్లును దర్శించెడివారము. సాహిత్యమును, మానవునికి నలుదెసలయందును భాషారచితప్రకాశమండలీరూపమున నొక మారు లక్షింపుము. ఇచ్చట నొక జ్యోతిఃప్రభంజనము వీచుచున్నది. జ్యోతిఃప్రవాహము ప్రవహించుచున్నది, జ్యోతిర్బాష్ప సంఘాతము సంఘటించుచున్నది!

మానవవాసస్థానములం దడుగిడుచు ముందున కేగుచున్న కొలఁది యవిరామమైన మానవుని ప్రవృత్తియందలి నిష్ఠ మనకు కన్నులఁ గట్టును. పచారీవర్తకుఁడు దుకాణము నడుపుచుండుటను, కమ్మరి లోహమును కరఁగించుచుండుటను, కూలివాఁడు బరువును మోయుచుండుటను, ధనికుఁడు తన కాతాను సరి చూచుకొనుచుండుటను గాంతుము. దీనియందు మఱొక విశేష మగుపడుటలేదా? ఈ బాట కిరువైపులందును నింటింటియందును, ప్రతి దుకాణమునందును, సందుగొందులందును నెన్ని శాఖా ప్రశాఖలుగ రసప్రవాహ మెన్ని మార్గములలో నెంత మాలిన్యములో నెంత సంకీర్ణతలో నెంత దారిద్ర్యముపై కేవలము తన్ను తాను ప్రసార మొనర్చుకొనుచున్నది! రామాయణమహాభారత

ములయందలి గాథలు, కీర్తనలలో, హరికథలలో, విశ్వమానవుని హృదయసుధను ప్రతిమానవునియందును దివారాత్రములు క్రుమ్మరించుచున్నవి. నితాంతము హీనుఁడైన మానవుని వెనుక రామలక్ష్మణులు వచ్చి నిలుచుచున్నారు. అంధకారగృహమునందు పంచవటియందలి కరుణామయమైన మారుతము వీచుచున్నది. మానవహృదయసృష్టి, హృదయప్రకాశమును, మానవుని కర్మక్షేత్రమునందలి కాఠిన్యమును, దారిద్ర్యమును నతని సౌందర్యమంగళములను, కంకణవిభూషితములైన వారి హస్తములనుండి జాలువార్చుచున్నవి. సమస్తసాహిత్యమును, సకలమానవులను పరివేష్టించి యొకసారి యట్లు చూడవలసియున్నది. మానవుఁడాతని వాస్తవమైన బలమును భావబలముగ తనచుట్టు నింకను చాలాదూరమువరకు విస్తరింపఁజేసికొనుచు పోయెను. వర్షాసమయమునం దతనికి నలుదెసలందును నెంత గానవర్షము, కావ్యవర్షము, ఎన్ని మేఘదూతలు, ఎందరు విద్యాపతులు విస్తరిల్ల లేదు! తన చిన్నిగృహమునందలి సుఖదుఃఖముల నెన్నిఁటి నాతఁడెన్ని సూర్యచంద్రవంశీయులైన రాజుల సుఖదుఃఖపూరితములైన గాథలలో వివృద్ధ మొనర్చుకొనలేదు! తన గృహమునందలి బాలికలచుట్టును గిరిరాజకన్యయొక్క కరుణ సర్వదా సంచరణ మొనర్చుచున్నది! కైలాసమునందలి దారిద్ర్యదేవతయొక్క మహిమయందు తాను తన దారిద్ర్యదుఃఖములను ప్రసారిత మొనర్చికొనెను! ఈ తీరున మానవుఁ డనవరతము తన చుట్టును నెట్టి విశీర్ణసృష్టి నొనర్చికొనుచున్నాఁడో దానియందు బాహి

రమునఁ దన్ను తాను విశీర్ణ మొనర్చుకొని తనయందు తానే వృద్ధి నొందుచు వచ్చుచున్నాఁడు. ఏ మానవుఁడు స్థితిగతులందు సంకీర్ణుఁడో యతఁడు భావసృష్టియందును తనదైన యే విస్తారమైన రచన నొనర్చుచున్నాఁడో, ప్రపంచముచుట్టును నేది మఱియొక ప్రపంచమో యదియే సాహిత్యము.

ఈ విశ్వసాహిత్యమునందు నేను మీ కెల్లరకు పథప్రదర్శకుఁడ నగుదు నని మనస్సునందుసైతఁ మూహింపకుఁడు. ఎవ రెవరి కెంతెంత సాధ్యమో యంతంతగ నెల్లరును వారి వారి మార్గముల నేర్పరచుకొనవలసియున్నది. నేను చెప్పఁదలచుకొన్నది కేవల మింతమాత్రమే. పృథ్వి యెట్లు నీ క్షేత్రము నా క్షేత్రము నతని క్షేత్రమును మాత్రమే కాదో, పృథ్వి నట్లుగ భావించుట యెట్లత్యంత గ్రామ్యముగ నెఱుఁగుటయో యట్లే సాహిత్యమును నీ రచన, వాని రచనయు నని వేర్పఱచుట. కాని సాధారణముగ సాహిత్యము నిట్లే గ్రామ్యభావమున దర్శించుచుందుము. ఆ గ్రామ్యసంకీర్ణత నుండి తన్ను నిస్తారిత మొనర్చుకొని విశ్వసాహిత్యమునందు విశ్వమానవుని దర్శించు లక్ష్యమును మనము స్థిర మొనర్చుకొందుము. ఆ సమగ్రతలో సమస్తమానవప్రకాశయత్నముయొక్క సంబంధమును దర్శింతుము. ఈ సంకల్పమును స్థిర మొనర్చుకొనవలసిన సమయ మాసన్నమైనది.

సౌందర్యము - సాహిత్యము

సౌందర్యబోధము, విశ్వసాహిత్యము నను వ్యాసము లందు నా వక్తవ్యవిషయము స్పష్టము కాలే దను అపవాదము ప్రచారమగుటచే యథాసాధ్యముగ పునరుక్తిని పరిహరించుచు, మూలవిషయమును పరిష్కార మొనర్చు ప్రయత్నమునందు ప్రవృత్తుండ నగుదును.

జగత్తునం దొకానొక సంఘటన కేవలము ఘటించు చున్నదనిమాత్రమే తెలిసికొని, అది యెందుకు జరుగుచున్నది, దాని పూర్వాపరము లేమి, జగత్తునందలి యితరసంఘటనలతో దానికి సంబంధ మెచ్చట? మొదలగు విశేషములను తెలిసి కొనకపోయినచో ఆ ప్రత్యేకమైన సంఘటననుగూర్చి పూర్ణముగ నెట్లు తెలిసికొనినవారము కామో, యట్లే జగత్తునందు సత్య మున్నదని మాత్రమే యెఱుంగుదు మేని దానియందు మన కెట్టి యానందమును లేదు. అది మన హృదయసంబంధిగ లేనేలే దని నను సరిపోవును. ఇంత విశాలమైన యీ విశ్వమునందు మనము నివసించుచున్నాము. దీనియం దత్యంతాధికభాగమును మన మెఱింగియున్న జగత్తుతో సంపూర్ణముగ సదృశ మొనర్చుకొన జాలమైతిమి. ఇది మనకు పరిజ్ఞాతమైన జగత్తునందు భుక్తమై స్వీయమైనది కాలేదు.

ఐనను జ్ఞానముచే జగత్తునందు నే నెంత తెలిసికొను చున్నానో, హృదయముతో నెంత పొందుచున్నానో యంత

వరకే నా వ్యాప్తి, నా విస్తృతి. ఏ పరిమాణమునందు నా కీ జగత్తు అతీతమో, ఆ పరిమాణమునందు నే నల్పుఁడను. అందుచే నా మనోవృత్తి, హృదయవృత్తి, నా కర్మశక్తి, నా జ్ఞానపరిధిని కేవల మధిక మొనర్చి, యధికారము వహించు యత్న మొనర్చుచుండును. ఇ ట్లొనర్చుటయందే మన శక్తి సత్యమునందును, పటిష్ఠతయందును విస్తృతమగును.

ఈ వికాసవ్యవహారమునందు, మన సౌందర్యజ్ఞానము వలన ప్రయోజనమేమి? అది సత్యమునందలి విశేషాంశమును, మన హృదయములం దుజ్జ్వల మొనర్చి మిగిలిన యంశమును మ్లాన మొనర్చి తిరస్కరించునా? అట్లేయగుచో సౌందర్యమిఁక మన వికాసమున కవరోధ మన్నమాట. నిఖిలమైన సత్యమునందు మన హృదయమును వ్యాప్త మొనర్చుకొనుటలో అది మన కంతరాయమును కలుగఁజేయును. అది యప్పుడు సత్యము మధ్య వింధ్యాచలమువలె నెదిగి దానిని సుందరము నసుందరము, ఆర్యావర్తము దక్షిణాపథము,– అను రెండుభాగములుగ విభజించి, పరస్పర మొకప్రదేశమునుండి వేఱొకప్రదేశమునకు గమనాగమనమార్గమును దుర్గమ మొనర్చియుంచినది. జ్ఞానము క్రమక్రమముగ సమస్తసత్యమును మన బుద్ధిశక్తిలోని కాయత్తమగున ట్లొనర్చుటకై నిరత మెట్లు యత్నించుచున్నదో సౌందర్యబోధము నట్లే సమస్తసత్యమును క్రమక్రమముగ మన యానందముయొక్క యధికారములోనికిఁ దెచ్చుటకై యత్నించుచున్నది. ఇది దాని కేకమాత్రమైన సార్థకత. సమస్తమును

సత్యము. అందుచే సమస్తమును మన జ్ఞానమునకు విషయము. సమస్తమును సుందరము, అందుచే సమస్తమును మన కానంద సామగ్రియే !

గులాబిపూవు మనకే హేతువున సుందరమైనదో సమగ్ర విశ్వమునం దా హేతు వెంతో యతిశయించియున్నది. విశ్వమునం దట్టి యుదారమైన ప్రాచుర్యమును, అట్టిదేయైన కఠినసంయమమును, దాని కేంద్రానుగశక్తి యసీమమైన వైచిత్రియందు తన్నుతాను నలుదెసల సహస్రముఖములుగ ప్రకాశింపఁజేయుచున్నది. దాని కేంద్రానుగశక్తి యీ యుద్దామవైచిత్ర్యోల్లాసము నొకేయొక పరిపూర్ణసామంజస్యమునందు మిళితమొనర్చియుంచినది. ఈ యొకవైపున వికసించుట, వేఱొకవైపున ముకుళించుటలయందే ఛందఛందమునను సౌందర్యము. విశ్వమునందీ త్యాగ మొనర్చుట, నిరోధించియుంచుట యను నిత్యలీలయందే సౌందర్యము తన్నుతాను సర్వత్ర ప్రకాశమొనర్చుకొనుచున్నది. ఐంద్రజాలికుఁ డనేకకందుకములను తీసుకొని యాడుచున్నప్పుడు వాని నన్నింటి నొకేసారిగ నెగురవేయుటయు, పట్టుకొనుటయును చూడ నాశ్చర్యకరమైన చాతుర్యమును సౌందర్యమును సృష్టించుచున్నట్లుండును. ఈ ఖేలనమునం దొకానొక కందుకము యొక్క క్షణకాలీనమైన స్థితి మన కంటఁబడినచో దాని నెగయుటనో, పడిపోవుటనో మనము చూడఁజాలుదుము కాని, దానియందు పూర్ణదర్శన మొదవదు. కనుక యానందము నందు పూర్ణత ఘటించదు. జగత్తునందలి యానందలీలను కనుఁగొన

మన మెంత పూర్ణరూపమున దర్శింతుమో యంతగానే దాని నవగత మొనర్చికొందుము. మంచిచెడ్డలు, సుఖదుఃఖములు, జీవనమృత్యువులు, సమస్తము నెగయుచు దిగుచు, విశ్వసంగీత ఛందమును రచించుచున్నవి. సమగ్రభావమున దర్శించినచో నీ ఛందమునందు విచ్ఛేద మెచ్చటను లేదు. సౌందర్యమున కెచ్చటను లఘుత్వము లేదు. జగత్తునందు సౌందర్యము నీ రూపమున సమగ్రభావమున దర్శించు నభ్యాసమే సౌందర్యజ్ఞానముయొక్క చరమలక్ష్యము. మానవుఁ డిట్లు చూచుటయం దెంతఁ యగ్రసరు డగుచున్నాఁడో, యతని యానందము నంతగా జగత్తునందు ప్రసారిత మొనర్చుకొనఁగలుగు చున్నాఁడు. అప్పుడతఁ పూర్వ మేది నిరర్థకముగ నుండెనో క్రమముగ నది సార్థకమై యొసఁగు చున్నది. పూర్వము దేనియం డౌదాసీన్య ముండెనో క్రమముగ నతఁడు దానితో కలిసిపోయి దర్శించుచున్నాఁడు. దేనిని విరుద్ధముగ నెంచఁగియుండెనో దానిని బృహద్వస్తువునందు దర్శించి దానికి సరియైన స్థానమును చూచుచు తృప్తిఁజెందుచున్నాఁడు. సమగ్రవిశ్వమునందును, మానవుని యీ సౌందర్యమును దర్శించు వృత్తాంతము; జగత్తును తన యానందముద్వారా స్వవశ మొనర్చుకొను నితిహాసము, మానవసాహిత్యమునందు స్వభావముగ రక్షిత మగుచున్నది.

కాని సౌందర్యమును మన మనేకసమయములయందు నిఖిలసత్యమునుండి వేఱుచేసి చూచెదము. దానిని గ్రహించి సంపత్తి దాయమును నిర్మించివేయుదుము. ఇది మనము నిత్యానుభవ

విషయము. యూరోపునందు సౌందర్యచర్చయు, సౌందర్యారాధనము నను నొక సాంప్రదాయికప్రథ యున్నది. సౌందర్యమును గూర్చిన విశేషభావానుశీలనము తెలివితేటలతోఁ గూడిన నొకానొక కార్యముగ వారు భావింతురు. ఇట్టి చాతురితోఁ కొందఱువ్యక్తులు వారి జయపతాకము నెగురవేయుచు తిరుగుదురు. ఈశ్వరునిఁగూడ నీ రీతిని తమ సమాజమునం దొక వ్యక్తిగ నొనర్చి యాడంబరముతో నితరసమాజములవారితో పోరాట మొనర్చుచు తిరుగుచుండుట మానవులలో కాననగుచున్నది.

సౌందర్యమును నాల్గుదెసలనుండి విశేషించి గ్రహించి, జగత్తునం దిక సర్వము నుల్లంఘించి, కేవలము దాని వెనువెంటనే చుట్టి తిరుగుచుండుట ప్రపంచమునందు నూటికి తొంబదిమందికి సంబంధించిన పనికాదు. కేవలము, సుందరము నసుందరమును తీసికొని జైనతపస్వులవలె ప్రతిపదక్షేపమును గణించుకొని నడవవలసివచ్చినచో నడకయే సాగదు.

పృథ్వియందు సౌందర్యమున నేమి, శుచిత్వమున నేమి, నిరతిశయమైన సూక్ష్మవిచార మొనర్చువారు సామాన్యమానవుల నవజ్ఞ చేయుదురు. వారిని గ్రామీణు లందురు. వారు దానిని సంకోచముతో స్వీకరింతురు.

ఐరోపీయసాహిత్యమునందు సౌందర్యపరిశీలన మొనర్చి, యేది ప్రచలితమో, ప్రాకృతమో, దానిని నీచ మని, పూర్ణముగ నూడ్చిపెట్టు ప్రయత్న మొక్కొకచో కాననగును. చాలకాలము క్రిందట నొక ప్రఖ్యాతుఁడైన ఫ్రెంచి రచయిత గ్రంథముయొక్క

యాంగ్లానువాదమును చదివినట్లు జ్ఞాపకమున్నది. ఆ పుస్తకము ప్రసిద్ధమైనది. స్విన్‌బరన్ కవి దానికి 'గాస్పెల్ ఆఫ్ బ్యూటీ' అనగా సౌందర్యదర్శనశాస్త్ర మని నామకరణ మొనర్చెను. దాని యం దొకవైపున నొక పురుషుడును, వేఱొకవైపున నొక స్త్రీయు తమకు సంపూర్ణముగ మనస్సునకు నచ్చిన వ్యక్తిని, పృథ్వియందలి సమస్తమైన స్త్రీపురుషులయందును నన్వేషించుచు తిరుగు నుద్యమమునే జీవితమునందు వ్రతముగ స్వీకరించిరి.

ప్రపంచమునం దేది యనుదినము సంభవించునదో, నలు దెసల లభించునదో, సాధారణమైనదో దానినుండి తమ్ముద్ధరించు కొని, జనసామాన్యముయొక్క జీవనయాత్రయందలి ఆ సామా న్యత నడుగడుగునందును అవమానించుచు, దానియందు భాషా చాతుర్యమున, రంగుమీఁద రంగు, రాగముమీఁద రాగము పులిమి, సౌందర్యమునం దొకానొక దుర్లభమైన యుత్కర్షలో నతితీవ్రమైన యౌత్సుక్యము ప్రకాశింపఁజేయఁబడినది. ఇంత నిష్ఠురమైన పుస్తకమును నే నెన్నఁడును చదివియుండ లేదు. సౌంద ర్యాకర్షణ మానవు నీ విధముగ ప్రపంచమునుండి లాగివేసినచో, మానసోద్వేగములను పలు దెసలందు నేదోవిధముగ సుసంబద్ధ మొనర్చుకొననిచో ప్రచలితమైన దానిని అకించిత్కర మని ప్రచార మొనర్చుచు, అహితకరమైన దానిని గ్రామ్యమని పరిహసించుచు వచ్చినయెడల అట్టి సౌందర్యము గర్హింపఁబడుగాక. ఇది ద్రాక్ష పండ్లను పిండి, వానియందలి శోభను, రసగంధములను వదలివేసి

కేవల మందలి మాదకతనమాత్రము పడకట్టి గ్రహించుటవంటి దగును.

సౌందర్యము కులానుగతము కాదు. అది సర్వాలయందును నిహితమై యున్నది. అది క్షణికమైన దానియందే చిరంతనమును, సామాన్యసౌందర్యమునందే చిరవిస్మయమును సముజ్జ్వలమొనర్చి దర్శన మొసఁగును. సమస్తజగత్సౌందర్యమునకు నేది మౌలికమో దానిని మన మనస్సులకు పట్టియొసఁగును. సమస్తసత్యమును దాని సాహాయ్యమున ఘనముగ చూడఁగలుగుచున్నాము. ఫాల్గుణమాసమునం దొకానొక సందెవేళ నొక కుగ్రామముగుండ నడచివెల్లితిని. వికసితసర్షపక్షేత్రమునుండి సుగంధము బయలుదేరి యా వంకరధారిని, ఆ చెరువుగట్టును, ఆ యుజ్జ్వలమైన సాయాహ్నసమయమును హృదయమునందు చిరకాలము విరాజిలఁజేసినది. దేనిని లక్ష్యించెడివాఁడను కానో, దానిని విశేషించి చూపించినది. ఏది విస్మృతపథమునఁ బడెడిదో దానిని విస్మరింపనీయలేదు. సౌందర్యమునందు మనము దేనిని దర్శింతుమో దానినిమాత్రమే దర్శింతు మనున దేమియు లేదు. దానితో కలిపి మిగిలిన దంతయు చూచెదము. మధురమైన సంగీతము పృథివ్యాపస్తేజోవాయ్వాకాశముల యస్తిత్వమునకే మాన్యత నొసఁగును. సాహిత్యయోధులు అస్తిత్వమాత్రమైన దాని గౌరవమును చాటు భారమును వహించినారు. వారు భాష, ఛందస్సు, రచనారీతు లందలి సౌందర్యముద్వారా ఆ సకలవస్తువులను మనకు గోచరింపఁజేయుదురు. ప్రత్యక్షములుగుటఁ జేసి మనము వానిని

లక్షించనే లక్షించము. అభ్యాసవశమున సామాన్యమును మన మనజ్ఞాపూర్వకముగ చూచెదము. ఆ సామాన్యమునే వారు తమ రచనా సౌందర్యముచే సమాదరించుటలో, దాని సౌందర్యమును, మూల్యమును మనము గుర్తింతుము. సాహిత్యలోకమున అతిపరి చితమును నూతనముగ దర్శింతుము. సుపరిచితమును అపరిచిత మును మన మొకే విస్మయపూర్ణమైన యపూర్వతయందు గంభీర భావమున నుపలబ్ధ మొనర్చికొందుము.

మానవునికి వికృతి ఘటిల్లిన యదనున సౌందర్యము నాతఁడు దాని పరివేషమునుండి విడఁదీసి దానిని విపర్యస్తమైన కార్యమునందు సంలగ్న మొనర్చును. మస్తకమును దేహము నుండి వేఱుచేసినచో నెట్లో యిదియు నట్లే విరుద్ధముగ నుండును. సామాన్యమును విశేషించి గ్రహించుటలో దానికి విరుద్ధముగ సౌందర్యమును నిల్పుట యగును. దానిని సత్యమునకు శత్రువు నొనర్చి దాని సాహాయ్యమున సామాన్యమైన దానియెడల మనకు నిస్పృహ జనింపఁజేయు ప్రయత్న మొనర్చుటయగును. అప్పుడిఁక నా వస్తువు సౌందర్యధర్మమునే పరిహరించును. ధర్మ మనుము, సౌందర్య మనుము, ఎంతటి మహత్త్రరవస్తువైన కానిమ్ము, మనము దానిచుట్టును ఆవరణమును కల్పించి కొంచె మెక్కువగ దానిని గ్రహింపయత్నింతు మేని దాని స్వరూపమే నష్టమైపోవును. నదిని మనదిగా నొనర్చికొనుటకు బంధించివేసితి మేని యది యిఁక నది గానే యుండదు, కాసార మైపోవును.

జగత్తునం దనేకు లిట్లే సౌందర్యమును సంకీర్ణ మొనర్చి, దానిని భోగవిలాసాహంకారములయొక్కయు మత్తతయొక్కయు సామగ్రిగ నొనర్చికొనుటచేతనే కొన్నికొన్ని సంప్రదాయములు సౌందర్యమును విపత్కరముగనే గ్రహించినవి.

ఈశ్వరప్రసాదమునందు విపత్తెచ్చట లేదు ? జలమునందు విపత్తు, స్థలమునందు విపత్తు, అగ్నియందు విపత్తు, వాయువు నందు విపత్తు. విపత్తే మనకు ప్రతివస్తువుయొక్కయు సత్యపరి చయము నిచ్చును. దాని సరియైన వ్యవహారమును మన కవబోధ మొనర్చుచుండును.

జలస్థలాగ్నివాయువులు లేకున్న మన మొక్కక్షణమును మనజాలము. కనుక వీని యందలి సమస్తవిపత్తులను స్వీకరించియే వీని ననేకవిధములుగ పరిచయ మొనర్చికొనవలసియుండును. కాని సౌందర్యరసభోగము మన కంత యత్యావశ్యకమైన విషయము కాదు. అది కేవలము విపత్కరమనవచ్చును. కాని దీనికిని ప్రయో జన మున్నది. ఈశ్వరుఁడు మన మనస్సును పరీక్షించుటకే సౌందర్యపూర్ణమైన మాయామృగమును మన సమక్షమున పరు గెత్తించుచున్నాఁడు. దీని ప్రలోభనమున మన మనసావధానుల మైతిమేని మన జీవితములందలి యనర్ఘమైన ధన మపహృతమై పోవును.

"ఈశ్వరుఁడు పరీక్షకుఁడు, ప్రపంచము పరీక్షాస్థలము." ఇట్టి మిథ్యాబిభీషికాసంబంధములైన మాట లెఁక దుస్సహ ములు. మన సకలువిద్యాలయములతో నీశ్వరుని విశ్వవిద్యాలయ

మును పోల్చరాదు. ఆ విశ్వవిద్యాలయమునందు పరీక్షలు లేవు. అందు పరీక్షల కెట్టి ప్రయోజనమును లేదు. అచ్చట కేవల మధ్యయనముమాత్ర మున్నది. అచ్చట సర్వమును వికాసము నకే దారితీయు చున్నది. మానవుని మనస్సునందు వికాసమును ఘటింపఁజేయును గనుకనే సౌందర్యబోధ మతని మానసమునం దంత ప్రబలమై నిలిచినది. విపత్తుండిన నుండనిమ్ము. అందువలన వికాసపథమును పూర్ణముగ త్యజించివేసినచో నది శుభావహము కానేరదు.

వికాసమన నేమియో పూర్వమే తెల్పితిని. సమగ్రము నందు ప్రత్యేకతయొక్క సామంజస్య మెన్ని విధములుగ నెంత దూరము వ్యాప్త మగుచుండునో, నంతవరకే ప్రతివస్తువు యొక్క వికాసము నుండును. విపత్తుండుగాక, అందులకై వికాస పథమును పరిత్యజించినచో నది మంగళకరమైనది కాదు. స్వర్లోక ప్రభువైన దేవేంద్రుఁడు మన యోగసాధనయందు విఘ్నమును ఘటించుటకుమాత్రమే సౌందర్యమును మర్త్యలోకమునకు పం పించునేమో! అట్లగుచో నింద్రదేవుని కీ ప్రపంచమునుండి నమ స్కారమొనర్చి రెండుకన్నులు మూసికొనుట మేలు. ఈ మాట స్వీకరింపదగినది.

కాని దేవేంద్రునియందు నాకు లేశమైన సందేహము లేదు. ఆయన దూత నెవనిని తాడించి యేడ్పింపవలయు నని నేను కోరను. సత్యముతో మన హృదయముయొక్క ప్రగాఢ మైన, యఖండమైన మేళనమును సంఘటించుటకే సౌందర్య

బోధము మందహాసవదనముతో మన హృదయమునం దవతీర్ణ మైన దను విషయము నాకు నిశ్చయముగ తెలియును. అది కేవలము ప్రయోజనమాత్రమైన మేళనము కాదు. అది యానం దావహమగు మిళనము. నీలాకాశము నితాంతము ప్రయోజన రహితముగ మన హృదయము నాయత్త మొనర్చికొని, శ్యామల పృథ్వి పై తన జ్యోతిర్మయమైన పీతాంబరమును పరచివేయు నప్పుడు మనము దానిని సుందర మందుము. వసంతకాలమున కిసలయములు వనలక్ష్మి యంగుళులవలె యనావశ్యకముగనే మన నేత్రద్వయము నింగితముతో నాహ్వానించు నప్పుడు మనస్సు నందు సౌందర్యరసము పొంగిపొరలును.

కాని సౌందర్యబోధము కేవలము సుందరనామకసత్యము యొక్క యొకానొక యంశము వైపునకే మన హృదయము నాకర్షించును. మిగిలిన యంశములనుండి మన హృదయమును ప్రత్యావృత్త మొనర్చు నను నన్యాయమైన యపప్రథ నెట్లు కడిగి వేయవలయు నను విషయమే యోచింపఁదగినది.

మన జ్ఞానశక్తిమాత్రమే జగత్తునందలి సమస్తసత్యము నీ క్షణమందే మన పరిచయములోనికిఁ దెచ్చినదా? మన కర్మ శక్తి జగత్తునందలి సమస్తసత్యమును నేఁడే మన వ్యవహారమునం దాయత్త మొనర్చినదా? జగత్తునందలి యొక్క యంశమే మన యవబోధమున నున్నది. మిగిలిన దంతయు మన కపరిచితము. విశ్వశక్తియందలి సామాన్యాంశము మన కార్యములందు విని యోగమునకు వచ్చుచున్నది. అధికాంశమును మనము మన

వ్యవహారములందు లగింపఁజేసికొనఁజాల కున్నాము. ఐనను మన జ్ఞానము పరిచితాపరిచితజగత్తులయందలి ద్వంద్వమును కొంచెము కొంచెముగ నపవారించుచు వచ్చుచున్నది. యుక్తిసమూహ మావరణమును విస్తరింపఁజేసి జగత్తునందలి సమస్తసత్యమును క్రమముగ మన బుద్ధియొక్క యధికారమునకు వశ మొనర్చు చున్నది. భౌతికజగత్తును మానసికజగత్తుగ, జ్ఞానజగత్తుగ పరివర్తింపఁజేయుచున్నది. మన కర్మశక్తి జగత్తునందలి సర్వశక్తిని వ్యవహారమున క్రమక్రమముగ మనదిగ దిద్దుచున్నది. విద్యుత్తు, జలము, అగ్ని, వాయువు దినదినము మనకు బృహత్కర్మశరీరమై నిలుచుచున్నవి. మన సౌందర్యబోధమును క్రమక్రమముగ సమస్త జగత్తును మన కానందజగత్తుగ పరిణమింపఁజేయుచున్నది. అద్వైతపు నకే దాని గతి. జ్ఞానముద్వారా సమస్తజగత్తునందును మన మనస్సు వ్యాప్తమగును. కర్మద్వారా సమస్తజగత్తునందును మన శక్తి వ్యాప్తమగును. సౌందర్యబోధముద్వారా సమస్తజగత్తు నందును మన యానందము వ్యాప్తమగును. మనుష్యత్వమున కిదియే పరమలక్ష్యము- అనగా జగత్తును జ్ఞానరూపముగను, శక్తిరూపమునను, ఆనందరూపమునను పొందుటయే మానవ జీవితమునకు పరమార్థము.

కాని యీ పొందుట, పొందకుండుట యను విరోధము నుండియే అది సాధ్యము. ద్వంద్వమునుండి కాక వికాసమును పొందుటయే దుర్లభము. సృష్టిమూలమునందే యీ నియమ

మున్నది. ఒకటి రెం డగుటయు, రెండు ఒకటి యగుచుండుటయే వికాసము.

విజ్ఞానము దృష్ట్యా చూడుము. మానవుఁ డొకకాలమున వృక్షమునందు, శిలయందు, మనుష్యునియందు, పర్వతమునందు, ప్రాణిఅప్రాణిభేదమును దర్శింపనే లేని స్థితియం దుండెను. అప్పు డతనికి సర్వమునందును సమానధర్మమే గోచరించెను. క్రమముగ నాతని బుద్ధికి ప్రాణులయందును అప్రాణులయందును భేదము ప్రస్ఫుటమగుట ప్రారంభమయ్యెను. ఇట్లే యభేదమునుండి ప్రథమమున ద్వంద్వసృష్టి జరిగినది. అట్లు కానిచో ప్రాణియొక్క ప్రకృతలక్షణమును మానవుఁ డెన్నటికిని తెలిసికొనఁజాలెడివాఁడే కాఁడు. అతఁడు లక్షణముల నెంత సత్యముగ తెలిసికొన మొదలిడెనో ద్వంద్వ మంతదూరమునకు జరిగిపోవుచుండెను. ప్రథమమున ప్రాణి- ఉద్భిదములమధ్య వ్యవధానము స్పష్టమగుచు వచ్చినది. ఎచ్చట యుద్భిదములకు పర్యవసానమో, ప్రాణుల కారంభమో దానిని నిర్ధరించుకొనుటయే తొలుత దుర్లభ మయ్యెను. ఇఁక నేఁడు మన మే ధాతువును జడమని భావించుచున్నామో దానియందుకూడ ప్రాణలక్షణమును విజ్ఞాననేత్రము పట్టియిచ్చుట కుపక్రమించుచున్నది. అందువలన ఏ భేదబుద్ధి సాహాయ్యమున మనము ప్రాణవస్తువును తెలిసికొన్నామో, తెలిసికొనుట యను వికాసమునందే యా భేదము క్రమముగ లుప్త మగుచుండును. అభేదమునుండి ద్వంద్వము, ద్వంద్వమునుండి యభేదము బహిర్గత మగును. అవశేషమున నొకనాఁడు విజ్ఞానము, ఉపనిషదృషు

లతో సమస్వరమున చెప్పితీరును. 'సర్వం ప్రాణ ఏజతి'- సమస్తమును ప్రాణమునందు కంపిత మగుచున్నది, అని.

సమస్తమును ప్రాణమునందు కంపిత మగుచున్న దని యెట్లు చెప్పినదో యట్లే సమస్తమును నానంద మనికూడ ఉపనిషత్తు చెప్పినది. జగత్తునందలి యీ నిరవచ్ఛిన్నమైన యానంద రూపమును దర్శించు పథమునందు సుందరము - అసుందరము నను భేదము తొలుత తానై తలయెత్తును. లేనియెడల సుందరము యొక్క పరిచయ మగుటయే దుర్లభ మగును.

సౌందర్యబోధమునందలి ప్రథమదశయందు, సౌందర్యము యొక్క స్వాతంత్ర్యము మనల నాహత మొనర్చి జాగరిత మొనర్పఁ జూచుచున్నది. వైపరీత్య మిందుచే దానికి ప్రథమాస్త్రము. ఉజ్జ్వలవర్ణము, ఘటనావైచిత్రియు తన చుట్టునున్న మ్లానతనుండి యుచ్ఛలితమై మనల నాహ్వానించును. సంగీతము కేవలము ధ్వని యొక్క యుత్తేజనము నాశ్రయించుకొని యాకాశతరళమగుటకు యత్నించుచుండును. తుదకు సౌందర్యబోధ మెంత వికాసముఁ జెందునో యంత, స్వాతంత్ర్యము గాక సుసంగతి - ఆఘాతము గాక యాకర్షణము, ఆధిపత్యము గాక సామంజస్యము - మన కానంద మొసగును. ఈ రూపమున సౌందర్యమును నలుదెసల నుండి వేఱుపరచి గ్రహించి యవబోధ మొనర్చుకొనుటకు యత్నింతము.

నియమము సర్వత్ర వ్యాపించియుండును. మనస్సు నెల్లయెడల నఖండముగ మేళన మొనర్చి దర్శించిననే నియమము

మనకు పట్టువడును. అప్పు డాకాశమున కెగిరినను, భూమిపైఁ బడినను, తామరతూఁడు నీటిపై తేలినను, లోహము నీటిలో మునిగినను, యీ సమస్తమునందును భారాకర్షణముయొక్క నియమమున నెచ్చటను విచ్ఛేదమును దర్శింపము.

జ్ఞానమును భ్రమవిరహితమొనర్చు నీ యుపాయము వలనే యానందమును విశుద్ధ మొనర్చుటయందును, దానికి ఖండమునుండి ముక్తి నొసఁగి, యఖండమున సంలగ్న మొనర్ప వలసి యున్నది. ఉన్న దున్నట్లుగ గ్రహించుట విజ్ఞానమునకు బాధా. హేతువై నయట్లు, ఉన్న దున్నట్లుగ దర్శించి ముగ్ధులమై యదియే సుందరమని పట్టుకొని యూగులాడుచో నానందమునకు విఘ్నము కలుగును. మన యనుభవము ననేకదిశలనుండి యన్నివిధములఁ బరిశీలించి గ్రహించి నప్పుడే దాని సత్యత స్థిర మగును. అట్లే మన యనుభూతిసైతము ప్రపంచమునం దెల్లయెడల మిళితమై నప్పుడే దాని నానంద మనఁజాలుదుము. త్రాగుఁబోతు మద్య పానమున నెంత సుఖమైన బడయనిమ్ము. ఎల్లయెడల నా సుఖమునకు విఘ్నమే ఘటిల్లును. అతని స్వీయసుఖ మితరులకు దుఃఖహేతువు. అతని నేటి సుఖము యతని రేపటి దుఃఖము. అతని ప్రకృతియం దొక యంశమునందలి సుఖము వేఱొక యంశమునందు దుఃఖము. ఈ సుఖమునందు సౌందర్యమునకు విఘాత మేర్పడును. ఆనందమునకు భంగపా టొదవును. ప్రకృతియందలి సమస్తసత్యములతో దీనికి సంగతి కుదురదు.

నానాద్వంద్వములనుండి సుఖదుఃఖములలో మానవుఁడు సౌందర్యమును ఆనందమును సత్యమున కన్నివైపులను చల్లుకొని దాని కొక యున్నతరూప మిచ్చి పరిచయ మేర్పరచుకొనుచున్నాఁడు. అతని యీ సర్వపరిచయ మెచ్చట సంచిత మగుచున్నది? జగద్వ్యాపారసంబంధమున మానవజ్ఞాన మనంతకాలమునుండి యజస్రప్రజానీకముద్వారా స్మృతిబద్ధమగుచు విజ్ఞానభాండారమును నింపివేయు చున్నది. అందువలననే, ఒకని దర్శనమును మరియొకని దర్శనముతోను, ఒక కాలమునందలి దర్శనమును వేఱొక కాలమునందలి దర్శనముతోను సరిపోల్చి గ్రహించుటకవకాశ మేర్పడుచున్నది. ఇట్లే జరుగనిచో విజ్ఞానవికాసమే దుర్లభ మయ్యెడిది.

ఈ రీతిగ మానవునికి సౌందర్యముతోనైన పరిచయము, ఆనందముతోనైన పరిచయము, దేశదేశములందును సర్వకాలములందును సాహిత్యమునందు సంచిత మగుచున్నది. సత్యముపై మానవహృదయమున కధికార మే మార్గమునుండి యెట్లు విస్తృత మగుచున్నది? సుఖజ్ఞాన మే రీతిగ నింద్రియపరితోషమునుండి క్రమముగ ప్రసారితమై, మానవుని మనోసర్వస్వమును, ధర్మబుద్ధిని, హృదయమును ఆక్రమించుకొనుచున్నది? క్షుద్రమును మహత్తుగా, దుఃఖమునుగూడ ప్రియముగా నెట్లొనర్చుచున్నది? మానవుఁడు నిత్యము దాని యడుగుజాడలను తనసాహిత్యమునందంకిత మొనర్చికొనుచున్నాఁడు. విశ్వసాహిత్యపాఠకులు వారి సాహిత్యమునందు సమస్తమానవహృదయమునుండి దేనిని వాం

షించుచున్నారో, తమ తమ హృదయములందు దేనిని పొందు చున్నారో, సత్య మే రీతిని మానవునియెడల మంగళరూపమును, ఆనందరూపమును ధరించుచున్నదో, దానిని సంధాన మొనర్చు కొని యనుభవించి కృతార్థు లగుదురు.

మానవుఁడు తా నెటేఁగిన దానినుండి కాక దేనియందు తా నానందము ననుభవించుచున్నాఁడో దానియందే పరిచయ మును పొందుచున్నాఁ డనునది మనస్సునం దుంచుకొనవలసిన విషయము. మానవుని పరిచయమే యాత్మైక్యజనకము. సత్యము కొఱకై యొకానొకఁడు నిర్యాసమును స్వీకరించుచున్నాఁ డని గమనించినప్పు డా వీరపురుషునియొక్క యానందపరిధి మన హృద యమునందు పరిస్ఫుటమై విలసిల్లును. ఆ యానంద మెంతటి స్థాన మాక్రమించినదో కాని యతఁ డా నిర్యాసక్లేశమును ననాయా సముగ తనలో నొక భాగమైనట్లుగ ననుభవించును. ఈ దుఃఖము ద్వారముననే యానందమునందలి మహత్త్వము ప్రమాణిత మగు చున్నది. ధనమునందే యానందము ననుభవించువా రా ధనము వ్యయ మగునను భయముతో నసత్యమును నవమానమును ననాయాసముగ స్వీకరింతురు. వారు దాసత్వమును నిల్పుకొను టలో, నన్యాయ మొనర్చుటలో వెనుకాడరు. మానవుఁ డెన్ని పరీక్షలయందైన నుత్తీర్ణుఁడు కావచ్చును. ఇతని కెంత విద్యయైన నుండవచ్చును, కాని యానందశక్తి పరిమితియం దీతని యథార్థ పరిచయమును పొందనగును. బుద్ధభగవానుని కెంతటి యానం దాధికార ముండెడిదో కాని, దానిముందు రాజ్యసుఖానంద

మాతని బంధించియుంచఁ జాలక పోయెను. దీనిని దర్శించినప్పుడు ప్రతిమానవుఁడును మనుష్యత్వసంబంధి యగు నానందపరిధియొక్క విపులత్వమును చూచి స్వీయమైన గుప్తధన మితరులయం దావిష్కారమగుచున్నట్లును, స్వీయమును, నిర్బాధకమునైన పరిచయము నన్యత్ర దర్శించుచున్నట్లును భావించును. ఈ మహాచ్చరిత్రమునందు ఆనందము ననుభవించుటలో మనము మనలనే స్వయముగ నావిష్కరించుకొందుము.

ఇట్లే మానవుఁడు తన యానందప్రకాశముద్వారా సాహిత్యమునందు కేవలము తనదైన నిత్యరూపమును, శ్రేష్ఠమైన రూపమును ప్రకాశ మొనర్చికొనుచున్నాఁడు.

సాహిత్యమునుండి చిన్నచిన్న ప్రమాణముల నేర్చి తెచ్చి సంక్షేపముగ విషయమును ఖండఖండములుగ నొనర్చుట అత్యంత సహజము. సాహిత్యమునం దెచ్చట నే యల్పాంశము స్థానమును పొందినదో దాని కంతకును సమాధాన మిచ్చు బాధ్యతను నాపై వేసినచో నా కది సామాన్యమైన భారము కాదు. కాని మానవుని సమస్తమైన వ్యవహారములందును శతానేకములు ఆత్మవిరోధము లుండును. జపానీయులు నిర్భీకమైన సాహసముతో పోరాడిరని చెప్పుటలో, జపాన్‌సైన్యమునందలి ప్రతివ్యక్తియొక్క సాహసమునుగూర్చి యుగ్గడించ నారంభించినచో పలుతావుల పొరపాటుగ తోచును - కాని సత్య మేమన ఆ సమస్తమైన వ్యక్తివిశేషమునకుఁ జెందిన భయమును తమలో నిముడ్చుకొని జపానీయులు సాహసముతో యుద్ధమునందు జయింపఁజాలి రనవల

యును. సాహిత్యమునందు మానవుఁ డమోఘముగ తన్ను తాను ప్రకాశ మొనర్చుకొనుచున్నాఁడు. అతఁడు క్రమముగ తన యానందమును ఖండమునుండి యఖండమువై పునకు ప్రసారమొన ర్చుచు వ్యక్త మొనర్చుకొనుచున్నాఁడు.

ఒక్క విషయమును మనము మనస్సునం దుంచుకొన వలయును. సాహిత్యము రెండువిధముల మన కానందమును సమ కూర్చుచున్నది. అది సత్యమును మనోహరమైన రూపమున మనకు ప్రదర్శించును. దానిని మనకు గోచరమగున ట్లొనర్చును. సత్యమును గోచరింపఁజేయుట అతికఠినమైన కార్యము. హిమా లయశిఖర మెన్ని వేలయడుగుల యెత్తు, దాని శిరస్సుపై నెంత హిమ మున్నది, దానియం దే భాగమున నే శ్రేణికిఁ జెందిన యుద్భిదములు జన్మించును, దీని నతిసూక్ష్మముగ విచారించి చెప్పి నను హిమాలయము మనకు గోచరించదు. ఎవఁడు కొన్నిమాట లలో నీ హిమాలయమును మనకు గోచరింపఁజేయగలడో వానిని మనము కవి యందుము. హిమాలయమువర కెందుకు ? ఒక జలాశయమును మన మనశ్చక్షువుముందు ప్రతిభాతమగు నట్లొ నర్చుచో మన కానందము కలుగును. మన మనేక కాసారములను చూచినాము. కాని, వానినే భాషలోనుండి చూచినచో నూతన ముగ చూచుట యగును. మనస్సు చక్షురింద్రియముతో దేనిని చూచునో, భాష యింద్రియస్వరూపమై దానినే చూపించఁగల్గి నచో దానియందు నూతనమైన యొక రస ముద్భవించును. ఇట్లు సాహిత్యము మనకు నూత్నమైన యొకానొక యింద్రియము

వలెనే జగత్తును మన కభినవస్వరూపమున ప్రదర్శించును. కేవలము నూతనమేకాదు. భాషయందొక వైశిష్ట్య మున్నది. అది మానవుని కాత్మీయమైన వస్తువు. అం దెంతయో మన మనోనిర్మితము. అందుచే బాహ్యమునందలి యే వస్తువునైనను అది మన కత్యంత సమీపమునకుఁ దెచ్చును. దానిని విశేషరూపమున మానవుని స్వీయవస్తువుగ మార్చును. భాష చిత్రించు చిత్రములు నిజమైన వని, మన యాదరమును పొందునని కాదు. భాష తనయం దొకా నొక మానవరసమును కలుపును. అందుచే నా చిత్రము మన హృదయమునం దొకానొక యాత్మీయతను పొందును. జగత్తును భాషద్వారమున మానవుని యంతరంగమునుండి పారఁద్రోలి చూచినచో నది మన కత్యంతసమీపమునకు వచ్చిపడును.

కేవల మంతేకాదు. భాషయం దే చిత్రము మన సమ్ముఖమునకు వచ్చినిల్చునో యది సమస్తసూక్ష్మాంశములను తీసుకొని రాదు. అది కేవల మెంతలో నొకవిశేషమైన సమగ్రతను పొందునో యంతగానే వచ్చును. అందుచే దానినొక యఖండరసమునందు దర్శింతుము. అనావశ్యకమైన బాహుళ్య మేదియు నా రసమును భంగింపఁజాలదు. ఆ సంపూర్ణరసమునుండి చూచిననే, యా చిత్రము మన యంతఃకరణమునం దింత ప్రముఖముగ గోచరమగును.

రామాయణమునందలి రాముఁడు కేవలము మహాత్ముఁడు గనుకనే మన కానంద మిచ్చుటలేదు. ఆయన మనకు సుగోచరుఁడను కారణముకూడ నిందున్నది. రాము నే కొంచెము

చూచినను ఒకానొక సమగ్రమైన రసములో నాయన మనకన్ను లకు కట్టినట్లగుపడును. సమస్తవిక్షేపములను తొలఁగించి రామాయణము కేవల మంతమాత్రము మన జ్ఞానములోనికిఁ దెచ్చినది. అందులకే యింత స్పష్టముగ నాయనను దర్శించుటయే మానవునికి విశేషమైన యానందము. స్పష్టముగ దర్శించుటయనిన ఒకానొక సమగ్రభావమున చూచుట, లేక యంతరాత్మను చూచుట వంటి దనవచ్చును.సాహిత్య మట్లే యొకానొక సామంజస్యసుషమ యందుసమస్తచిత్రముల నంకిత మొనర్చును గనుకనే మనము దాని యం దానందము ననుభవింతుము. ఈ సుషమయే సౌందర్యము.

సాహిత్యమునందు దర్శింపఁదగిన వేఱొక గొప్ప యంశ మున్నది. అది దానియొక్క యుపకరణవిభాగము. సాహిత్య రాజ్యమున నీ యుపకరణముల విలువ అనల్పమైనది. పలుతావులం దిందులకే రచనానైపుణ్యము సాహిత్యమునందు సమాదరము నందినది.

హృదయమునందలి భావమును వ్యక్త మొనర్చుటకుగాను మానవుఁ డెంత వ్యాకులపడునో యది యవర్ణ్యము. హృదయ ధర్మమే యట్టిది. అది స్వీయభావము నితరుల భావముగ నొనర్పఁజాలినచో బ్రతికిపోయినట్లే. కాని యీ కార్య మత్యంతకఠినము గనుక దానియందలి వ్యాకులతయు నత్యంతమధికమే. అందుచే నొకానొకఁ డొక విషయము నత్యంత చమత్కారమొనర్చి ప్రకాశ మొనర్చినప్పుడు మన కెంతో యానంద మొదవును. ప్రకాశమున కడ్డులేకుండుటయే మన కమూల్యమగు విష

యము. దీనియందు మన శక్తి వృద్ధిఁజెందును. ప్రకాశ మొనర్పఁ బడు విషయ మమూల్యమైనది గాకున్నను, యా ప్రకాశవ్యాపారమున నేదేని యసామాన్యత గోచరించు-చో మానవునికి దానియం దాదర మేర్పడును. లీలావశమునన్నైన ప్రకాశము సాహిత్యమునం దాదృతిని పొందలేదు. దానియందు మానవుఁడు కేవలము తన క్షమాబుద్ధిని వ్యక్త మొనర్చి యానందము నొసఁగునని కాదు. ఏదోయొక యుపలక్ష్యమును పురస్కరించుకొని, యొకానొక కఠినకార్యము నవలీలగ నిర్వహించుచుండుటను దర్శించినప్పుడు దానియందు మన కానంద మొదవును. ఒకఁడు తన శరీరము నతిలాఘవముగ నైపుణ్యముతో చలింపఁజేయుచుండఁటచు మనము దర్శించినప్పు డట్టి సామాన్యోపలక్ష్యముయొక్క గతిభంగిలోనే యా మానవుని ప్రాణవేగమును, ఉద్యమోత్సాహమును ప్రకాశమగును. అది మన యాంతరప్రాణమును చంచల మొనర్చి మనకు సుఖమును కలిగించును. సాహిత్యమునందు హృదయప్రకాశధర్మముయొక్క లక్ష్యహీనమైన నృత్యచాంచల్యము యథేష్టమైన స్థానమును పొందినది. స్వాస్థ్య శాంతిహీనమైన కర్మనైపుణ్యమునందును అది తన్ను తాను ప్రకాశింపఁజేసికొనును. సాహిత్యమునం దట్లే మానవుఁడు కేవలము తన భావప్రాచుర్యమును ప్రకాశ మొనర్చుననియే కాదు. అతఁడు తన ప్రకాశకశక్తియొక్క యుత్సాహమునుమాత్రమే వ్యక్త మొనర్చి యానందించుచుండును. కారణ మేమన ప్రకాశమే యానందము. ఇందుకే యుపనిషత్తు నిర్వచించుచున్నది. 'ఆనందరూప మమృతం

యద్విభాతి' - ఏది ప్రకాశించుచున్నదో అదియే యానందము. అదియే యాయన యానందరూపము, అమృతరూపము.

సాహిత్యమునందును మానవుఁ డెన్ని విచిత్రభావము లందు నియతముగ తన యానందరూపమును, అమృతరూపమును వ్యక్త మొనర్చుచున్నాఁడో యదియే మనకు దర్శనీయమైన విషయము.

సాహిత్యసృష్టి

ఒక యాధారమును మధ్యగా గ్రహించి, శర్కరాఖండ ములు దానిచుట్టును ప్రోగుపడునట్లు మన మనస్సునందుకూడ నొక సూత్రము నవలంబన మొనర్చుకొనఁజాలినచో విచ్ఛిన్నము లై యున్న యనేకభావములు దానిచుట్టును జేరి యొక యాకృతి ధారణ జేయు యత్న మొనర్చును. అస్ఫుటతనుండి పరిస్ఫుటత కొఱకును, విచ్ఛిన్నతనుండి సంశ్లిష్టతకొఱకును మన మనస్సునం దొకయత్నము నిరంతరము నెలకొనియున్న ట్లనిపించును. స్వప్న మునందును చూడగలము, ఒకానొక సూచన నించుక పొంది నంతనే, నలువైపులనుండి యెన్నెన్ని భావము లాకృతిధారణ మొనర్చుచుండును! అవ్యక్త భావనాసమూహము మూర్తిలాభ మును పొందు నవకాశనిరీక్షణలో నిద్రయందును, జాగృతియం దును మనస్సునందు ఆశవలె చుట్టుకొని తిరుగుచున్నది. పగటివేళ మనకు కర్మసమయము. అప్పుడు బుద్ధియొక్క కఠోరమైన రక్షణ. అది మన కార్యాలయమునందు వ్యర్థముగా గుంపును జేర్చి యే విధమునను కర్మను నష్ట మొనర్చుట కిష్టపడదు. దాని శాసనమున మన భావనలు కేవలము కర్మసూత్రము నవలంబించి యత్యంతము సుసంగతముగ తమ్ముతాము ప్రకాశ మొనర్చుకొనితీరును. అవసర సమయమున మెదలక కూర్చుండినను, అప్పుడుసైత మా వ్యాపా రము నడచుచునే యున్నది. ఒకానొక పుష్పగంధస్పర్శ ననుభ వించినంతనే యెన్ని దినముల స్మృతి నలుదెసలందును చూచు

చుండగనే మూఁగి యెగయుచున్నది! ఒక్కమాట పైకి వచ్చి నదో లేదో వెంటనే దాని నాశ్రయించుకొని యెన్నెన్ని విధము లుగ నెన్నెన్ని మాటలు రూపధారణ మొనర్చుకొని నడచునో వానికి వివరణమే లేదు. ఇఁక నేమియులేదు. ఏదో యొకటి చేసి యేదో కావలయు నని ప్రయత్నము. భావరాజ్యమునం దీ ప్రయత్నమునకు విరామముండదు.

ఈ యేదో కావలయు నని యొనర్చు యత్నము సఫల మైన తదుపరి యొకస్థలము నంటిపెట్టుకొని నిత్యలాభమునకైన ప్రయత్నభాగము. పనసచెట్టునకు యుక్తకాలమునం దనేకము లైన పిందెలు పడినవి. చిన్నకొమ్మల నంటిపెట్టుకొనియున్నవియు, నితాంతము దుర్బలమైన వృంతములు కలిగినవియు నైన పిందెలు తమ జీవితలీల నారంభించికూడ నవ్యక్తమునం దంతర్ధానమైనవి.

మన భావనాసమూహవిషయమునందును యిదియే వర్తిం చును. ఏది యేదో విధమున నిల్లే యొకసూత్రమును పొందినదో, యేది స్థాయీభావమును పొందినదో దాని పరిమాణము వృద్ధిఁ జెందును. దానియందలి పొర లన్నియు యుక్తరీతిని సుసజ్జితమై నిండిపోవుచుండును, దాని పరిణామము సార్థక మగును. ఏది కేవల మించుక యాలంబనముమాత్రము పొందినదో యది యత్యంతము వంకరటింకరగ అసంయతమై యూడిపడిపోవుటలో విలంబనము జరుగదు.

కొన్ని చెట్లున్నవి. అవి నామమాత్రములుగనే విశీర్ణమై పోవును. ఫలోదయ మగువరకు బ్రతుకనే బ్రతుకవు. అట్లే

కొన్ని మనస్సులందును భావము లుదయించును, అస్తమించును. కాని యాకృతిధారణ మొనర్చుటకు పూర్ణావకాశమును పొందవు. ఐతే భావుకుని చిత్తమునందు భావములు పటిష్ఠములై నిలువఁ గల్గిన రస మున్నది, అట్టి తేజ మున్నది, అవశ్యము వానియందు పెక్కులు విశీర్ణములై పోవు ననుట యథార్థము, కాని యందు కొన్ని ఫలించనూ ఫలించును.

చెట్టునందు ఫలించు ఫలములయందు దర్బారు జరుగును. కొమ్మల నంటుకొని కూర్చుండినమాత్రమున మనకు సరిపోదు - మనము పండి, రసముతో నిండి, రంగుతో మెఱసి, సుగంధమున మత్తిలి, టెంక ముదిరి, చెట్టునుండి విడివడి బయటపడెదము. అందును సరియైన స్థానమునందు పడమేని మనకు సార్థకత లేదు. భావుకుని మనస్సునందలి భావనలు భావమై నిల్చుచో వాని యందు నిదే దర్బారు - ఏదో పుణ్యావశమున ఆకృతిగొన్నాము. ఇప్పుడిఁక విశ్వమానవమనోభూమియందు నవజన్మ మెత్తి చిర జీవనలీలకొఱకై బయటపడెదము. తొలుత రూప మెత్తు సుయో గము, తదుపరి ఫలించు సుయోగము, తరువాత బాహిరిలి యర్థస్థానమును పొందు సుయోగము,- ఈ మూడు యోగము లును సిద్ధించిన వెనుక మానవుని మనోభావమునకు కృతార్థత వొడమును. భావసమూహము సజీవవస్తువువలె నా కృతార్థతను మానవుని స్మృతిపథమునకుఁ దెచ్చును. స్వీయభావముల భార మును దించుకొనుటకుగ నొక మనస్సు వేఱొక మనస్సు నన్వే షించుచున్నది. ఇందులకై స్త్రీలు నదీతీరములందు కూడెదరు,

మిత్రుని సమీపమునకు మిత్రుఁ డేగును, లేఖలను పరస్పరము పంపుకొనుచుందురు; ఇందులకే సభాసమ్మేళనములు, తర్క-వితర్కములు, వ్రాఁతకోఁతలు, వాదప్రతివాదములు - ఇంత యేల ఇందులకే దెబ్బలాటలు, అస్త్రాఘాతములలో నిఁక మిగిలిపోవున దేదియు లేదు. మానవుని మనస్సునందలి భావసమూహము సఫలత నొందుటకై లోపల లోపల మానవుని కెంత జాగృతి నొసఁగు ననిన, నతని నొంటరిగ నుండనీయదు. దీని తాడనము ననే పృథ్వి నాక్రమించుకొని మానవుఁడు సశబ్దముగ నిశ్శబ్దముగ నెన్ని ప్రగల్భములు పలుకుచున్నాఁడో వాని కంతమే లేదు. ఆ ప్రగల్భము లన్నియు వార్తాపత్రికలలో, కథలలో, గాథలలో, లేఖలలో, మూర్తులలో, చిత్రములలో, గద్యములలో, పద్యములో పనులలో, పాటలలో, నెంత విచిత్రమైన రీతులలో నెన్ని యాకృతులలో, ఎన్ని యెన్ని సుసంగతాసంగతోద్యోగములలో మానవప్రపంచమునందు ప్రోవులై మొరసికొనిపోవుచున్నవో మనోదృష్టిని వీక్షించుచో నిశ్చేష్టులము కావలసివచ్చును.

ఒక మనస్సునందలి భావమును వేఱొక మనస్సునందు సార్థకత యొనర్చుటకు చేయు నీ యత్నము మానవసమాజము నంటిపెట్టుకొని వచ్చుచున్నది. ఈ ప్రయత్నమువశమున మన భావములు స్వాభావికముగ కేవలము భావుకుని కొక్కనికే స్వత్వములు కావనియు గ్రహింపఁదగియున్నది. ఇవి యన్నియు తరచు మన కపరిజ్ఞాతముగనే ఘటించుచుండును. మన మొక మిత్రునితో సంభాషించుచుండునప్పుడా మాట లా మిత్రుని

యాకృతియందు కొంచెమో గొప్పయో తమ్ముతాము నిర్మించు కొను నను విషయము విచారించిచూచిన నెల్లరు నంగీకరింతు రను కొందును. మన మొక మిత్రుని కే పద్ధతిలో లేఖను వ్రాయుదుమో సరిగ నదే పద్ధతిలో వేఱొక మిత్రునికి వ్రాయఁజాలము. అధికమైన మైత్రిగల మిత్రునియం దధికముగ సంపూర్ణ ప్రయోజనమును పొందుటకుచేయు గూఢక్రియలో విశేషముగ మన మనఃప్రకృతితో కొంతపరిమాణములో మనభావము పరస్పరతను గుర్తించును. వస్తుతః మన సంభాషణ శ్రోతను, వక్తను, యిరువురను పురస్కరించుకొనియే నడచుచుండును.

అందువలన రచయిత సాహిత్యరచన నెవని సమక్షమున నిల్పుచున్నాఁడో మనస్సునం దజ్ఞాతసారముగగూడ నతని ప్రకృతితో తన రచనను మేళగించి తీసికొనును. దాసురాయని పాంచాలి, దాశరథి పాంచాలితో పూర్తిగ సరిపోలదు. ఏసమాజమా పాంచాలి నాకర్ణించుచున్నదో ఆ సమాజమును దృష్టియం దిడుకొని యది నిర్వహింపఁబడినది. అందువలన నా పాంచాలి యందు దాశరథియొక్కని మనోవిషయమును మనము పొందఁజాలము. దీనియందు ఒకానొక విశేషకాలమునందలి విశేషజన మండలి యనురాగ విరాగములు, శ్రద్ధావిశ్వాసములు, అభిరుచులు తమంతతామై ప్రకాశము నందును.

ఈ రీతిగ రచయితలు కొందఱు మిత్రులకును, కొందఱు తమ సమాజమునకును, కొందఱు సర్వకాలసంబంధులైన మానవులకును తమ రచనలను వినిపింపఁగోరెరి. వారంద ఱ ట్లే కొం

చెమో గొప్పయో అందు కృతకృత్యులై రి. సాహిత్యము కేవలము రచయితకు చెందినదిమాత్రమే కాదు. ఎవరికొఱకిది రచియింపఁబడినదో వారి పరిచయమునుకూడ పొందును.

భౌతికజగత్తునందు తగినవస్తువును తగినచోట తీర్చిదిద్దినచో నలుదెసల నానుకూల్య మేర్పడి, యది స్థాయిత్వమును జెందును. సాహిత్యమునందుకూడ నిట్లే. స్థాయిత్వముగల వస్తువెన్నడును స్వీయపరిచయమునుమాత్రమే యీయదు. అది తన పరిసరముల పరిచయమునుగూడ నిచ్చును. కారణమేమన నదిస్వీయ గుణముచేతనేగాక పరిసరముల ప్రభావముచేఁగూడ భాసిల్లును.

ఎన్ని నూత్న వర్షామేఘములు, బలాకాశ్రేణులు, తప్త ధరణిపై వారిసేచనముయొక్క సుగంధములు, ఎన్ని పర్వతారణ్యములపై నుండి, గిరినిర్ఝరములపై నుండి, నగరములపై నుండి, గ్రామసీమలపై నుండి గమ్భీరమైన యాషాఢ మేఘపుంజముల స్నిగ్ధసంచారము - కవి మనస్సునం దెంతకాలమునుండి, ఎన్ని భావచ్ఛాయలు, సౌందర్యపు పులకలు, వేదనయొక్క యాభాసములు వదలి చనినవి! ఎవ్వరు వీనిని మనస్సునందు నిలుపక పోవచ్చును. జగత్తు రాత్రిందివములు మన మనస్సును స్పృశించి చనును. ఆ స్పర్శయందు మనోయంత్రముపై కొంచెమో గొప్పయో ధ్వని స్పందన జరుగుచునే యున్నది.

ఒకదినమున కాళిదాసుని మనస్సునం దదియే జరిగినది. బహుకాలమునందలి బహుతరమైన ధ్వను లొకసూత్రము నవలంబిన మొనర్చుకొన్నంతమాత్రమున నొకటిపై నొకటిగ మూఁగి

సుస్పష్టమై యెగసి యెంత సుందరమైన సస్యమును ఫలింపఁజేసినవి! అనేకకాలములందలి యనేకభావచిత్రములు కాళిదాసు మనస్సునం దీ శుభముహూర్తముకొఱకై ప్రత్యాశించి సంచరించినవో, నే డవి స్తబకస్తబకములుగ ఘనీభవించి మించినవి. నే డవి యొకదానితో నొకటి, సమస్తముతో ప్రతియొక్కటి సంధానితమై రక్షింపఁబడినవి.

సతీ లక్ష్మి యనిన హిందువుల మనోవీధులం దే యున్నతమైన భావనజాగరితమై విలసిల్లునో యది యెల్ల రెఱిఁగిన విషయమే. ఒకానొకస్త్రీని దర్శించినప్పుడు, మన మనస్సునందు మూర్తీభవించిన సతీత్వము గోచరించును. గృహస్థుల యిండ్లయందు, దైనికవ్యాపారములందు ఆ కల్యాణమయియైన దివ్యమూర్తిని మన మనుక్షణము దర్శింపఁజాలుదుము. ఆ దర్శనసంబంధమైన స్మృతి యిఁక మన మనస్సులందు స్పష్టముగ భాసించుచుండును.

కాళిదాసుని కుమారసంభవమునందు, పతివ్రతాసంబంధముగ నే భావములు సర్వత్ర వ్యాప్తములై యున్నవో యవి యన్నియు నొక్కమూర్తిగ దృఢమై స్థిరపడినవి. ఇంటింటను నిష్ఠావతులైన స్త్రీలయొక్క యే సమస్తమైన కఠోర తపస్సు గృహకార్యావరణమునుండి యాభాసముగ కన్నులఁబడునో యదియే మందాకినీధారాధౌతదేవదారువనచ్ఛాయలయందు హిమాచలశిలాతలమునందు, భవానీదేవియొక్క తపస్యాచిత్రమునందు శాశ్వతౌజ్జ్వల్యమును వెలయించినది.

విద్యాపతి గీతికావ్యమునందు రచించినాడు—
'భరా బాదర మాహభాదర
శూన్యమందిర మోర్.'

మనస్సునం దెన్ని యోదినముల యవ్యక్త భావముల సమష్టి నాశ్రయించుకొనియే యిదియు వికసించినది. సజలమేఘముల యందు భాద్రపదమాసమున శూన్యగృహమునందలి వేదన యెం దఱు మానవుల మనస్సులందు నిర్వ్యాఖ్యగ నెంతకాలము సంచరించి సంచరించి వెనుదిరిగినది! తగిన ఛందమునందు తగినభాషా సౌందర్యము బయలువెడలినవెంటనే యెల్లరసంబంధమైన చిర కాలమునాటి వేదన మూర్తీభవించి స్థిరత్వమును దాల్చినది.

బాష్పము వాయువునందు తేలుచు సంచరించుచున్నది. కాని పుష్పదళముయొక్క శీతలస్పర్శను పొందినంతమాత్రమున ప్రోగై శిశిరమై కనుపట్టును. ఆకాశమునందు బాష్పము [ఆవిరి] తేలిపోయినది, కనఁబడుట లేదు. పర్వతదేహముపై వచ్చి తాకి నంతనే మేఘము ప్రోఁగువడి, వర్షావేగమున నదీనిర్ఝరములను ప్రవహింపఁజేసెను. అట్లే గీతి కవితయందలి యొక్కొక భావము ప్రోఁగువడి ముత్యమువలె చెదరి చెదరి పోవును. గొప్పగొప్ప కావ్యములందు భావసంచయము జలప్రపాతమువలె దుముకుచు పడిపోవుచుండును. కాని విషయ మేమన బాష్పమువలె నవ్యక్త మైన భావములు కవికల్పనయం దెట్టి స్పర్శ ననువించు ననిన చూచు చుండగనే దానిని పరివేష్టించి విచిత్రమైన సుందరమూర్తిని రచించుచు ప్రత్యక్షమై గోచరించును.

వర్ష ఋతువువలె మానవసమాజమునం దొక్కొక్క సమయమున వాయువునందు భావబాష్పము ప్రచురరూపమున విచరణ మొనర్చుచుండును. చైతన్యుని యనంతరము వంగదేశమున నట్టి స్థితి యొదవినది. అప్పుడు సమస్తాకాశమును ప్రేమరసమున నార్ద్రమైపోయెను. అందుచేతనే దేశమునం దెచ్చట నెంతమంది కవు లుండిరో వారందఱును రసబాష్పమును ఘనీభవింపజేసి, యెంత యపూర్వమైన భాషను నూత్న ఛందమున నెంత ప్రచురముగనో దిశదిశయందును వర్షణమొనర్చి యుండిరి.

ఫ్రెంచి విప్లవసమయమునందును నిట్లే మానవప్రేమసంబంధమైన భావతరంగములు మిన్నుల కెగసినవి. సర్వకవుల మనస్సులయం దదియే యాఘాతమై యొక్కచో కరుణగ, వేఱొకచో విద్రోహస్వరముగ తన్ను దాను నానామూర్తులయం దజస్రభావమున ప్రకాశ మొనర్చుకొనియుండెను. విషయ మేమన, మానవమనస్సు సకలమైన యవ్యక్తభావములను నిరంతరము నుచ్ఛ్వసిత మొనర్చి యొసఁగుచున్నది. అది యనవరతము క్షణిక వేదనలో, క్షణికభావనలో, క్షణికమైన మాటలో విశ్వమానవుని సువిశాలహృదయాకాశము నాచ్ఛన్న మొనర్చి చుట్టుకొని తిరుగుచున్నది. ఒక్కొక్క కవి కల్పన యొక్కొక్క యాకర్షణకు కేంద్రమై వారియం దొక్కొక్క సమూహమును కల్పనాసూత్రమున నొక్కటిగ నొనర్చి మానవుని సమ్ముఖమున సుస్పష్ట మొనర్చును. దానియందే మన కానంద మొదవును. ఆనంద మేల జనించుచున్నది? స్వస్వరూపదర్శనమునకై న యనేకయత్న

ములు సమస్తమానవసమాజములందును పనిచేయుచున్నవి. ఇందుకే యెచ్చట నొక సమైక్యమునందు స్వీయమైన వికాసమును దర్శించునో, అచ్చటనే దాని యీ నియతమైన యత్నము సార్థకమై యతని కానందము నొడఁగూర్చుచుండును. కేవలమిట్టిది సాహిత్యమునందే కాదు, దర్శనేతిహాసములందు నిట్లే. దర్శనశాస్త్రమునందలి సమస్తమైన ప్రశ్నలును, సమస్తయోజనలును, అవ్యక్తభావమున సర్వమానవుల మనస్సులందును వ్యాప్తములై యున్నవి. దార్శనికుని ప్రతిభ వానిలో నేదో యొక సమూహమున కేదే నొక సమన్వయము నొసఁగినంత మాత్రమున దాని కొక రూప మేర్పడి యొక మీమాంస మనకు వ్యక్తమైపోవును. మనము స్వీయమానసమునందలి యోజనయందొకానొక మూర్తిని దర్శింతుము. ఇతిహాసము లోకులయందాముఖమున నా ముఖమున జనశ్రుతిరూపమున వ్యాపించియుండును. ఐతిహాసికుని ప్రతిభ వాని నొక సూత్రమున నలుదెసల బంధించివేసినమాత్రమున నింతకాలము నవ్యక్తముగ నిలిచిపోయిన యితిహాసముయొక్క వ్యక్తమూర్తి మనకు ప్రత్యక్షమై పట్టుపడును.

కవి కల్పనయందు మానవహృదయము ఘనీభూతమై తన యనంతవైచిత్ర్యము నపురూపముగ ప్రకాశింపఁజేయును. ఈ వికసితసౌందర్యమును సాహిత్యసమాలోచకుఁడు విశేషించి దర్శింపవలసియుండును. కాళిదాసుని యుపమ సర్వశ్రేష్ఠము, లేక భాష సరసమైనది, లేక యభిజ్ఞానశాకుంతలమునందు చతుర్థాంక

మున కరుణరసము ప్రచురముగ నున్నది, అను నిట్టి యాలోచ
నమే యభీష్టము కాదు. కాని ఆయన సమస్త కావ్యములందును
మానవహృదయమునందలి యొకానొక విశేషరూపము స్థగితమై
యున్నది. ఆయన కల్పన యొక విశేషమైన కేంద్రస్వరూప
మగుచు నాకర్షణవికర్షణ గ్రహణవర్జనముల నియమానుసారము
మానవుని మనోజగత్తునందలి యవ్యక్తము నొక విశేషసౌందర్య
మున వ్యక్త మొనర్చును. ఇదియే సమాలోచకుఁడు విచారించ
వలసినది. కాళిదాసు జగత్తునందు జన్మించి, చూచినాఁడు,
భావించినాఁడు, సహించినాఁడు, కల్పనను గావించినాఁడు. ఆయన
యీ భావనామయ వేదనామయ కల్పనామయ జీవితము మాన
వుని యనంతరూపములం దొక విశేషరూపమునే తన వాణిలో
మనకు వ్యక్త మొనర్చినాఁడు. మనలో ప్రతి యొక్కరము నొక
మహాకవియై యుందుమేని మన మన హృదయముల నెట్లు వ్యక్త
మొనర్చి మూర్తిమంతముగ నిల్పుకొనఁగల్గెడివారమో! మన
యం దొక యపూర్వత కనఁబడెడిది. ఇట్టి యపూర్వవైచిత్రియే
యనంతమును ఎక్కైకముగ ప్రకాశింపఁజేసెడిది. కాని మనయం
దట్టి ప్రతిభ లేదు. మనము విరిచి విరిచి మాట్లాడుదుము. మనము
మనలనే సరిగ నెఱుఁగము. ఏది సత్య మని మనము ప్రచార
మొనర్తుమో యది యసలు మన ప్రకృతిగతసత్యమే కాదేమో!
అది పలువురి మనస్సుల కభ్యస్తమైన యావృత్తియే నేమో!
నేను నా సమస్తజీవితమునుండి యేమి దర్శించినాను, ఏమి తెలిసి
కొన్నాను, ఏమి పొందినాను? దానిని సమగ్రముగ సుస్పష్టముగ

ప్రదర్శించనే చాలను. కవులైనను చూపఁగల రనుటకూడ చెల్లనిది. వారి వాణియు సంపూర్ణముగ స్పష్టము కాదు, సుందరము కాదు. వారి యత్నము వారి ప్రకృతియందలి గూఢాభిప్రాయముల నన్నింటిని సర్వవేళలందును సార్థక మొనర్పదు. కాని వారి కగోచరముగ వారి యత్నమున కతీతప్రదేశమునం దుండి విశ్వవ్యాప్తియైన యొక నిగూఢచేష్టయొక్క ప్రేరణచే సమస్తమైన యాటంకముల అస్పష్టతలలోనుండి యొకానొక మానసరూపమును 'పట్టుకొందును, పట్టుకొందును' అని భావింతుము. పట్టుకొనఁబోవుచో నిఁక నది యందదు. ఒకప్పు డల్పముగ ఒకప్పు డధికముగ నది ప్రకాశ మగుచుండును. ఏ గూఢదర్శియైన భావుకుఁడు కవి కావ్యమునందుండి యీ సమగ్రరూపమును దర్శించునో యతఁడే యథార్థమైన సాహిత్యవిమర్శకుఁడు.

ఇట్లనుటయందు నా తాత్పర్య మేమన, మన భావసృష్టి యొక నిరర్థకమైన కల్పనావ్యాపారము కాదు, యిది వస్తుసృష్టి వలెనే యొక యమోఘనియమాధీనమైన విషయమని తెలియఁజేయుట. స్వీయప్రకాశమునందలి యాకాంక్ష బహిర్జగత్తునందు సమస్తాణుపరమాణువులయందును తిలకించుచున్నాము. ఆ యొకే యావేగము మన మనోవృత్తియం దప్రతిహతముగ పనిచేయుచున్నది. అందువలన నే నేత్రములతో మనము పర్వతకాననదీ పదమరుత్సముద్రములను చూచెదమో సాహిత్యమునుగూడ నవియే నేత్రములతో చూడవలయును. ఇది నీదియు నాదియు కాదు. ఇది నిఖిలసృష్టియందలి యొకానొక యంశము.

ఈ దర్శనమునందు సాహిత్యమునందలి మంచిచెడ్డలను మాత్రము విచారించి తృప్తిఁజెంది యూరకుండ లేము. దీనితో పాటు దానియందలి యొకానొక వికాసప్రణాళికను, కార్య కారణసంబంధమును దర్శించుటకైన మనఃప్రవృత్తి జనించును. నా యీ మాట నొక దృష్టాంతముచే స్పష్టీకరింపయత్నింతును.

గ్రామ్యసాహిత్య మను పేరుగల నా వ్యాసమునందు వివరించియున్నాను. దేశమునందలి సర్వసామాన్యజనులలో ప్రథమమున కొన్నిభావములు చిన్నచిన్న కావ్యరూపములు దాల్చి సమూహాసమూహాముగ తిరుగుచుండును. ఒకానొక మహాకవి యా క్షుద్రకావ్యముల నొక పెద్ద కావ్యసూత్రమున నేక మొనర్చి యొక పెద్ద సమష్టిని తయారుచేయును. ఏ పురాణమునందును కానరాని శివపార్వతుల గాథ, రామాయణమున మూలము నందు లేని సీతారాములను గూర్చిన యెన్నో గాథలు, గ్రామములయందలి గాయకుల ముఖమునను కథకుల ముఖమునను పల్లెలయందలి యంగణములందు భ్రష్టమైన ఛందములలో గ్రామ్యభాషావాహానమునం దెంత కాలమునుండి యూతేగుచు వచ్చుచున్నవి!

ఈ స్థితిలో నే రాజాస్థానమునందలి కవియో కుటీరప్రాంగణమునందుఁ గాక, ఏదే నొక విశిష్టమైన సభయందు గాన మొనర్చుట కాహూతుఁడై నప్పుడు, ఆ గ్రామ్యకథల నాహరించి యూర్జితమైన ఛందమునందు, గంభీరమైన భాషలో, గొప్పగ చిత్రించి నిలిపినాఁడు. పురాతనమును నూతన మొనర్చి, విచ్ఛి

న్నము నేక మొనర్చి చూపిననే సమస్త దేశము తన హృదయము నందు స్పష్టముగను ప్రశస్తముగను దర్శించి యానందోపలబ్ధి నొందును. ఈ కృషియందు కవి స్వీయజీవితపథమునందు మఱి యొక పర్వము నధిగమించి పోవును. ముకుందరాయని చండియు, ఘనరాముని ధర్మమంగళమును నీ శ్రేణికిఁ జెందిన కావ్యములు. అది వంగదేశమునందలి యల్పాల్పమైన పల్లీసాహిత్యమును బృహ త్సాహిత్యమునందు లగింపఁజేయు కృషి, ప్రయాసము. ఇట్లు గావించి యొక్క గొప్ప తావునందు తన ప్రాణవస్తువును మేళ గించి పల్లీసాహిత్యఫలమును పట్టుకొనఁ గల్గినను పుష్పమునందలి ఱేకులవలె నది రాలి పడిపోవును.

పంచతంత్రము, కథాసరిత్సాగరము, అరేబియన్ నైట్స్, ఆర్థర్ కథలు, స్కాండినేవియా యందలి సాగా సాహిత్యము,- ఇట్లే జనించినవి. వానియందు లోకుల ముఖవిక్షిప్తములైన కథల నొక్కచో బృహదాకారమున బంధించు యత్న మొనర్పఁ బడినది.

ఈ రూపముగ వ్యాప్తిఁగాంచిన భావము లేకమైపోవు యత్నము మానవసాహిత్యమునందు కొన్ని తావులం దత్యంతా శ్చర్యకరమైన వికాసమును పొందినది. భారతదేశమున రామా యణమహాభారతములు, గ్రీసుదేశమున హోమర్ మహాకవి కావ్యములు నిట్టివి.

ఇలియడ్, ఒడిస్సీ లయందు నానారూపములైన ఖండ గాథలు క్రమక్రమముగ ఒకే బృహత్కథగా పెనవేసుకొనిపోయి

నవి. ఇట్టి దించుమించు సర్వత్ర జరుగుచునే వచ్చినది. లిఖితగ్రంథములు గాని ముద్రితగ్రంథములు గాని వ్యవహారమునందు లేని కాలమునందు గాయకులు, చారణులు కావ్యగానమును వినిపించుచు తిరిగెడువారు. ఆ కాలమున నొకే కావ్య మనేకసందర్భముల, అనేకుల హస్తములం దనేకరూపములు ధరించి వెలుఁగొందుచుండెడిది. ఇం దాశ్చర్యపడవలసిన దేమియు లేదు. కాని యే బిగింపులో నీ కావ్యములు నిల్చియుండుటకు స్థానమును పొందినవో, అది యొక మహాకవియొక్క రచన యనుట నిస్సంశయము. కారణ మేమన ఈ బిగింపు ననుసరించి నూత్నవినూత్నముగ ననుసంధింపఁబడినవి మైక్యతాక్షేత్రమునుండి భ్రష్టములు కాలేదు.

మిథిలయందలి విద్యాపతి గాన మే రీతిని వంగపదావళిగా పరివర్తన చెందెనో చూచినయెడల తెలియఁగలదు. వంగదేశమునందు ప్రచలితమైన విద్యాపతి పదావళి విద్యాపతిసంబంధమైన దని చెప్పుట పొసఁగనిది. విద్యాపతిసంబంధమైన దేమియు నించుమించు చాలని యధికాంశపదములందు లేనేలేదు. క్రమముగ వంగ గాయకులు శ్రోతలును జేరి దానియందలి భాషను, అర్థమును, రసమును సైతము పరివర్తన మొనరించి, దాని నొక క్రొత్తవస్తువుగ నొనరించి నిలిపినారు.

గ్రియర్సన్ ప్రకటించిన విద్యాపతి పదావళితో వంగ పదావళిని పోల్చి చూచిన నే రెండుమూడు పదములో దానితో సరిపోలును. ఎక్కువభాగమునకు మూలముతో సంబంధమే లే

దనవచ్చును. ఐనను అనేక కాలములం దనేకులద్వారా పరివర్తితము లయ్యు నా పదము లసంబద్ధప్రలాపములై పోలేదు. ఒకానొక మూలస్వరము వానియందు నిలిచిపోయి, సమస్తపరివర్తనలను తనదిగ నొనర్చుకొని గ్రహించుటకై నిరంతరము జాగరితమై కూర్చున్నది. ఆ స్వరముయొక్క శక్తిచేతనే యీ పదములను విద్యాపతిపదావళి యనఁగలుగు చున్నాము. కాని యాదినుండి యంత్యమువరకు పరివర్తనఁ జెందియుండుటవలన వీనిని వంగ సాహిత్య మనుటకు వెనుదీయవలసిన కారణము కనుపించదు.

దీనినుండి తెలియవచ్చున దేమన ప్రథమమున నానాముఖములనుండి, ప్రచలితములైన ఖండగానము లొక కావ్యమునందు నిబద్ధములై ఆ కావ్యము తిరిగి బహుకాలమునుండి సర్వసామాన్యుల సమక్షమున గాన మొనర్పఁబడుచుండు నప్పుడు, దానిపై తిరిగి నానాదిశలనుండి నానాకాలముల హస్తక్షేప మగును. ఆ కావ్యము దేశమునందలి మూలమూలలనుండి దాని పుష్టి నది సంగ్రహణ మొనర్చుకొనును. ఇట్లది క్రమశః సమస్త దేశమునకుఁ జెందిన వస్తువై యొప్పును. దానియం దిఁక సమస్త దేశమునకు సంబంధించిన యంతఃకరణముయొక్క యితిహాసము, తత్త్వజ్ఞానము, ధర్మబోధము, కర్మనీతి, తనంత తానై వచ్చి మిళిత మగును. ప్రారంభమునందు దీనికి పునాదిని వేసిన మహాకవియందలి యాశ్చర్యకరమైన క్షమతాబలముననే యిది సంభవము కాఁగలదు. ఆయన యిట్టి స్థలమున నిట్టి రీతిగా తొలుత విస్తరింపఁజేసినాఁడు. ఆయన పంథా ప్రశస్తమైనది. ఎంతో కాలముగ

సమస్త దేశమును తన స్వకార్యమునందు పరిశ్రమించునట్లు చేసిన దా శక్తి. బహుకాలాగతమగుటచే అనేకుల హస్తములు దీని మీఁద పడినను దీనియం దెచ్చటను వికృతి యొదవనే లే దని చెప్పఁ జాలను. కాని మూలఘటనమునందలి మాహాత్మ్యమునం దది యంతయు పరాభూతమై నిలిచిపోయినది.

మన రామాయణమహాభారతములు, అందును విశేషించి మహాభారత మిందులకు దృష్టాంతస్థానము.

ఈ రీతిగ, కాలక్రమమున నొక సమగ్రజాతి యే కావ్యమును, ఒకానొక కవియొక్క కవిత్వఁపు పునాది నాశ్రయించుకొని ఆవిష్కరించినదో దానినే యథార్థమైన మహాకావ్య మన వచ్చును.

దానిని నేను గంగ, బ్రహ్మపుత్ర మొదలైన నదులతో పోల్చెదను. ప్రథమమున పర్వతములయందలి నిభృతగుహాలనుండి నానాప్రవాహము లొక్కచో సమావేశమై గొప్ప నదిగా పరిణమించును. తదుపరి అది మార్గమునందు ప్రవహించిపోవు నప్పుడు నానా దేశములనుండి యనేకములైన యుపనదులు దానియందుఁ జేరి లీనమైపోవును.

కాని భారతవర్షమునందలి గంగానది, ఈజిప్టునందలి నైలునది, చైనాయందలి యాంగ్ సికియాంగ్ వంటి మహానదులు జగత్తునందు చాల తక్కువగనే యున్నవి. ఈ నదులు మాతృమూర్తులవలె ఒక గొప్పదేశమునందలి యొక ప్రాంతమునుండి వేఱొక ప్రాంతమును పాలించుచు నరుగుచున్నవి. వీనియం

దొక్కొక్కటి యొక్కొక్క ప్రాచీనసభ్యతకు స్తన్యదాయిని యైన ధాత్రివంటిది.

మహాకావ్యములు సైతము మట్టే మనకు తెలిసినంతలో నాలు గున్నవి. అవి, రామాయణము, మహాభారతము, ఇలియడ్, ఒడిస్సీ. అలంకారశాస్త్రముయొక్క కృత్రిమనియమముల బలముననే భారవి, మాఘము; మిల్టన్‌యొక్క పారడైజ్ లాస్ట్; భట్లేయార్‌యొక్క హారియాడ్ లను మహాకావ్యముల శ్రేణిలో బలపూర్వకముగ కూర్చుండఁబెట్టుచుందురు. ఇఁక ఈ నాటి ముద్రణయంత్రాధికారమున మహాకావ్య ముద్భవించు సంభావన కూడ లుప్తమైపోయినది.

రామాయణము విరచితము కాకపూర్వమే రామచరిత్ర సంబంధముగ ప్రచలితమైయున్న పురాణకథ లాదిమమానవుల యంతరంగములం దవ్యాహతముగ నివిష్టమై యుండెను. ఇప్పుడా గాథను వెదకి పొందఁజాలము. కాని వానియందు రామాయణమునకు పూర్వసూచన యొకటి దేశవ్యాప్తముగ నుండి యుండె ననుటలో నెట్టి సందేహమును లేదు.

మన దేశమునం దే యే వీరపురుషు లవతారములుగ గణ్యులైనారో వా రెల్లరు నిశ్చయముగ జగద్ధితములైన అనేకములగు నసామాన్యకార్యముల నొనర్చియుండిరి. రామాయణము రచింపఁబడకపూర్వమే దేశమున రామచంద్రుని సంబంధముగ నట్టి జనశ్రుతి నిస్సందేహముగనే ప్రచలితమై యుండెను. ఆయన పితృవాక్యపరిపాలనకై వనభూముల కేగియుండెను.

భార్యాపహారియైన వానిని నశింపఁజేసి ధర్మము నుద్ధరించియుండెను. దీనియం దాయన చరిత్రయొక్క మహత్త్వము ప్రమాణమగును. నిజమే. కాని యే యసాధారణమైన లోకహితసాధన యొనర్చి యాయన ప్రజాహృదయమును శాసించియుండెనో, రామాయణమున అది కేవలము దృశ్యాదృశ్యముగ మాత్రమే యున్నది.

ఆర్యులు భారతవర్షము నాక్రమించుకొనక పూర్వమే ద్రావిడులు ఆదిమనివాసులను జయించి యీ దేశమును స్వాధీనమొనర్చుకొని కూర్చుండిరి. వారు కేవల మసభ్యులుగ నుండి యుండ లేదు. వా రార్యులకు సహజముగ లొంగిపో లేదు. వారు ఆర్యుల యజ్ఞములకు విఘ్న మొనర్చెడువారు. వ్యవసాయమును భంగించెడువారు. కులపతులు అరణ్యమును ఛేదించి యొక్కొక్క యాశ్రమమును స్థాపించుచుండ నా యాశ్రమములందు వారు కేవల ముత్పాతములు కలుగఁజేసెడివారు.

దాక్షిణాత్యమున నీ ద్రావిడజాతీయరాజవంశ మత్యంతము పరాక్రాంతమైపోయి యొకానొక దుర్గమస్థానమున నొక సమృద్ధిశాలియైన రాజ్యమును స్థాపించుకొనెను. తత్ప్రేరితమైన దళములు, బలములు హఠాత్తుగ వనాంతరములనుండి బయటికి వచ్చి, ఆర్య ఉపనివేశములకు ప్రమాదమును ఘటిల్లఁజేయుచుండెను. రామచంద్రుఁడు వానరగణమును అనగా భారతవర్షమునందలి యాదిమనివాసులను దళబద్ధ మొనర్చి యెంతో కాలముననైన యత్నముతో, కౌశలముతో నీ ద్రావిడప్రతాపమును నశింపఁ

జేసెను. ఈ కారణమువలననే ఆయన గౌరవగానము ఆర్యుల యందు ప్రచలితమైపోయెను. శకవంశీయుల యుపద్రవమునుండి హిందువుల నుద్ధరించి విక్రమార్కుఁడు యశస్వి యైనట్లే, అనార్యుల ప్రభావమును ఖర్వ మొనర్చి ఆర్యులను నిరుపద్రవముగ నొనర్చిన రామచంద్రుఁడును జనసామాన్యము దృష్టిలో నత్యంత ప్రియతముడును, పూజ్యుఁడునై విలసిల్లెను.

ఈ యుపద్రవమును దూర మొనర్పు నను నాలోచన యా కాలమున నలుదెసలందును మార్రోగుచుండెను. బాల్య వయస్సునందే శ్రీరామచంద్రుని సులక్షణములను గుర్తించిన విశ్వామిత్రుఁడు, ఆయననే యోగ్యమైన పాత్రగ స్థిరీకరించు కొనెను. కిశోరవయస్సునుండియు రామచంద్రుఁ డీ విశ్వామిత్రుని ప్రోత్సాహమునను, శిక్షణలోను, శత్రువులతో యుద్ధ మొనర్పు టలో నియుక్తుఁ డయ్యెను. ఆ సమయముననే ఆయన ఆరణ్యకుఁడైన గుహునితో బంధుత నెఱపి, శత్రువులను జయించు ప్రణాళిక సూచనలను చేయుచుండెను.

ఆ కాలమున గోవులు ధనముగను, కృషి పవిత్రమైన కర్మరూపముగను గణింపఁబడెడివి. జనకుఁడు స్వహస్తముతో వ్యవసాయ మొనర్చెను. ఆనాటి యార్యులు నాగలి సాహాయ్యముననే భారతవర్షమునందలి క్షేత్రమును క్రమశః స్వాధీన మొనర్చుకొనిరి. ఈ నాగలిముఖమున నరణ్యములు నిరస్తములై కృషి క్షేత్రములు వ్యాప్తములైనవి. రాక్షసు లీ వ్యాప్తి కంతరాయముగ నుండిరి.

ప్రాచీనమహాపురుషులలో జనకుఁడార్థసంపదయందు ధురంధరుఁడై యుండెను. నానాజనప్రవాదము లీ విషయమును సమర్థించును. భారతవర్షమునందు కృషికార్యములు విస్తరింపఁ జేయుటలో నాయన ధైర్యంతో యుద్యమశీలుఁడై యుండెను. ఆయన తన కొమార్తెకుఁగూడ సీత యని నామకరణ మొనర్చెను. ఏ వీరుఁడు ధనువును విఱిచి యసామాన్యమైన బలపరిచయము నిచ్చునో ఆయనకే కన్య నిచ్చెద నని శపథ మొనర్చెను. ఆ యశాంతిదినములలో నిట్టి యసామాన్యబలిష్ఠపురుషుని కొఱ కాయన యపేక్షించెను. ప్రబలశత్రువులకు విరుద్ధముగ నే వ్యక్తి నిలువఁజాలునో యాతని నెన్నుకొనుట కీది యొక యుపాయముగ నుండెను.

విశ్వామిత్రుఁడు రామచంద్రుని యనార్యపరాభవవ్రతము నందు దీక్షితు నొనర్చి, ఆయనను జనకుని పరీక్షాస్థలమునం దుప స్థితునిఁ జేసెను. అచ్చట రామచంద్రుఁడు ధనువును భంగించి, ఆయన వ్రతగ్రహణమున కధికారిగ తన పరిచయ మిచ్చెను.

తదుపరి యాయన తన సోదరుఁడైన భరతునిపై రాజ్య భారము నుంచి మహాప్రతిజ్ఞాపాలనకొఱకై యడవుల కేగెను. భరద్వాజుఁడు అగస్త్యుడు మొదలైన ఋషీశ్వరు లందఱు దుర్గ మమైన దక్షిణదేశమునందు ఆర్యనివాసవిస్తరణ మొనర్చుటలో ప్రవృత్తులై యుండిరి. వారి యుపదేశానుసారము, అనుచరుఁడైన లక్ష్మణునితో నపరిచితమైన గహనారణ్యమధ్యమున నాయన యదృశ్యుఁడై పోయెను.

అచ్చట వాలిసుగ్రీవు లను ప్రతిద్వంద్వులైన ఇరువురు సోదరులలో నొకనిని తుదముట్టించి, వేఱొకనిని తన దళమునఁ జేర్చుకొనెను. వానరులను వశపఱచుకొనెను. వారికి యుద్ధవిద్యలో శిక్షణ నొసఁగి సైన్యనిర్మాణ మొనర్చెను. ఆ సైన్యమును తీసికొని శత్రుపక్షమునందు కౌశలముతో నాత్మవిచ్ఛేదమును ఘటింపఁజేసి లంకాపట్టణమును నాశన మొనర్చెను. ఈ రాక్షసులు స్థాపత్యవిద్యయం దారితేరి యుండిరి. యుధిష్ఠిరుని యాశ్చర్యకరమైన ప్రాసాదమును నిర్మించినది మయ దానవుఁడు. అతఁ డొక మహాశిల్పియై యుండెను. మందిరనిర్మాణమునందును ద్రావిడుల కౌశలము నేటివరకు భారతవర్షమున విశిష్టతను గడించుకొన్నది. ద్రావిడులు ప్రాచీన ఐగుప్తీయులకు సజాతీయు లని కొంద ఱూహింతురు. అది యంత సంగతముగ తోఁచదు.

ఏది యెట్లైనను యీ రాక్షసులుమాత్ర మసభ్యులుగ నుండియుండ లేదనుట నిర్వివాదాంశము. మీఁదుమిక్కిలి శిల్ప విలాసమునందు వా రార్యులకంటెను శ్రేష్ఠులుగ నుండిరి. రామచంద్రుఁడు శత్రువులను వశము చేసికొనెను. వారి రాజ్యమును హరించలేదు. విభీషణుఁ డాయనకు మిత్రుఁడై రాజ్యముఁ జేయఁ దొడగెను. కిష్కింధను వానరుల పాలనయందే యుంచి, చిరకాలము తాను వారిని తన వశమునం దుంచుకొనెను. ఈ రీతిగ రామచంద్రుఁడు ఆర్యులతో ననార్యులకు మేళనమును ఘటించి పరస్పరము, ఆదానప్రదానముల సంబంధమును స్థాపించెను. దాని ఫలితముగనే ద్రావిడులు క్రమముగ నార్యులతో నొకే సమాజ

వర్తులై హిందూజాతిని రచించిరి. ఈ హిందూజాతియం దుభయ పక్షముల యాచారవిచారములును, పూజాపద్ధతియు కలిసిపోయి, భారతవర్షమున శక్తి స్థాపితమైనది.

క్రమక్రమముగ ఆర్యానార్యసమ్మిళనము సంపూర్ణమై నప్పుడు ధర్మమును విద్యయు నొకరి దొకరు పరస్పరము వినిమయ మొనర్చుకొనుచుండిరి. ఆ సమయమున రామచంద్రుని గాథలు ప్రతిముఖమునుండి రూపాంతరములతో భావాంతరములతో వృద్ధిఁజెందుచుండెను.

దేశప్రచలితములైన చరిత్రగాథల మహాకావ్యముగ నల్లిన మహాకవి, యీ యనార్యవశీకరణవ్యాపారమున కందు ప్రాధాన్యము నీయక మహచ్చరిత్రముయొక్క సంపూర్ణాదర్శమునే యందు సుప్రసిద్ధముగ నభివర్ణించెను. ఆయన యట్లొనర్చె ననుట కంటె, రామచంద్రుని పూజ్యస్మృతి క్రమక్రమముగ కాలాంతరములను అవస్థాంతరములను అనుసరించి సామాన్యుల కాయనపట్ల భక్తిప్రవృత్తికి హేతువయ్యె ననుట యుక్తముగ నుండును. కవి తన ప్రతిభాప్రాగల్భ్యముచే వాని నొకచో ఘనీభూత మొనర్చి సుస్పష్ట మొనర్చెను. అంతట సర్వసాధారణుల భక్తి చరితార్థమయ్యెను. కాని ఆదికవి దాని నే స్థానమున నిల్పియుండెనో తదుపరి అది యా స్థానమునందే స్థిరముగ నిలిచియున్న దనఁజాలము.

ఆదికవి హిందూసమాజమునందలి గార్హస్థ్యధర్మమున కంతకును నిదానముగ రాముని, మూర్తిభవించిన యవతార మొనర్చి చూపియుండెను. పుత్రరూపమున, భ్రాతృరూపమున,

పతిరూపమున, మిత్రరూపమున, బ్రాహ్మణధర్మముయొక్క రక్షకుని రూపమున, తుదకు రాజు రూపమున, వాల్మీకియొక్క రాముఁడు తన లోకపూజ్యతను సప్రమాణ మొనర్చుకొనెను. అతఁడు రావణుని చంపెను. అదియు కేవలము ధర్మపత్ని సముద్ధరణమునకు. తుద కా పత్నిని త్యజించివేసెను. అదియు ప్రజారంజనముయొక్క యనురోధమున. తనసహజప్రవృత్తులను శాస్త్రబుద్ధితో కఠినముగ శాసించికొని సమాజరక్షాదర్శమును నిరూపించెను. స్థితిప్రధానమైన మన సభ్యతయందు దడుగడుగున ప్రయోజనీయములగు త్యాగము, క్షమ, ఆత్మనిగ్రహము, శ్రీరాముని చరిత్రమునందు వికసించి, రామాయణము హిందూసమాజముయొక్క మహాకావ్యమై వెలసినది.

ఆదికవి రామాయణమును రచించుటలో రాముని చరిత్రమున ప్రకృత్యతీతమైన దెంతో మిశ్రితమైనది. ఐనను ఆయన రామాయణమును మానవుని కాదర్శయోగ్య మగునట్లు చిత్రించెను. కాని ప్రకృత్యతీతమున కొకచో తావిచ్చినచో దానినిఁక నిరోధించి యుంచఁజాలము. అది క్రమముగ పెరిగిపోవును. ఈరీతిని క్రమముగ రామచంద్రుఁడు దేవతాపీఠము నలంకరించెను.

రామాయణముయొక్క మూలస్వరమునందే వేఱొక పరివర్తనము ప్రవేశించినది. కృత్తివాసరామాయణమునందు దీని పరిచయమును పొందవచ్చును. రాముని దేవుఁ డనినచో ఆయన సాధించిన యతిమానుషకార్యములయందలి దుస్సాధతకు ప్రాముఖ్యమే మిగులదు. అందువలన శ్రీరాముని చరిత్రమును

మహాత్మ్యపూర్ణ మొనర్చుటలో యీ కార్యముల వర్ణనయు నిఁక యభీష్టము కాదు. అప్పుడే భావముదృష్ట్యా చూచినచో దేవచరిత్రము మానవునికి ప్రీతికరమగునో, కావ్యమునం దా భావమే ప్రబలమై నిలుచును.

ఆ భావము భక్తవాత్సల్యము. కృత్తివాసుని రాముఁడు భక్తవత్సలుఁడైన రాముఁడు. అత డధములైన పాపుల నెల్లర నుద్ధరించును. ఆయన గుహాక నిషాదుని మిత్రునిగ నాలింగన మొనర్చుకొనును. అరణ్యమునందలి పశువులను, వానరములను ఆయన ప్రేమతో ధన్య మొనర్చును. భక్తుఁడైన హనుమంతుని జీవితమును భక్తితో నార్ద్రి మొనర్చి సార్థక మొనర్చెను. విభీషణుఁ డాయన భక్తుఁడు. రావణుఁడును శత్రుభావమున నాతని చేతిలో వినాశము నొంది యుద్ధరింపఁబడెను. ఈ రామాయణము నందు భక్తిలీలయే యధికముగ గోచరించును.

భారతవర్షమున నొకానొక కాలమున నిట్టి తరంగ మొకటి పై కెగసినది. ఈశ్వరునిపై నధికారము కేవలము జ్ఞానులకుమాత్రమే కాదు. ఆయనను పొందుట కెట్టి మంత్రతంత్రములును, విశేషవిధులును అగత్యములు కావు. కేవలము సరళమైన భక్తిద్వారముననే పామరులైన చండాలురుసైతము భగవానుని పొందఁజాలుదురు. ఈ విషయము హఠాత్తుగ నొకానొక నూతనావిష్కారమువలె వచ్చి భారతవర్షమునందలి జనసామాన్యముయొక్క దుస్సహమైన హీనతాభావమును విమోచన మొనర్చివేసెను. ఆ మహానందము దేశవ్యాప్తమై యెసఁగినప్పుడు

ప్రాదుర్భవించిన సాహిత్యము సామాన్యమానవులకుఁ జెందిన గౌరవపూర్ణమైన సాహిత్యము. కాలకేతువు, ధనపతి, చాంద్ సదాగర్ మొదలైన సాధారణజనులే దానికి నాయకులు. బ్రాహ్మణులు కారు, క్షత్రియులును కారు; మానవంతులును, జ్ఞానులును, సాధకులును గారు. సమాజమునందు నీచస్థానమున పడియున్నవారికి సైతము దేవుఁడు దేవుఁడే యను విషయము నీ సాహిత్యము ప్రచార మొనర్చుచుండెను. కృత్తివాసరామాయణమునందును ఈ భావమే కానగును. భగవానుఁడు శాస్త్రజ్ఞానవిహీనులకును, అనాచారపరులైన వానరులకు సైతము మిత్రుఁడే. ఉడుతయొక్క యతిసామాన్యమైన సేవకూడ ఆయన కగ్రాహ్యము కాదు. పాపిష్ఠులగు రాక్షసులను సైతము యథోచితశాస్తిద్వారా పరాభూత మొనర్చి ఆయన యుద్ధరించును. ఈ భావములే కృత్తివాసునియందు ప్రబలములై భారతవర్షమున రామాయణకథాధారను గంగానదికి శాఖయైన భాగీరథి వలె వేఱొక విశేషపథమునఁ బ్రివర్తింపఁజేసెను.

రామాయణగాథయం దత్యంతాధునికమైన ధార మేఘనాథవధయందు వ్యక్తమగుచున్నది. ఈ కావ్య మా పురాతన గాథ నవలంబించియు వాల్మీకికృత్తివాసులనుండి యొకానొక విభిన్నమైన ప్రకృతిని ధరించినది.

మనము తెలుచుగ నాంగ్లభాషాభ్యసనప్రభావితులమై రచించినది విశుద్ధముకా దందుము. అందుకే దీనికి దేశీయసాహిత్యమునందు గణ్యత లే దనవలయును. ఏ వస్తువు స్థాయిత్వ

లాభము నందినదో, దేని కిఁక నెట్టి పరివర్తనమునకు సంభావ్యతయే లేదో, దానినే విశుద్ధవస్తువుగ స్వీకరించవలసియున్న-చో నిక సజీవప్రకృతియం దట్టి వస్తు వెచ్చటను కానరాదు.

మానవసమాజమునందు భావముతో భావము మిళిత మగును. ఆ మేళనమునందు నూత్ననూత్నమైన వైచిత్రియొక్క సృష్టి జరుగుచుండును. భారతవర్షమునం దిట్టి సమ్మిళన మెంత ఘటించినదో, మన స్సెన్ని పరివర్తనములమధ్యనుండి ప్రవహించి నదో దాని కేమైన నంత మున్నదా ? కొలఁదికాలముక్రిందటనే ముసల్మానులు మన దేశమున రాజసింహాసనము నధిష్ఠించి యున్న ప్పుడు వారు మన మనస్సులను స్పృశించలేదా ? వారి సెమెటిక్ భావములతో హిందూభావముల కేదో సమ్మిశ్రణము పొసగ లేదా ? మన శిల్పసాహిత్యములు, వేషభూషలు, రాగరాగిణులు, ధర్మకర్మలయందు ముసల్మానుల సామగ్రి కలిసిపోయినది. మనస్సు నకు మనస్సుతో నిట్టి మిళనము కాకుండ నుండఁజాలదు. అట్లే మన సంస్కృతియు వారిని ప్రభావాన్వితుల నొనర్చకపోలేదు.

యూరోపునుండి యొక భావప్రవాహము వచ్చినది. స్వభావతః అది మన మనస్సుల కాఘాత మిచ్చుచున్నది. ఇట్టి ఘాతప్రతిఘాతములవలన మన చిత్తము జాగరితమగుచు వచ్చి నది. ఈ విషయమును స్వీకరించమేని స్వీయచిత్తవృత్తియెడల నన్యాయాపవాద మొనర్చుటవంటి దగును. ఇట్టి భావసమ్మిళన మున నొక వ్యాపార ముత్పన్న మగుచున్నది. కొలఁదికాలమైన

తదుపరి దాని మూర్తిని స్పష్టముగ చూడనగు సమయ మాసన్న మగును.

యూరోపునుండి వచ్చిన నూతనభావసంఘాతము మన హృదయమునకు చైతన్యము నొసఁగినది. ఈ మాట యథార్థ మగునేని మనము విశుద్ధముగ నుండుటకు వేయివిధముల యత్నింతుముగాక, మన సాహిత్య మే యింతయో నూతనమూర్తిని ధరించి యీ సత్యమును ప్రకాశింపఁజేయకుండఁజాలదు. సరిగ నదే వస్తువుయొక్క పునరావృత్తి యెంతమాత్రమును కాఁజాలదు. అట్లగుచో నిఁక సాహిత్యము మిథ్య యనియు కృత్రిమమైన దనియు ననవలసి వచ్చును.

మేఘనాథవధ కావ్యమునందు కేవలము ఛందోబంధమునను, రచనాప్రణాళికయందును మాత్రము కాక దానియందలి భావరసములయం దొక యపూర్వపరివర్తనమును దర్శింపనగును. ఈ పరివర్తన మాత్మవిస్మృతి కాదు. దీనియం దొక విద్రోహ మున్నది. కవి పద్యమునందలి ఛందోశృంఖలములను భంగించెను. రామాయణముసంబంధముగ నెంతోకాలమునుండి మన మానసములందు ప్రతిబింబిత మగుచునచ్చిన సంశ్లిష్టభావశాసనమును స్పర్థాపూర్వకముగ భంగించివేసెను. ఈ కావ్యమున రామలక్ష్మణులకంటె నింద్రజిద్రావణులు గొప్పవారుగ చిత్రింపఁబడినారు. ఏది యెంతవఱకు మంచిదో చెడ్డదో, యా ధర్మము నతిసూక్ష్మభావమున తూచి నడచుకొనుచుండు ధర్మభీరుని యాత్మత్యాగము దైన్యము, ఆత్మనిగ్రహము, ఆధునికకవిహృదయము నాకర్షింపఁ

జాలకపోయెను. ఆయన స్వతఃస్ఫూర్తమైన శక్తియందలి ప్రచండ లీలయం దానందమును దర్శించినాఁడు. ఈ శక్తికి నలుదెసలను ప్రభూతైశ్వర్యము. దీని హర్మ్యశిఖరము మేఘపథము నడ్డి నిలిచినది. దీని రథరథికాశ్వగజములతో పృథ్వి కంపించిపోయినది. ఇది స్పర్థాద్వారమున దేవతల నభిభూత మొనర్చి ఇంద్రాగ్ని వాయువులను దాసత్వమున నియుక్త మొనర్చుకొనినది. దేని నభిలషించునో దానికొఱకు శస్త్రాస్త్రములనుసైతము మన్నించుట కిది సమ్మతించదు. ఇంతకాలము సమకూర్చుకొనిన యభ్రభేదియైన యైశ్వర్యము నలుదెసలందును విఱిగి విఱిగి పడిపోయి ధూళిధూసరిత మగుచున్నది. ప్రవాసియగు రాఘవునితో యుద్ధమునందు ప్రాణాధికప్రియులైన పుత్రపౌత్ర, ఆత్మీయస్వజను లందఱొక్కరొక్కరే మరణించుచున్నారు. వారి జనయిత్రులును ధిక్కార మొనర్చుచు నేడ్చుచున్నారు. ఐనను ఏ దృఢశక్తి భయంకరమైన సర్వనాశనమునం దుపవిష్టయైకూడ నే విధమునను అపజయమును స్వీకరించుట లేదో, కవి ఆ ధర్మవిద్రోహియైన మహాదంభముయొక్క పరాభవమును సముద్రతీరమునందలి శ్మశానభూమియందు దీర్ఘనిశ్వాస మొనర్చి కావ్యోపసంహార మొనర్చెను. ఏ శక్తి యతిజాగ్రత్తతో సమస్తమును మన్నించి నడచునో దాని మనస్సునం దవజ్ఞను ప్రకటించి, యే శక్తి స్పర్థాభరమున దేనిని మన్నించ నెంచదో పరిత్యాగకాలమున కావ్యలక్ష్మి తన యశ్రుసిక్తహారమును దాని కంఠసీమయందే ధరింపఁజేసెను.

యూరోపీయశక్తి దాని విచిత్రప్రహారణమునను, అపూర్వైశ్వర్యమునను పార్థివమైన మహిమయొక్క శిఖరముపై నిలిచి నేఁడు మన సమ్ముఖమున నావిర్భూతమైనది. దాని విద్యుత్స్ఫుచితవజ్రము మన నతమస్తకములపై నుండి యవిచ్ఛిన్నమైన గర్జన మొనర్చుచు వెడలిపోయినది. ఈ శక్తినిగూర్చిన స్తవగానముతో నాధునికకాలమునందలి రామాయణకథ కొకానొక నూతననిర్మితి దాని యంతరాంతరమున శ్రుతి కలుపుకొన్నది. ఇది యేమైన వ్యక్తివిశేషమైన కల్పనచేనైనదా? దేశము నాక్రమించి దీని యత్నము నడచినది. దుర్బలాభిమానవశమున దీనిని మనము స్వీకరింప మని చెప్పినను, అడుగడుగున దీనిని స్వీకరింపక తీరుటలేదు. అందుచే రామాయణగాన మొనర్పఁబోయికూడ దీని స్వరమును మన మపసరింపఁజాలకున్నాము.

రామాయణము నవలంబముగ నే నీ విషయమును చూపించుటకు యత్నించితిని. మానవసాహిత్యమునం దొకానొక భావసృష్టి జరుగుచున్నది. దాని స్థితిగతుల క్షేత్ర మతివిశాలమైనది. అది చూచుట కాకస్మికము. ఈ చైత్రమాసమున నింత ఘనమైన వృష్టి పడినది. అదియు నాకస్మిక మనియే తోఁచును. కాని సుదూరపశ్చిమమునుండి కారణపరంపరద్వారా వాహితమగుచు నొకచో విశేషముగ, వేఱొకచో నిర్విశేషముగ, ఆ వృష్టి మన క్షేత్రము నభిషిక్త మొనర్చివేసినది.

భావప్రవాహము నట్లే ప్రవహించుచు వచ్చుచున్నది. అది చిన్నవియు పెద్దవియునైన యెన్ని కారణముల మూలమున

ఖండమునుండి యఖండమునకును, అఖండమునుండి శతధాభిన్న మగుచు నెన్ని రూపాంతరములుగ ప్రసారిత మగుచున్నది! సమ్మిళితమానవుల విపులమానసము, మనస్సునందలి నిగూఢమును, నమోఘమునునైన నియమములందు కేవలము తన్ను తాను ప్రకాశింపఁజేసికొని, అపురూపమానససృష్టిని సమస్తపృథ్వి యందును వ్యాపృత మొనర్చుచున్నది. దానియం దెన్ని రసములు! ఎన్ని రూపములు! ఎంత విచిత్రగతి!

రచయితను మన మత్యంతసమీపమున ప్రత్యక్షముగ చూచినప్పుడు రచనాసంబంధముమాత్రమే మనయెడల ప్రబలమై కనుపట్టును. అప్పు డేక మనము గంగోత్రియే గంగను సృష్టించిన దని భావింతుము. ఇందువలన జగత్తునందలి కావ్యరచయిత లంద రెవరో, వారి చరిత్ర లెట్టివో తెలియదు. కావ్యము లన్నియు వాని కవియే సృష్టింపఁబడుచు వచ్చినవి. ఐనను వేని సూత్ర మవిచ్ఛిన్నమై నిల్చిపోయినదో యా కావ్యము లన్నిఁటి దృష్టాంతమునుండి నేను భావసృష్టియొక్క విపులమైన స్వభావమునై పునకు మీ మనస్సుల నాకర్షింప యత్నించితిని.

సాహిత్యతత్త్వము

ఉపనిషత్తు బ్రహ్మస్వరూపమును మూడు విధములుగ చెప్పినది - సత్యమ్, జ్ఞానమ్, అనంతమ్. చిరంతనమైన యీ మూడు స్వరూపముల నాశ్రయించుకొని మానవాత్మకును నిశ్చయముగ మూడురూపము లున్నవి. వానియం 'దొకటి మేము న్నాము' వేఱొకటి 'మేమెఱుఁగుదుము' ఇంకొకటి 'మేము వ్యక్త మొనర్తుము' అను నవి. ఆంగ్లమున దీనినే చెప్పవలె ననిన I am, I Know, I Express, అనవలసి యుండును. మానవుని కివి మూడు దిక్కులు. ఈ మూటితోనే యొక యఖండసత్యము. సత్యముయొక్క యీ మూడు భావములు నానాకార్యము లందును ప్రవర్తనలందును నిరతము మనల నుద్యతుల నొనర్చుచుండును. జీవించవలసి యుండును గనుక అన్నము కావలెను, వస్త్రములు కావలెను, వాసస్థానము కావలయును, స్వాస్థ్యము కావలయును. దీనిని పురస్కరించుకొనియే అతని నానావిధములైన సంగ్రహరక్షణములును ఘటనాకార్యములును. 'నే నున్నాను' అను సత్యమునకు సంబంధించిన యీ భావ మతనిని నానా కార్యముల నొనర్చునట్లు చేయును. దీనితోనే 'నే నెఱుఁగుదును' అన్నది కలిసియున్నది. దీనియొక్క జ్ఞప్తికూడ తక్కువది కాదు. మానవునికి తెలిసికొనుటయందలి యత్న మతివిపుల మైనది. తాను కేవలము పెరిగిపోవుచున్నాఁ డను దాని విలువ మనుష్యుని కెంతటిదో చెప్పఁజాలము. దీనితోపాటు మానవసత్యము

నందు వేఱొక దిక్కున్నది. 'నేను ప్రకాశ మొనర్తును' అను నది. 'నే నున్నాను' - అనునది బ్రహ్మముయొక్క సత్యస్వరూపమునం దంతర్గతము. 'నే నెఱుఁగుదును' - అనునది బ్రహ్మముయొక్క జ్ఞానస్వరూపాంతర్గతము. 'నేను ప్రకాశ మొనర్తును' - అనునది బ్రహ్మముయొక్క యనంతస్వరూపాంతర్గతము.

'నే నున్నా నను సత్యమును రక్షించుకొనుట యెట్లు మానవుని కాత్మరక్షయో, 'నే నెఱుగుదు' నను సత్యమును రక్షించుకొనుటయు నట్లే మానవుని కాత్మరక్ష. ఎందుచే నన, మానవుని స్వరూపమే జ్ఞానస్వరూపము గనుక. మానవుఁడు కేవలము తెలిసికొనును. దేనినుండి? దేనిని భుజించుటద్వారా తనకు పుష్టి కలుగును? ఇట్టివి కావు. అతఁడు జ్ఞానస్వరూపి యగుటచే దివారాత్రము లెడ తెగకుండ జిజ్ఞాస యొనర్పవలసి యుండును. కుజగోళములో నున్న చిహ్నము లన్నియు నేమి? ఇట్టి జిజ్ఞాసలో తన దై నందిన జీవనయాత్రలో మిక్కిలి బాధపడవలసికూడ రావచ్చును. అందువలన మానవుఁడు జ్ఞానవిజ్ఞానములను తన జ్ఞానమయప్రకృతితో సంగత మొనర్చి తెలిసికొనుటయే సరియైన తెలిసికొనుట. తన ప్రాణమయప్రకృతితో యుక్త మొనర్చి తెలిసికొనుట సరిగా తెలిసికొనుట కానేరదు.

నే నున్నాను, నేను జీవింపవలసియున్నది, యీ విషయ సంకీర్ణ వలయమున నాబద్ధమై యున్నప్పుడు శరీరరక్షయు, వంశరక్షయు మన అహామునుమాత్రమే కేవలము పెనవేసికొని యుండును. కాని యే పరిమాణమునందు మానవుఁడు, యితరులు

జీవించుటయందే నా జీవన మున్నదని చెప్పఁజాలునో, ఏ పరిమాణమునం దతఁడు స్వీయజీవనమునం దనంతుని పరిచయము నిచ్చునో, ఆ పరిమాణమునందే అతనిలో 'నే నున్నాను'. మఱియు 'ఇతరు లందఱు నున్నారు' అను నీ వ్యవధాన మంతరించును. ఈ యన్యులతోనైన నైక్యబోధముద్వారా ఏ మహాత్మ్యము ఘటించునో యదియే యాత్మైశ్వర్యము. ఆ మిళనప్రేరణముననే మానవుఁడు తన్ను తాను నానాప్రకారములుగ ప్రకాశ మొనర్చుకొనుచుండును. ఎచ్చట మానవుఁ డేకాంతుఁడో అచ్చట నతనికి ప్రకాశము లేదు. బ్రతికియుండుటయందలి నిరవధికతను అనగా 'తానుండుట యితరుల యుండుటలో'– అను నీ యనుభూతిని మానవుఁడు తనదైన వ్యక్తిగతక్షుద్రదైనికవ్యవహారమునందు ప్రచ్ఛన్నముగ నుంచుకొనఁజాలఁడు. అప్పు డా మహాజీవనము యొక్క ప్రయోజనసాధనోద్దేశమున నానావిధమైన సేవలో, త్యాగములో, నాతఁడు ప్రవృత్తుఁ డగును. ఆ మహాజీవనానందమును, ఆవేగమును అతఁడు నానాసాహిత్యములందును, స్థాపత్యమూర్తులందును, చిత్రములందును, గానములందును ప్రకాశ మొనర్చుచుండును.

కేవలము తనంతట తా నేకాంతమున బ్రతుకుట యను వ్యాపారమునందును జ్ఞానమునకు ప్రయోజన మున్నది. కాని యా జ్ఞానమునందు దీప్తి లేదు. జ్ఞానరాజ్యమున నెచ్చట యనంతుని ప్రేరణ యున్నదో యచ్చట మానవుని శిక్షణలో నెంత యుద్యోగము, ఎన్ని పాఠశాలలు, ఎన్ని విశ్వవిద్యాలయములు,

ఎన్ని వీక్షణలు, ఎన్ని పరీక్షణలు, ఎన్ని యావిష్కారములు, ఎన్ని యుద్భావనలు! అచ్చట మానవజ్ఞానము సర్వజనీనమును, సర్వకాలీనమునై మానవాత్మకు సర్వత్ర ప్రకాశాధికారమును పోషించును. ఈ యధికారముయొక్క విస్తృతమైన ప్రయత్నము విజ్ఞానమునందు, దర్శనమునందు విస్తృత మగుచుండును. కాని, ఆతని విశుద్ధమైన యానందరసము నానారచనలందును సాహిత్యమునందును, కళయందును ప్రకాశితమగును.

ఎట్లు, పశువులవలెనే మానవునికిని తాను జీవించుచుండు టకైన యిచ్ఛ ప్రబలమో, పశువులవలెనే మానవునికిని ప్రయోజనీయవిషయములందు కౌతూహలము సర్వదా జాగరితమో, అట్లే మానవునియందు పశువులలో లేని వేఱొకవిషయ మున్నది. అది క్రమాగతముగ నతనిని కేవలము ప్రాణధారణవలయమునుండి బయటికి తీసికొనిపోవును. ఇచ్చటనే ప్రకాశతత్త్వ మున్నది.

ప్రకాశ మొకానొక యైశ్వర్యవిషయము. మానవుఁ డెచ్చట దీనుఁడో యచ్చట ప్రకాశము లేదు. అచ్చట నాతఁ డేది తెచ్చునో యదియే తినును. దేనిని స్వయముగనే సంపూర్ణముగ శోషణమొనర్చి తీసికొని నిశ్శేష మొనర్పఁజాలమో దానినుండియే కదా ప్రకాశము! ఇనుము వేఁడి యెక్కి యెంతవఱకు దీప్తిమంత మగు తాపమును జెందదో యంతవఱకు దానికి ప్రకాశము లేదు. వెలుఁగు తాపమున కైశ్వర్యము. మానవుని యే సకలభావము లును స్వకీయప్రయోజనమునందే భుక్తములు కాకుండునో, వేని ప్రాచుర్యమును తనయందే తాను నిలుపుకొనఁజాలఁడో, ఏది

స్వభావముగనే దీప్యమానమో, దానిద్వారానే మానవునియొక్క ప్రకాశోత్సవము.

ధనమునం దీ ప్రకాశ మెచ్చట నున్నది? ఎచ్చట అది నా స్వీయప్రయోజనమునమాత్రమే యుత్తీర్ణమైపోవునో, ఎచ్చట అది నా పేటికయందే ప్రచ్ఛన్నమైయుండునో, ఎచ్చట దాని రశ్మిచేత నా మట్టిపుట్టువునందలి మలినాంశము సంపూర్ణముగ శోషింపఁజేయబడుట లేదో, అచ్చటనే దానిలో అనంతునియొక్క యావిర్భావము. ఈ అనంతమే నానారూపముల ప్రకాశమానము. ఆ ప్రకాశముయొక్క ప్రకృతియే మన మందఱము మానవీయమైనపుడు 'ఇది నాదే' నని చెప్పఁజాలినదై యుండును. అది యెప్పుడనంతమును స్వీకరించునో అప్పుడే యది యెవరో యొక విశిష్ట వ్యక్తియొక్క భోగమునకైన మలినసంబంధమునుండి ముక్త మగును. అనంతముయొక్క ప్రసాదమునుండి వంచితమైన యా వ్యక్తిమాత్రభోగ్యమైన ధనము యొక్క బర్బరతయందు వసుంధర పీడింపఁబడును. దైన్యభారమును మించిన భారము లేదు. ధనము దైన్యమునకు వాహన మైనప్పుడు దాని చక్రతలమున నెందఱు మానవులు ధూళిధూసరితులై పోరు? ఆ దైన్యము యొక్క నాయమే ప్రతాపము. అది వెలుఁగు కాదు. కేవలము దాహము - అది యెవరిదో కేవలము వారిదే. ఇందుచే దాని ననుభవింపవచ్చును, స్వీకరింప వలనుపడదు. నిఖిలముయొక్క స్వీకార మొనర్చుటనే ప్రకాశ మందురు.

ఈ ప్రతాపముయొక్క రక్తపంకిలాశుచిస్పర్శను ప్రకృతి తన శ్యామలామృత ధారచే ప్రక్షాళన మొనర్చివేయుచున్నది. పుష్పములు సృష్ట్యంతఃపురమునుండి సౌందర్యపు పళ్లెరములను మోసికొనివచ్చి ప్రతాపకలుషితపదచిహ్నసమూహమును లజ్జలో కేవలము మూసివైచుచు వెడలిపోయినవి. అవి తెలియఁజేయున దేమన 'మేము చిన్నవారము, మేము కోమలమైనవారము. కాని మేము చిరకాలమునకుఁ జెందినవారము. ఎందువలన నన సర్వులును మమ్ములను వరించి గ్రహించినారు.' ఇఁక నే యుద్యత ముష్టిబిభీషిక జాతిపై జాతి నతికి తన కోట నభ్రభేది యొనర్చి మించినదో, అది యేమియు కాదు. ఎందుచేత నన దాని నది కాక ఒరు లెవ్వరును స్వీకరించరు. మాధవీ వితానమునందలి సుందరియొక్క ఛాయయేని దానికంటె సత్య మైనది.

ఇదుగో తాజ్‌మహాల్. ఇట్టి తాజ్‌మహాల్‌కు హేతువు షాజహాన్ హృదయమునందలి ప్రేమ. అతని వేదనయొక్క యానంద మనంతమును స్పృశించెను. అతని సింహాసనము నాతఁడే మహాలునందైన నుంచనిమ్ము, అతఁడు తన తాజ్‌మహాల్‌ను తనలోనుండి ముక్త మొనర్చి యొసఁగిపోయినాఁడు. దాని కిఁక స్వపరభేదము లేదు. అది యనంతుని వేదిక. షాజహానుని ప్రతాపము దస్యువృత్తి నవలంబించినప్పు డతని దోపిడిధన మెంత ప్రభూతమైన కావచ్చును. దానితో తన పళ్లెరముయొక్క యుదరము కూడ నిండదు. అందుచే క్షుధతో నంధకారమధ్యమునఁ బ్రవేశించి లుప్తమైపోవును. ఇఁక పరిపూర్ణోపలబ్ధి యాతని చిత్తమున

నావిర్భూతమగు చోట నాతఁడా దైవవాణిని, స్వీయకోశాగార మున, స్వకీయమైన విపుల సామ్రాజ్యమునం దెచ్చటను పట్టి యుంచఁ జాలక పోయెను. సర్వజనులయొక్కయు నిత్యకాలము యొక్కయు హస్తములందు దానిని సమర్పించుట కాక వేఱుగతి లేకపోయెను. దీనినే ప్రకాశ మందురు. మనము సమస్తమైన మంగళానుష్ఠానములందును 'ఓం' - అను మంత్రమును గ్రహింతుము. తాజ్‌మహాల్ ఆ నిత్యోచ్చారితమైన 'ఓం' - వంటిది. సర్వేశ్వరుని యా గ్రహణమంత్రము మూర్తిమంతమైనది. షాజహాను సింహాసనమునమునం దా మంత్రము పఠింపఁబడ లేదు. ఒక కాలమున దాని కెంతటి శక్తియైన నుండుగాక, నే డది యభావమై యెచ్చట జారిపోయినదో! అట్లే యనేకులైన ప్రఖ్యాతనాముల యొక్క యభావసమూహము నేఁడు దంభభరమున విలుప్తమైపోయినది. వారి శతఘ్నీ గర్జనములతో, బంధితులైనవారి శృంఖలాఝుంకృతకలరవములతో కర్ణములు బధిరములైపోయినవి. కాని వారు మాయాస్వరూపులు. వారు స్వీయమృత్యునైవేద్యములను తీసికొని కాళరాత్రి పారావారముయొక్క కాళీఘట్టమున నందఱును యాత్ర కేగినారు. కాని యా షాజహాన్ కుమార్తె జహనారాయొక్క యొకానొక దుఃఖగానము? దానిని పురస్కరించుకొనియే నే ననినది 'ఓం' - అని.

అయిన, మనము దాన మొనర్తు మనుకొని నంతనే దానము చేయగలమా? 'తుభ్య మహమ్ సంప్రదదే' అనినంత మాత్రముననే పరము మనకు కరతలామలక మగునా? నిత్య

కాలమును, నిఖిలవిశ్వమును ఈ మాటనే చెప్పును. 'యదేతత్ హృదయం మమ.' దానితో నీ సంప్రదానముయొక్క మినన ముండవలయును. నీ యనంత మేది యొసఁగునో దానినే నేను తీసికొనఁజాలుదును. ఆయన మేఘదూతను గ్రహించినాఁడు. అది యుజ్జయినియొక్క విశేషసంపత్తి కాదు. నాటి విక్రమాదిత్యుని కావలివారు పహారా యిచ్చి యాయన యంతఃపురము నందలి హంసపదికల మహాలునందు దానిని బంధించియుంచఁ జాలక పోయిరి. అది క్రీస్తు శతాబ్దమునకు ఐదువందల వత్సరములకు పూర్వమున రచింపఁబడినదా, పరముననా? అను విషయమున పండితులు జుట్లు జుట్లు పట్టుకొందురుగాక! దాని దేహమునందు సకలమైన తారీఖుల ముద్ర లున్నవి. అది శిప్రాతీరమున రచింపఁబడినదా, గంగాతీరముననా? అను విషయమును పండితులు తర్కించిన తర్కింతురుగాక! దాని మందాక్రాంత వృత్తములందు పూర్వవాహినీ, పశ్చిమవాహినీ, సకలనదీనదముల యొక్క కలధ్వని ముఖరిత మగుచున్నది. వేఱొక పక్షమున, అనుప్రాసచ్ఛటాస్ఫులింగవర్షణమున సభాస్తారులైన వేనవేల జనులను ముగ్ధ మొనర్చివేసిన, పాంచాలులు [వంగదేశకావ్యప్రక్రియ] ఎన్నో యున్నవి. వానియందలి విశుద్ధమైన స్వదేశీయతయందు మన మెంత యుత్తేజితుల మగుదుమో కామో యటుంచుదము. ఆ పాంచాలుల సంబంధమైన దేశకాలములు సునిర్దిష్టములు; కాని సర్వదేశమును, సర్వకాలమును వానిని వర్జించుటవలన అవి కులీనులయం దనూఢయువతులవలె వ్యర్థకులగౌరవమును కదలీ

వృక్షసమీపమున సమర్పణ మొనర్చి నిస్సంతానలై వెడలి పోయినవి.

ఉపనిష త్తెచ్చట బ్రహ్మవిషయమున 'అనంతమ్'- అని చెప్పినదో, అచ్చట నాయన ప్రకాశమునుగూర్చి యేమి చెప్పినది ? 'ఆనందరూప మమృతం య ద్విభాతి'- అని చెప్పినది. ఇచ్చట మనకుఁ గావలసిన యసలు విషయ మున్నది. ప్రపంచ మొక కారాగార మగుచో కావలివా ఉందఱును కలసి రాజ దండముయొక్క యధికారముతో మనలను దానినుండి విచలితులను చేయఁజాలకపోయి యుందురు. మనము హరతాళ మొనర్చి కూర్చుండిపోయెడివారము. 'మా కాహారపానీయములు లే'వని చెప్పెడివారము. కాని నేను స్పష్టముగ దర్శించున దేమన కేవలము మనము దానిని కోరుటమాత్రమే లేదు.

పలుమారులు మన హృదయము ముగ్ధ మగుచున్నది. దీని కేమి యవసర ముండెను ? టిటాఘుర్ నందలి జ్యూట్ మిల్లులందు కూలీలు అవిరతశ్రమ యొనర్చి చనిపోవుచున్నారు. వారికి కూలి లభించును. కాని వారి హృదయములకొఱ కెవరును తల చించుకొనుట లేదు. అందుచే యంత్రము బాగుగనే నడచుచున్నది. లక్షలాది లాభము నార్జించు మిల్లుల యజమానులు కూలీల పిండివంటలకై యొక పైసాయైన యపవ్యయ మొనర్పరు. కాని జగత్తునందు కానవచ్చుచున్న దేమన మనోరంజకవిషయములకొఱ కెంతో వెచ్చింపఁబడుచున్నది ! అనగా నీ జగత్తు కేవలము బోపదేవుని ముగ్ధబోధ వంటి వ్యాకరణము

కాదు, ఇది యొక కావ్యము. అనఁగా వ్యాకరణము దాసివలె వెనుకనే యుండిపోయినది. రసలక్ష్మి ముందే నడచుచున్నది. జగత్తుయొక్క ప్రకాశమధ్యమున దండించువారి దండముమాత్రమే యున్నదా ? లేక కవియొక్క యానందముకూడ నున్నదా ?

ఈ సూర్యోదయాస్తమయములు, యాకాశమునుండి భూమిపర్యంతము గల సౌందర్యప్లావనము, వీనిలో నేదో దురధికారము, పహరా నిచ్చువారి చిహ్నములును కనబడుట లేదే! ఆకలియం దొక జులు మున్నమాట సత్యమే, కాని యది స్పష్టముగ 'లేదు' అను ముద్రగల యొక వస్తువు. క్షుధ తీర్చుకొనుట యను సఫలతయందు రసన దేనిని సరసముగ నాతురతతో నాత్మీయముగ నభ్యర్థించునో యదికూడ స్పష్టముగనే కనఁబడు చున్నది. అయిన దేనిని సమ్ముఖమున దర్శించుట, దేనిని పరోక్షమున దర్శించుట ? వ్యాకరణమునా ? లేక కావ్యమునా ? పాకశాలనా ? భోజనముకొఱకైనా నిమంత్రణమునా ? గృహయజమానియొక్క యిచ్చ యెచ్చట ప్రకాశ మగును ?- ఎచ్చట నిమంత్రణపత్రమును చేత నుంచుకొని తలపై ఛత్రముతో నడిచివచ్చినామో అచ్చటనా ? లేక నా కాసనము వేయఁబడిన తావుననా ? సృష్టి యనినను సర్జన మనినను నొకటే. ఆయన తన్ను తాను సంపూర్ణముగ సర్జన మొనర్చుకొనినాఁడు. వితరణ మొనర్చుకొనినాఁడు, కనుకనే మన ప్రాణములను చుట్టుకొని యున్నాఁడు- కనుకనే మన హృదయము 'ఆహా ! బ్రతికినాము'- అనును.

శుక్లపక్షమునందు సంధ్యాకాలమున నాకాశము జ్యోత్స్నామయమై యున్నది. సంఘసమావేశములో తర్కవితర్కములు జరుగుచున్నప్పు డీ విషయమును మఱచిపోగలను, కాని తరువాత రాత్రి పదిగంటలవేళ మైదానముముందుగా నింటికి తిరిగిపోవు సమయమున వ్యగ్రమైన యాలోచనలు లేనప్పుడు మనఃప్రాంగణమున ప్రవేశించి నిలిచిన ప్రకాశమును దర్శించినప్పు డేమందును? 'ఆనందరూప మమృతం య ద్విభాతి' యందును. ఆ యే 'యత్' కలదో, ఆనందరూపమున అది ఎవరి ప్రకాశమో ఆ పదార్థ మేది? అది శక్తిపదార్థమా?

వంటయింటియందు శక్తియొక్క ప్రకాశము ప్రచ్ఛన్నముగ నున్నది. కాని భోజనపాత్రయం దది శక్తిప్రకాశమా? మొగలు సమ్రాట్ శక్తిని ప్రకాశింపఁజేయ నెంచినాఁడు. ఆ విపులమైన దారునిర్మాణమునా మనము ప్రకాశ మనునది? దాని మూర్తి యెచ్చట? ఔరంగజేబ్ యొక్క యాధునికావతారము లెందఱో రక్తరేఖయందు శక్తిని ప్రకాశింపఁజేయుటకు విపుల ప్రయత్న మొనర్చియున్నారు. కాని యెవఁడు 'ఆవిః', ఎవడు ప్రకాశస్వరూపియో, ఆనందరూపమున నెవ్వఁడు వ్యక్త మగుచున్నాఁడో అతఁడా రక్తరేఖపై రబ్బరుతో తుడుచుట కిప్పుడే యారంభించినాఁడు. ఇఁక నతని యాలోకరశ్మి యను సమ్మార్జని వారి ప్రయత్నము లను కసవుపై నిశ్చయముగ పడుట కారంభించినది. కేవల మాయన యానందమే కద, మఱి యాయన ప్రకాశము?

ఈ ప్రకాశము నాచ్ఛన్న మొనర్చి ఆయన శక్తినే ఆయన సమ్ముఖమున నుంచినచో ఆయనను మన్నించుటవంటి అవమానము మన మింకేమి చేయగలము ? నేను జపాను వెళ్ళి నప్పుడు ఓడలో నుండగా తుపాను వచ్చినది. నేను మీఁద కూర్చుండియుంటిని. నన్ను ముంచి చంపుటకు పవనముయొక్క సామాన్యమైన యుచ్ఛ్వాసము చాలును. కాని కాలసముద్ర హృదయముపై వెఱ్ఱి తుపానుయొక్క నృత్యప్రయత్నమునందు నాలోని వెఱ్ఱిమనస్సు మాదకత నందుచుండెను. ఆ విపులమైన సమారోహముద్వారానే వెఱ్ఱివానితో వెఱ్ఱివానియొక్క పరిచయములో రహస్యాలాపము జరుగ నారంభించెను. లేనిచో మునిఁగి చనిపోయియే యుందును. అది యింతకంటె గొప్పవిషయమా ? రుద్రవీణావాదకుఁడు తన రుద్రవీణాసాగరోదకమున ఫేనిలతరంగతాండవముమధ్య నొండు రెండు ఘూర్ణవాయువుల ద్రుతతాళములయొక్క తానమును వినిపింపఁజేయు చుండెను. అచ్చట చెప్పఁజాలినాను, 'నీవు స్వయముగ నావాడవు' అని.

అమృత పదమునకు రెండర్థము లున్నవి. ఒకటి మృత్యువు లేనివాఁడు, వేఱొక యర్థము పరమరసము. ఆనంద మే రూపము ధరించినదో, అదియే రస మైనది. అమృతముకూడ నదియే రసమైనచో రసవిషయమున పునరుక్తి ఘటిల్లును. కనుకనే యిచ్చట నమృతపదమున కర్థము మృత్యుహీన మనియే చెప్ప వలసియుండును. అనగా నానంద మెచ్చట రూపము ధరించెనో యచ్చటనే యది ప్రకాశమైన మృత్యువు నతిక్రమించిన దన్న

మాట. ఎల్లరకును కాలుని భయమున్నది. కా[illegible] రాజత్వము నం దుండికూడ కాలునితో నెవనికి సహాయోగమో [illegible]ట?

ఇప్పు డీఁక మన విషయము. కావ్య మే ఛందమున నల్లఁబడునో, రూపదక్షుఁ డే రూపమున దానిని రచించునో, అది యానందప్రకాశ మగుచో నది మృత్యుంజయి అనవచ్చును. ఈ 'రూపదక్షుఁడు'– అనునది నేను నూతనముగ తెలిసికొనినది. ఒక ప్రాచీనలేఖనమునందు 'ఆర్టిస్ట్'– అను శబ్దమునకు ప్రతి శబ్దముగ చమత్కారముగ నీ శబ్దము లభించినది.

కావ్యమునకుఁ గాని, చిత్రమునకుఁ గాని, సమాప్తియందే సమాప్తి లేదు. మేఘదూత వినఁబడినది, చిత్రమును చూచి యింటికి తిరిగి వచ్చినాము, కాని మనస్సునం దొక యవసాద మును తీసికొనిరా లేదే! గానము సమస్థాయినిఁ జెంది యాగి నప్పుడు గొప్పయానందముతో తల న్యూపినాము. సమ అనిన ఆగుట యని యర్థము– దానియం దానంద మేల? కారణ మేమన నానందరూపము ఆగుటతో నాగదు. కాని డబ్బు పూర్తిగ నైపోయినప్పుడు, సమముగ తల నాడించి, ఆహా! బాగున్న దని చెప్పము.

గాన మాగినది. అయినను అది శూన్యమువలె నంధ కారమువలె నాగిపో లే దెందువలన? సమస్తవిశ్వవ్యాప్తముగ నున్న తత్త్వమువలెనే గానమునం దొక తత్త్వ మున్నది. అం దుకే అది యా 'ఓం' ను ఆశ్రయించుకొని నిలిచిపోవును. ఈ గానమును నేను విందును, వినకపోవుదును, దానిని ప్రత్యక్షముగ నెవ్వరైన స్వీకరింతురు. అది అమృతస్యందినియై శాశ్వతమైనది.

—oo:o:oo—

ఉత్తమ గ్రంథములు

జ్ఞానం : విజ్ఞానం	ఇలిన్ & సెగాల్	రు. **6-50**
జనులు : మహాజనులు	,,	రు. **6-00**
మానవులు : మహీధరములు	,,	రు. **7-50**

పై మూడు గ్రంథములున్ను ధారావాహినియైన చక్కని శైలిలో తెనుగున మహీధర జగన్మోహనరావుగారిచే రచించబడినవి. సహృదయుల ప్రశంసల నందుకొన్న ఉద్గ్రంథములు. మానవచరిత్ర, సంస్కృతి, విజ్ఞానము, తత్త్వశాస్త్రము, మతము, ధర్మము, రాజకీయములు ఒకే మూసలో కరగించి పోతపోసినట్లు మేళవింపబడినవి. మానవసంఘము యొక్క భూత వర్తమాన భవిష్యత్తులు రసస్ఫోరకముగ, ఆసక్తిజనకముగ చర్చించబడినవి. దీనిని చదువునప్పుడు శాస్త్రగ్రంథములను గాక చక్కని నవలను చదువుచున్నట్లుండును. ప్రకృతితో మానవుని సుదీర్ఘపోరాటము, కర్మకౌశలముయొక్క అభివృద్ధి ఎట్లుసాగినవో, భవిష్యత్సమాజ సుఖసాధనమెట్లో వివరించబడిన ఉత్తమ గ్రంథములు.

వివరములకు :

విశ్వసాహిత్యమాల - రాజమండ్రి.

మెజస్టిక్ ప్రెస్ - రాజమండ్రి.